

*Το τραπεζικό σύστημα στις
Βαλκανικές χώρες: μια
αναδυόμενη αγορά.*

*ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2008-2009
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:ΑΝΤΩΝΑΚΗ ΕΛΕΝΗ –ΑΜ:92*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1	Εισαγωγή.....	1
1.2	Γενικά στοιχεία για την τραπεζική αναδόμηση -μετάβαση.....	4
1.3	Τα δύο μεγάλα κύματα αναδόμησης του Τραπεζικού Συστήματος στις Βαλκανικές χώρες...7	
1.4	Οι κρίσεις και τα αποτελέσματα τους.....	9
1.5	Ιδιωτικοποιήσεις και σχήματα ανασυγκρότησης τραπεζών.....	10
1.6	Ο τραπεζικός τομέας υπό Σοσιαλιστικά Καθεστώτα – Το Γιουγκοσλαβικό Σύστημα.....	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1	Η πορεία των χωρών αναλυτικά.....	13
2.2	Η περίπτωση της Αλβανίας.....	14
2.3	Η περίπτωση της Βουλγαρίας.....	23
2.4	Η περίπτωση της Βοσνίας –Ερζεγοβίνης.....	30
2.5	Η περίπτωση της Ρουμανίας.....	39
2.6	Η περίπτωση της Κροατίας.....	46

2.7	Η περίπτωση: Σερβίας-Μαυροβούνιου.....	57
2.8	Η περίπτωση της F.Y.R.O.M.....	70
2.9	Η περίπτωση της Σλοβενίας.....	80
2.10	Η παρουσία Ελληνικών Τραπεζών στις Βαλκανικές χώρες.....	87
2.11	Πως αντιμετωπίζει η Ελλάδα τις επενδύσεις της στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης εν μέσω κρίσης;.....	95
2.12	Επίλογος –συμπεράσματα- συγκεντρωτικοί πίνακες.....	97

Το τραπεζικό σύστημα στις Βαλκανικές χώρες: μια αναδυόμενη αγορά.

Abstract

Στόχος της παρακάτω εργασίας, είναι η παρουσίαση του τραπεζικού συστήματος στην αναδυόμενη αγορά των Βαλκανίων, μέσα σε μια χρονική διαδρομή από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 έως σήμερα. Έπειτα από την σύνθεση της γενικής εικόνας της τραπεζικής αγοράς στην ευρύτερη περιοχή, αναλύονται τα βασικά προβλήματα και οι εξελίξεις σε κάθε μια χώρα ξεχωριστά, ενώ τέλος αναφερόμαστε στην επέκταση των μεγάλων ελληνικών τραπεζικών ομίλων στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας, αναδεικνύουν ότι η δημιουργία ενός βιώσιμου και υγιούς χρηματοοικονομικού συστήματος στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, υπήρξε θεμελιώδους σημασίας για όλες τις χώρες που πραγματοποίησαν την μετάβαση σε οικονομίες προσανατολισμένες στην αγορά. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε με πολύ δύσκολες συνθήκες διότι στην αρχική φάση τα χρηματοπιστωτικά συστήματα των χωρών αυτών ήταν ασθενή και σημαντικά υποανάπτυκτα. Κοινό τόπο στην ανάλυση όλων των χωρών, αποτελεί η διαπίστωση ότι οι πιο ουσιαστικές αδυναμίες και τα προβλήματα στους τραπεζικούς τομείς των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, μπορούν να αποδοθούν κυρίως στα εξής στοιχεία: αργή, ατελής και σε κάποιες περιπτώσεις προβληματική διαδικασία ιδιωτικοποίησης, συσσώρευση μη εξυπηρετούμενων δανείων ιδίως στους ισολογισμούς των δημοσίων τραπεζών, έλλειψη αξιοπιστίας στις δημόσιες και ιδιωτικές συναλλαγές, κληρονομιά της ασθενούς ομοσπονδιακής διακυβέρνησης, και τέλος , έλλειψη εμπιστοσύνης προς τα δημόσια ιδρύματα από μέρος του κοινού.

Είναι γεγονός το οποίο έχει επιβεβαιωθεί πρακτικά σε όλες τις χώρες ότι οι οικονομικές επιδόσεις , η μακροοικονομική σταθερότητα και η μακροχρόνια ανάπτυξη εξαρτώνται πολύ έντονα από την αποτελεσματικότητα με την οποία λειτουργεί το χρηματοοικονομικό σύστημα καθώς και από τις επαρκείς υποδομές και το κατάλληλο κανονιστικό πλαίσιο. Έτσι το 1990 , οι προσπάθειες αναδόμησης του τραπεζικού συστήματος άρχισαν να γίνονται απαραίτητες. Στις αρχές του 2000, έπειτα από μια δεκαετία μεταβολών και διαδικασιών αναμόρφωσης σε όλους του τομείς, σχεδόν όλες οι χώρες αντιμετώπιζαν ακόμα ,σε διαφορετικό βέβαια βαθμό, ποικίλα προβλήματα .

Έχουν γίνει πολύ ουσιαστικά βήματα προς την μετάβαση στον σύγχρονο τραπεζικό τομέα σε όλες τις χώρες. Παρόλα αυτά υπάρχουν ακόμα σημαντικά περιθώρια προόδου και βελτίωσης στα πλαίσια της ενίσχυσης του κανονιστικού πλαισίου, εμβάθυνσης της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης και ιδιωτικοποίησης των υπόλοιπων κρατικών δυσλειτουργούντων τραπεζών. Η προσπάθεια συνεχούς βελτίωσης του τραπεζικού τομέα πρέπει να συνεχίσει ώστε να λυθούν μεθοδικά και αποτελεσματικά τα προβλήματα που εξακολουθούν να υπάρχουν.

Τέλος, συγκρίνοντας τα επίσημα, ετήσια δημοσιεύματα των Κεντρικών Τραπεζών όλων των χωρών της περιοχής και ερμηνεύοντας τις πολιτικές που υιοθετούν θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, ότι γενικότερος στόχος όλων αυτών των χωρών παραμένει η σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος, ώστε να είναι σε θέση να ξεπερνάει εσωτερικά και εξωτερικά σοκ, να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στους διάφορους οικονομικούς κινδύνους και τις προκλήσεις που σχετίζονται με το ολοένα ανταγωνιστικότερο περιβάλλον, τόσο εντός της εγχώριας οικονομίας όσο και διεθνώς. Η επιτυχία της διαδικασίας αυτής θα βοηθούσε πολύ στην δημιουργία κατάλληλων συνθηκών ώστε να γίνει πιο προσιτός για όλες τις χώρες, ο στόχος της ένταξης στην ΕΕ.

1.1 Εισαγωγή

Τα Βαλκάνια¹ (από την τουρκική λέξη *balcan*, όρος) είναι περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης, η οποία από το μακρινό παρελθόν λειτούργησε και λειτουργεί ως σταυροδρόμι πολιτισμών, ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή και την Ασιατική ήπειρο. Η διακριτή ταυτότητα και ο τεμαχισμός της βαλκανικής χερσονήσου θεωρείται σύμφωνα με αρκετούς ιστορικούς απότοκο της ορεινής γεωγραφίας της, της συγκέντρωσης πολλών εθνοτήτων σε έναν γεωγραφικά περιορισμένο χώρο και της εξαιρετικά βίαιης ιστορίας της, που είναι γεμάτη πολέμους, επιδρομές, εξεγέρσεις. Η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων καλύπτει 550.000 χλμ² και ο πληθυσμός της αγγίζει τα 53 εκατομμύρια.

Το όνομα της περιοχής αντλείται από τα Βαλκάνια όρη ή οροσειρά του Αίμου που διατρέχουν την περιοχή από το κέντρο της Βουλγαρίας έως την ανατολική

¹ . Οι χώρες που περιλαμβάνονται στη γεωπολιτική σφαίρα των Βαλκανίων είναι: Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Ελλάδα, ΠΓΔΜ, Σερβία, Μαυροβούνιο. Στον κατάλογο ενίοτε περιέχονται η Ρουμανία και η Σλοβενία, με τη δεύτερη να αρνείται ότι ανήκει στα Βαλκάνια, αυτοχαρακτηριζόμενη «χώρα της Κεντρικής Ευρώπης». (el.wikipedia.org)

Σερβία. Εξαιτίας των υποδηλώσεων που προαναφέρθηκαν για τον όρο «Βαλκάνια», πολλοί προτιμούν αντ' αυτού τον όρο Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η χρήση αυτού του όρου, ως γεωγραφικού προσδιορισμού αυξάνεται σταδιακά. Μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1999, ονομάστηκε «Σύμφωνο σταθερότητας για τη νοτιοανατολική Ευρώπη»², και η δικτυακή εφημερίδα “Balkan Times” μετονομάστηκε σε “Southeast European Times” το 2003(el.wikipedia.org)

Γενικώς επικρατούν διάφορες απόψεις για το ζήτημα της ολοκλήρωσης (integration) των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και έχουν πραγματοποιηθεί διάφορες προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση.³ Οι πρωτοβουλίες για την συνεργασία στην γεωγραφική αυτή περιοχή της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ξεκινούν ως αντίδραση σε δύο κυρίαρχα γεγονότα. Πρώτον, η διάλυση του Ανατολικού Μπλοκ (Eastern Block) και του Συμβουλίου Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (Council of Mutual Economic Assistance) οδήγησαν σε ένα θεσμικό κενό, και ως ανταπόκριση σε αυτό, δημιουργήθηκαν η «Κεντρική Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία» (Central European Initiative, 1989), η «Οικονομική Συνεργασία της Μαύρης Θάλασσας» (Black Sea Economic Co-operation, 1992), και η «Ευρωπαϊκή Κεντρική Περιοχή Ελεύθερου Εμπορίου» (Central European Free Trade Area, 1992). Έπειτα, η διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας και η αντιπαράθεση Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, οδήγησαν σε ένα νέο κύμα προσπαθειών οικονομικής ενοποίησης οι οποίες κατέληξαν στο «Συνέδριο Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης» (Conference of Southeast Europe Countries, 1996), στο «Σύμφωνο Σταθερότητας» (Stability Pact, 1999), και στην «Διαδικασία Σταθεροποίησης και Συνεργασίας».

Υπάρχουν σαφώς κάποιοι βασικοί λόγοι για την προώθηση της ενοποίησης στην περιοχή.⁴ Ένα από τα ουσιαστικά πλεονεκτήματα, είναι η ανάπτυξη του εσωτερικού εμπορίου, ως συνέπεια των μειωμένων τιμών που προκύπτουν από την κατάργηση των συννοριακών δασμών. Παράλληλα, μια ενοποίηση θα συνέβαλε στην

² Το Σύμφωνο Σταθερότητας για την Νοτιοανατολική Ευρώπη είναι ένα πλαίσιο περιφερειακής πολιτικής που δημιουργήθηκε από τη διεθνή κοινότητα στην Κολωνία, στις 10 Ιουνίου 1999, με στόχο τη στήριξη των χωρών της εν λόγω περιοχής στην προσπάθειά τους για την ενίσχυση της ειρήνης, της δημοκρατίας, για την προαγωγή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της οικονομικής ευημερίας, καθώς και για την επίτευξη σταθερότητας στο σύνολο της περιοχής. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006PC0656:EL:HTML>)

³ “Regional Integration challenges in South East Europe: Banking Sector Trends”, George Stubos, Ioannis Tsikripis, Working Paper no 24, 2005, Bank of Greece. (page 5)

⁴ “Regional Integration challenges in South East Europe: Banking Sector Trends”, George Stubos, Ioannis Tsikripis, Working Paper no 24, 2005, Bank of Greece. (p 5-6)

εξεύρεση βιώσιμων λύσεων σε ζητήματα που οφείλουν να τίθενται σε επίπεδο γεωγραφικής περιοχής , όπως η μετανάστευση, η διαχείριση πηγών ενέργειας, η οικολογική ζημία, οι παράνομες διακινήσεις και άλλα. Τέλος, ένα ζήτημα σπουδαίας σημασίας, είναι η αύξηση των επενδύσεων η οποία ενισχύεται από το κλίμα ειρήνης, ασφάλειας και πολιτικοοικονομικής σταθερότητας.

Η Κομισιόν, έχει επανειλημμένως κάνει φανερό τον σκοπό της να βοηθήσει τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης να περάσουν στο στάδιο της υποψηφιότητας για ένταξη και στη συνέχεια, στο στάδιο του ολοκληρωμένου μέλους της ΕΕ. Οι χώρες αυτές, φαίνεται να έχουν πια, πλήρως υιοθετήσει την ιδέα, ότι η φύση και ο τύπος της οικονομικής τους αναδιοργάνωσης, και της οικονομικής ολοκλήρωσης θα καθοριστεί από μια λογική η οποία θα επιβληθεί από την οικονομική τροχιά της ΕΕ. Παρόλα αυτά, οι διάφορες χώρες κινούνται με διαφορετικούς ρυθμούς προς την κοινή αυτή κατεύθυνση.⁵

Η πραγματοποίηση ενός πλήρους μετασχηματισμού και μιας ριζικής αναδόμησης στον τραπεζικό τομέα, θεωρείται αναπόσπαστο και κριτικής σημασίας στοιχείο της διαδικασίας μετάβασης. Ένα τραπεζικό σύστημα το οποίο θα εξελίσσεται συνεχώς , θα είναι λειτουργικό και θα επιβλέπεται επαρκώς και σωστά, είναι προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη του πραγματικού τομέα της οικονομίας, διότι επηρεάζει στοιχεία-κλειδιά όπως την συσσώρευση κεφαλαίου και τη χρηματοδότηση νοικοκυριών και επιχειρήσεων .

Παράλληλα, η ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα, φαίνεται να είναι μέρος μιας ευρύτερης και μακροχρόνιας διαδικασίας.⁶ Εξάλλου, τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρούνται όλο και περισσότερα βήματα για την ολοκλήρωση-ενοποίηση τραπεζικών συστημάτων και σε αυτό συντελούν η προηγμένη και εξειδικευμένη τεχνολογία, η άρση εμποδίων κανονιστικού χαρακτήρα και φυσικά η αύξηση του αριθμού ή των δραστηριοτήτων πολυεθνικών εταιριών.

Τα ξένα τραπεζικά ιδρύματα, έχουν παίξει σε γενικές γραμμές σημαντικό και σε κάποιες περιπτώσεις κυρίαρχο ρόλο ,στην αναδόμηση και την αναδιοργάνωση του

⁵ Η Βουλγαρία προσχώρησε στην ΕΕ, το έτος 2007, Η Σλοβενία το 2004, η Σλοβακία και η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας είναι υποψήφιες για ένταξη. (http://europa.eu/abc/european_countries/candidate_countries/croatia/index_el.htm)

⁶ “Banking in the Balkans:the structure of banking sectors in Southeast Europe”, Bonin P. John, Economic Systems 28(2004), 141-153.(p 151)

τραπεζικού τομέα, σε όλες τις οικονομίες των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης . Οι ξένες τράπεζες συνέβαλαν πολύ ουσιαστικά στην διαδικασία δημιουργίας θεσμών , γεγονός που ενδυνάμωσε την μεταβατική διαδικασία για τις χώρες της περιοχής.

Πιο συγκεκριμένα, η είσοδος ξένων τραπεζών, ιδιαίτερα σε μια υπό-ανεπτυγμένη τραπεζική αγορά , υπόσχεται διάφορες θετικές εξελίξεις, τόσο σε επίπεδο οικονομίας ως σύνολο , όσο και για τον τραπεζικό τομέα μεμονωμένα. ⁷Σε ότι αφορά στην ευρύτερη εικόνα, την ίδρυση και λειτουργία ξένων τραπεζών ακολουθούν η σταθεροποίηση της κατανάλωσης, των επενδύσεων και η οικονομική ανάπτυξη. Ελκύονται περισσότερα κεφάλαια από την διεθνή κοινότητα και επιπλέον οι κυβερνήσεις παρακινούνται να ακολουθούν πιο πειθαρχημένες μακροοικονομικές πολιτικές. Τέλος, ο ίδιος ο τραπεζικός τομέας ωφελείται από την παρουσία ξένων τραπεζών , λόγω της εισαγωγής νέων προϊόντων και υπηρεσιών και φυσικά σταθεροποιείται μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων.

Δεν θα μπορούσαν όλα τα παραπάνω να μην έχουν πλευρές που κρύβουν αρνητικά στοιχεία για τις οικονομίες που «φιλοξενούν» τις ξένες τράπεζες. Έτσι, από την μια πλευρά, οι εγχώριες αγορές καθίστανται περισσότερο ανταγωνιστικές, όμως μειώνονται τα κέρδη των εγχώριων τραπεζών και μάλιστα σε βαθμό που κάποιες από αυτές καταρρέουν οικονομικά και κλείνουν. Προφανώς το είδος αυτό παράπλευρων ζημιών, είναι μέρος της διαδικασίας εξυγίανσης και σταθεροποίησης του κλάδου, επιβαρύνει όμως σημαντικά τους καταθέτες και την ανεργία.

Στρέφοντας ξανά την προσοχή στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ο τραπεζικός τομέας στα τέλη της δεκαετίας του '90, βρισκόταν σε δεινή θέση. Η καθυστέρηση στην πραγματοποίηση δομικών αλλαγών, είναι κατά ένα μέρος αποτέλεσμα της ιστορικής και πολιτικής κληρονομιάς των χωρών της περιοχής και κατά ένα άλλο μέρος των συνθηκών υπό τις οποίες έλαβε χώρα η διαδικασία της μετάβασης. Οι ουσιαστικές αλλαγές στον χρηματοπιστωτικό τομέα, ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του '90 με την υιοθέτηση των κατάλληλων νόμων και την σωστή εφαρμογή μέτρων που στόχευαν στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

⁷ “Regional Integration challenges in South East Europe: Banking Sector Trends”, George Stubos, Ioannis Tsikripis, Working Paper no 24, 2005, Bank of Greece.(p 11)

Ο τραπεζικός τομέας λοιπόν, πριν την δεκαετία του '90, πέρασε διαδοχικές κρίσεις, παρέμενε σημαντικά υπό-ανεπτυγμένος και ακολουθούνταν από την ανάλογη φήμη, ενώ τα προϊόντα και υπηρεσίες ήταν περιορισμένα και είχαν πολύ χαμηλή ποιοτική στάθμη. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων ήταν υψηλό, οι αρχικές προσπάθειες ιδιωτικοποιήσεων αποτυχημένες και οι οργανισμοί επίβλεψης αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στα καθήκοντά τους. Παράλληλα, υπήρχε διάχυτη η εντύπωση στο κοινό και τους πολιτικούς κύκλους, ότι η θεραπεία των προβλημάτων του τομέα θα ερχόταν από την είσοδο ξένων επιχειρήσεων. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι μεγάλες, ανταγωνιστικές και ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές τράπεζες, με δεδομένη και την γεωγραφική τους εγγύτητα, άρχισαν να πραγματοποιούν διασυννοριακές επεκτάσεις και εξαγορές.

1.2 Γενικά στοιχεία για την τραπεζική αναδόμηση-μετάβαση.

Υπάρχουν 3 σημαντικοί παράγοντες που υπογραμμίζουν την σπουδαιότητα της αναδόμησης του τραπεζικού τομέα, για την ενίσχυση της μακροοικονομικής σταθερότητας.⁸ Πρώτον, υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και εξέλιξης του χρηματοπιστωτικού τομέα μετρούμενης σε επίπεδο διαμεσολάβησης. Δεύτερον, η επιτυχία στην επίτευξη και διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας εξαρτάται από την σταθερότητα του τραπεζικού τομέα. Τέλος, η ανάπτυξη και η αποτελεσματικότητα του χρηματοοικονομικού τομέα, είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα άλλων μέτρων αναδόμησης όπως είναι οι ιδιωτικοποιήσεις κτλ.

Στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, ο χρηματοοικονομικός τομέας είχε ένα παθητικό ρόλο και ήταν εντελώς προσαρμοσμένος στις απαιτήσεις μιας κεντρικά σχεδιασμένης διαχείρισης της οικονομίας. Σε αυτές τις κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες, το χρήμα εξυπηρετούσε κυρίως ως μονάδα μέτρησης, ενώ έπαιζε περιορισμένο ρόλο ως μονάδα συναλλαγής. Διατηρούνταν ένα δικαναλικό (two-track) χρηματοοικονομικό σύστημα, όπου τα μετρητά (cash) χρησιμοποιούνταν για συναλλαγές μεταξύ των νοικοκυριών. Αντίθετα οι συναλλαγές εντός του κρατικού

⁸ "Financial Sector Reform in the Balkan Countries in Transition", Srdjan Golubovic, Natasa Golubovits, Economies and Organisation Vol 2, No3, 2005, pp. 229-236(p229)

τομέα (συμπεριλαμβανόμενων και εκείνων μεταξύ κρατικών επιχειρήσεων), δεν διεξάγονταν με μετρητά.

Η παθητικότητα αυτή του χρήματος, ενισχύονταν από ένα τραπεζικό τομέα, στα πλαίσια του οποίου, η Κεντρική Τράπεζα, διεξήγαγε ένα μεγάλο αριθμό συναλλαγών μεταξύ των μονάδων παραγωγής. Στις περισσότερες κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες, υπήρχαν εξειδικευμένες τράπεζες που εξυπηρετούσαν συγκεκριμένους σκοπούς. Υπήρχε μια κρατική αποταμιευτική τράπεζα η οποία δέχονταν καταθέσεις από το κοινό, μια ξένη εμπορική τράπεζα που χειρίζονταν όλες τις συναλλαγές και το συνάλλαγμα, μια αγροτική τράπεζα η οποία παρείχε βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση στον αγροτικό τομέα και τέλος μια κατασκευαστική τράπεζα η οποία χρηματοδοτούσε μακροπρόθεσμα έργα κεφαλαίου και υποδομών.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι περισσότερες βαλκανικές χώρες, με εξαίρεση ίσως την πρώην Γιουγκοσλαβία αναδύθηκαν από κομμουνιστικά καθεστάτα, έχοντας κληρονομήσει συστήματα μιας τράπεζας, η οποία λειτουργούσε ως κεντρική τράπεζα όμως επιτελούσε και συναλλαγές εμπορικής τράπεζας. Ως πρώτο βασικό βήμα στην αναδόμηση λοιπόν, ήρθε ο παραπάνω διαχωρισμός κεντρικών και εμπορικών λειτουργιών, δημιουργώντας τραπεζικά συστήματα δύο επιπέδων.

Έπειτα, οι χαλαροί εισοδηματικοί περιορισμοί, έμφυτοι στις σοσιαλιστικές οικονομίες, ενεργοποιούσαν δραστηριότητες που οδηγούσαν στην επιβάρυνση των ισολογισμών των επιχειρήσεων, καθώς και των χαρτοφυλακίων των τραπεζών με ζημίες. Οι τράπεζες απορροφούσαν τις ζημίες των επιχειρήσεων με τους εξής τρόπους. Είτε αναλαμβάνοντας τους κινδύνους που συνδέονταν με ξένα δάνεια *ex ante*, δηλαδή την στιγμή που συνάπτονταν το δάνειο, είτε *ex post*, δηλαδή αναλαμβάνοντας τα δάνεια των επιχειρήσεων στη φάση που οι τελευταίες, αδυνατούσαν πια να εξυπηρετήσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις. Είτε τέλος, παρέχοντας πιστώσεις στις επιχειρήσεις με αρνητικά πραγματικά επιτόκια.

Εφόσον υπήρχε άμεση αναδιανομή των πιστώσεων στα πλαίσια ενός μονό-τραπεζικού συστήματος, οι τράπεζες δεν ήταν υποχρεωμένες να αξιολογήσουν την αξιοπιστία των επιχειρήσεων, ούτε βέβαια ήταν σε θέση να αρνηθούν τα αιτήματα πιστώσεων ή να οδηγήσουν τις επιχειρήσεις στην χρεοκοπία τους. Η διαμεσολάβηση μεταξύ αποταμιευτών και δανειζόμενων, εσωτερικεύονταν εντός του τραπεζικού τομέα μέσω ενός συστήματος άμεσων πιστώσεων-χορηγήσεων, προς τις κρατικές

επιχειρήσεις. Η αξιολόγηση των πιστώσεων και η διαχείριση κινδύνου, δεν έπαιζαν κανένα ρόλο σε αυτή τη διαδικασία και έτσι οι ικανότητες αυτές δεν αναπτύχθηκαν ποτέ.

Οι τράπεζες ήταν πρωτίστως κρατικές υπηρεσίες, οι οποίες δέχονταν καταθέσεις από το κοινό για χαμηλά επιτόκια. Παράλληλα, παρέχονταν πιστώσεις σε αρνητικά επιτόκια σε προνομιούχες επιχειρήσεις. Όλες οι ζημιές του χρηματοπιστωτικού τομέα καλύπτονταν με έκδοση νέου χρήματος.

Οι σοσιαλιστικές οικονομίες χαρακτηρίζονται από ισχυρές κρατικές παρεμβάσεις, επιχορηγήσεις επιχειρήσεων και ελέγχου των τιμών σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες ανεξάρτητα με το κόστος, με σκοπό την αύξηση του επιπέδου διαβίωσης. Υπό αυτές της συνθήκες, οι δομές της προσφοράς δεν ήταν σε αντιστοιχία με τις καταναλωτικές προτιμήσεις, συνθέτοντας συνολικά μια ανεπαρκή δομή παραγωγής. Οι παραπάνω συνθήκες απαιτούσαν κάποιες ρυθμίσεις.⁹

Έτσι στη συνέχεια, οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπως κάθε μεταβατική οικονομία προσπάθησαν να εισάγουν νομικά και κανονιστικά πλαίσια σε αρμονία με διεθνή πρότυπα, ιδίως σε ό,τι αφορά στον κεντρικό ρόλο (διατήρηση του επιπέδου των τιμών) και στην ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας, καθώς και στην λειτουργία των τραπεζών και της χρηματοοικονομικής αγοράς.

Σε πρώτη φάση, η αναδόμηση λειτούργησε περισσότερο σε όρους ποσότητας, παρά σε όρους ποιότητας, με την έννοια ότι ο αριθμός των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων πολλαπλασιάστηκε μέσω της ιδιωτικοποίησης κρατικών τραπεζών και της ίδρυσης νέων ιδιωτικών.¹⁰ Αρχικά, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα λειτουργούσαν σε ένα περιβάλλον με ανεπαρκείς κανονισμούς και ελάχιστη επίβλεψη. Η επέκταση του τομέα συχνά συνδέονταν με απάτες και σκάνδαλα.

Επιπλέον, η άσχημη φήμη και η αναξιοπιστία των νέων ιδρυμάτων περιόριζε την ικανότητά τους να ελκύσουν καταθέσεις και εμπόδιζε την ανάπτυξη του χαρτοφυλακίου των δανείων τους, συνεπώς ήταν δύσκολο να αναπτυχθούν γρήγορα, εκτεταμένα δίκτυα πελατείας. Τέλος, οι κρατικές τράπεζες αναγκάζονταν να 'κουβαλούν' ένα μεγάλο αριθμό δανείων τα οποία δεν αποπληρώνονταν, και τα οποία

⁹ "Banking Transformation (1989-2006) in central and eastern Europe with special reference to Balkans", Stephan Barisitz, 2008, Working paper, Bank of Greece(p7-8)

¹⁰ "Financial Intermediation in Southeast Europe: Banking on the Balkans", Bonin P. John, 2001.(p51-53)

τους είχαν κληροδοτηθεί από τις πολιτικές χρηματοδότησης δημοσίων επιχειρήσεων των προηγούμενων κυβερνήσεων.

Οι νέες κυβερνήσεις λοιπόν , μέσα σε αυτό το νέο κλίμα, έπρεπε να ξανασκεφτούν και να ξανασχεδιάσουν την στρατηγική αναδιαμόρφωσης των τραπεζών, πράγμα που γρήγορα οδήγησε στην απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος, ως μια προσπάθεια να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η ενδυνάμωσή του. Η καινούργια αυτή προσέγγιση , δημιούργησε τελικά το κατάλληλο κλίμα για την είσοδο ξένων τραπεζών στις χώρες της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης. Οι ρυθμοί μετάβασης διέφεραν από χώρα σε χώρα. Κάποιες χώρες προχώρησαν γρηγορότερα από άλλες στον εκσυγχρονισμό και στην απελευθέρωση του τραπεζικού και χρηματοοικονομικού τομέα.¹¹

1.3 Τα δύο μεγάλα κύματα αναδόμησης του Τραπεζικού Συστήματος στις Βαλκανικές χώρες.

Πολλοί εντοπίζουν δύο μεγάλα «κύματα αναδόμησης» της τραπεζικής στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.¹² Τα δυο «κύματα μετασχηματισμού της τραπεζικής» παρουσιάζουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά από τα οποία όλες οι χώρες πρέπει να περάσουν για να ωριμάσουν ως αγορές. Το πρώτο κύμα μετασχηματισμού, περιλαμβάνει κυρίως μέτρα απελευθέρωσης , ενώ το δεύτερο ,περιλαμβάνει κυρίως μέτρα ανασυγκρότησης και θεσμικής αναπροσαρμογής. Και τα δυο κύματα μεταβολής της δομής της τραπεζικής συνδέονται με τραπεζικές κρίσεις.

Ενώ το πρώτο κύμα στην περιοχή στην οποία αναφερόμαστε, συνέβαλε στην εγκαθίδρυση μια οικονομίας προσανατολισμένης στην αγορά, διατήρησε χαλαρούς εισοδηματικούς περιορισμούς, δημιουργώντας μια προσωρινή μόνο ισορροπία , μη διατηρήσιμη μακροπρόθεσμα. Το δεύτερο κύμα, το οποίο βοήθησε να ενισχυθούν τα δικαιώματα συμβολαίων και ιδιοκτησίας (property rights, contracts), εγκαθίδρυσε τους συχνά επώδυνους, σκληρούς εισοδηματικούς περιορισμούς.

¹¹ “Regional Integration challenges in South East Europe: Banking Sector Trends”, George Stubos, Ioannis Tsirikpis, Working Paper no 24, 2005, Bank of Greece.(p 10)

¹² “Banking Transformation (1989-2006) in central and eastern Europe with special reference to Balkans”, Stephan Barisitz, 2008, Working paper, Bank of Greece(p7-10)

Συνοψίζοντας λοιπόν, το πρώτο κύμα βασίστηκε στην κατάργηση της κεντρικής πίστωσης και σχεδιασμού ρευστότητας, καθώς και στην απελευθέρωση των τιμών και στην δημιουργία ενός τραπεζικού συστήματος δύο πυλώνων. Την πρώτη φάση ακολούθησε μια βαθιά μεταβατική περίοδος ύφεσης. Το κύμα μετάβασης περιλάμβανε απελευθέρωση της αδειοδότησης των τραπεζών καθώς και κάποια χαλαρά μέτρα εποπτείας και επίβλεψης, οικονομικά μέτρα αναχρηματοδότησης (κυρίως σχετιζόμενα με παλαιά δυσμενή δάνεια) και επιφανειακές (μερικές, εσωτερικές) ιδιωτικοποιήσεις τραπεζών. Αυτά τα μέτρα ευνοούσαν τη συνέχιση των χαλαρών εισοδηματικών περιορισμών οι οποίοι σχετίζονταν με επίσης χαλαρά δικαιώματα ιδιοκτησίας και συμβολαίων, γεγονός που διαιώνιζε την τάση για γραφειοκρατική και κυβερνητική παρέμβαση σε διαχειριστικές αποφάσεις των τραπεζών. Οι δε νομισματικές αρχές, συνέχιζαν την χαλαρή αναχρηματοδότηση. Παράλληλα τα όρια της διαφθοράς πολύ εύκολα ξεπερνώταν ,ενώ ο πληθωρισμός συσσωρευόταν.

Έπειτα από ένα αρχικό πολλαπλασιασμό του αριθμού των πιστωτικών ιδρυμάτων, πολλά από τα οποία προσελκύστηκαν από την προοπτική του αρμπιτράζ και των βραχυπρόθεσμων κερδών, ακολούθησε μια σύσφιξη της νομισματικής πολιτικής και των τραπεζικών κανόνων, η οποία είχε ως αποτέλεσμα μια διαδικασία εξυγίανσης. Βέβαια, όλα αυτά τα στοιχεία δεν μετέβαλαν την κυριαρχία χαλαρών εισοδηματικών περιορισμών. Επιπλέον, με ελάχιστες εξαιρέσεις, οι προσπάθειες των χωρών για μάκρο-σταθεροποίηση δεν ακολουθούνταν από προσπάθεια θεσμικής αναδόμησης. Παρά το γεγονός ότι τα πραγματικά επιτόκια δανεισμού είχαν μετατραπεί σε θετικά, τα περιθώρια μεταξύ επιτοκίων καταθέσεων και δανεισμού παρέμεναν ευρεία , δείχνοντας τον υψηλό κίνδυνο της αγοράς καθώς και την περιορισμένη ανάπτυξη του τομέα αυτού.

Στην πλειονότητα των χωρών, υπήρξε μια αναζωογόνηση της οικονομικής ανάπτυξης γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '90 όπου η μακροοικονομική κατάσταση έδειχνε τουλάχιστον προσωρινά σταθεροποιημένη. Η ανάπτυξη αυτή, στις περισσότερες περιπτώσεις αποδείχτηκε προσωρινή. Επίμονες μακροοικονομικές και ιδιαίτερα πληθωριστικές εντάσεις, σε συνδυασμό με άλυτα δομικά και θεσμικά προβλήματα, έθεταν το σκηνικό για μια νέα τραπεζική κρίση η οποία συνέβαλε στην ύφεση.

Κάποιες φορές, εξωτερικά σοκ ή σοκ επιτοκίων, αύξαναν τις πιέσεις. Κεφάλαια ασφάλισης/κάλυψης καταθέσεων χρησιμοποιούνταν συχνά με σκοπό να καθησυχάσουν τους καταθέτες, καθώς και για να προφυλάξουν τον τραπεζικό τομέα από ισχυρές διακυμάνσεις. Τράπεζες μικρού και μεσαίου μεγέθους αποτελούσαν τα πρώτα θύματα. Η απειλή του ξεσπάσματος μιας πραγματικής κρίσης ανάγκασε τις αρχές να δράσουν. Είναι πιθανό, κάτι που ξεκίνησε ως τρόπος διαχείρισης της κρίσης να εξελίχθηκε σε ένα δεύτερο κύμα ανασχηματισμού. Φυσικά οι κεντρικές τράπεζες καθώς και οι κυβερνήσεις ωφελήθηκαν από την εμπειρία της εφαρμογής κάποιων μέτρων.

Κατά το δεύτερο κύμα, σε πολλές περιπτώσεις κάποιο μεγάλο πιστωτικό ίδρυμα κατέρρευε κάτι που σηματοδοτούσε ότι οι εισοδηματικοί περιορισμοί αναμένονταν σκληρότεροι. Σε κάποιες περιπτώσεις τα περιοριστικά αυτά μέτρα αντιμετώπιζονταν με κάποια αισιοδοξία, κυρίως διότι υπονοούσαν μια πλήρη ρήξη με το παρελθόν. Νομοθέτες και επιβλέποντες κεντρικών τραπεζών, αντιμετώπισαν σοβαρότερα το θέμα τις επιβολής αυστηρότερων κανόνων και αναβάθμισαν την διατήρηση αρχείων και την στενότερη επίβλεψη.

Με σκοπό να προσελκύσουν τραπεζικό “know-how” (τεχνογνωσία) και κεφάλαιο, οι περισσότερες χώρες επαναλάμβαναν ή βελτίωναν παλιότερες δοκιμασμένες στρατηγικές και αποσκοπούσαν σε ιδιωτικοποίηση εις βάθος, πουλώντας κυρίως σε ξένους, στρατηγικούς επενδυτές. Όταν οι συνθήκες ήταν κατάλληλες (μακροοικονομική σταθερότητα και σημαντική προστασία των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων), οι επενδυτές αυτοί δεν δίσταζαν για πολύ. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι ξένοι επενδυτές ζητούσαν τα μεγαλύτερα πιστωτικά ιδρύματα το ένα μετά το άλλο, με αποτέλεσμα να αποκτήσουν τελικά την μερίδα του λέοντος στον τραπεζικό τομέα μέσα σε μερικά χρόνια. Το σάρωμα αυτό άλλαξε το τραπεζικό σκηνικό στην περιοχή και ουσιαστικά το συνέδεσε δομικά με τις ευρωπαϊκές τράπεζες.

Με την αλλαγή της χλιετίας, η διαδικασία αυτή συνεχίζονταν. Ακολουθώντας ένα πληθωριστικό μεσοδιάστημα τα πραγματικά επιτόκια δανεισμού ήταν θετικά και τα περιθώρια παρόλο που παρέμεναν υψηλά, έτειναν να μειώνονται. Η οικονομική ανάκαμψη επέστρεψε και μάλιστα αυτή τη φορά επί ισχυρότερων δομικά βάσεων.

1.4 Οι κρίσεις και τα αποτελέσματα τους

Αφότου οι εισοδηματικοί περιορισμοί έγιναν σκληρότεροι, οι τράπεζες έγιναν πιο προσεκτικές στην επέκταση των πιστώσεων στον πραγματικό τομέα και επέλεξαν να εναποθέσουν κεφάλαια σε ασφαλέστερες τοποθετήσεις, όπως για παράδειγμα ομόλογα του δημοσίου. Συγκεκριμένα η χρηματοδότηση μακροπρόθεσμων επενδύσεων συνέβαινε σπάνια. Ακόμα και το γεγονός ότι μεγάλες τράπεζες κατέχονταν από αλλοδαπούς, δεν μετέβαλε την αρχική διατήρηση συντηρητικών πολιτικών δανεισμού. Ο δανεισμός ανέκαμψε και επεκτάθηκε, μόνο κάποια χρόνια αργότερα όταν οι τράπεζες απέκτησαν μεγαλύτερη σιγουριά ότι οι σκληροί εισοδηματικοί περιορισμοί είχαν επεκταθεί και στον πραγματικό τομέα της οικονομίας. Αυτό τονίζει την σπουδαιότητα του εναρμονισμού της τραπεζικής με την αναμόρφωση της επιχειρηματικότητας. Τα πιστωτικά ιδρύματα δεν μπορούν να γίνουν αποτελεσματικοί χρηματοδοτικοί διαμεσολαβητές χωρίς έναν πραγματικό τομέα που τουλάχιστον στοιχειωδώς να ανταποκρίνεται στα σήματα της αγοράς. Τα spread των επιτοκίων μειώνονταν σιγά-σιγά με το πέρασμα του χρόνου.

1.5 Ιδιωτικοποιήσεις και σχήματα ανασυγκρότησης τραπεζών

Οι ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες σχετίζονταν με στρατηγικούς ξένους επενδυτές, αποδείχθηκε η πιο επιτυχημένη τακτική ανασυγκρότησης, υπό την έννοια ότι εκσυγχρόνισε τους τραπεζικούς τομείς των χωρών, σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το ενδιαφέρον μέρος ωστόσο για τις τράπεζες, οι οποίες ήταν ιδιοκτησία κρατικών επιχειρήσεων, ήταν το εξής δίλλημα. Το ερώτημα λοιπόν που επανάφερε και το θέμα των σκληρών εισοδηματικών περιορισμών ήταν εάν οι τράπεζες θα έπρεπε να ιδιωτικοποιηθούν πριν τις ιδιοκτήτριες επιχειρήσεις(enterprises) ή το αντίθετο.

Εάν οι επιχειρήσεις επρόκειτο πρώτες να μετατραπούν σε ιδιωτική ιδιοκτησία, θα μπορούσαν ακόμα να κουβαλούν ελαστικές πρακτικές λήψης χρηματοδότησης και ως εκ τούτου χαλαρούς εισοδηματικούς περιορισμούς. Εάν τα πιστωτικά ιδρύματα ιδιωτικοποιούνταν πρώτα, αμέσως θα αντιμετώπιζαν δυσμενή χαρτοφυλάκια

υποκείμενα σε εταιρίες οι οποίες δεν είχαν πρακτικά προσανατολισμένες στην αγορά. Το παραπάνω ζήτημα τελικά απαντήθηκε πρακτικά. Δεδομένου του ότι η εις βάθος ιδιωτικοποίηση που είχε πραγματοποιηθεί στις περισσότερες χώρες, ακολουθήθηκε από κρίσεις και σημαντική κανονιστική σύσφιξη, η δανειοδοτική συμπεριφορά των τραπεζών, είχε αποκοπεί από το παρελθόν, πράγμα το οποίο δείχνει μια γενικότερη επιτυχία της πρακτικής «ιδιωτικοποίηση των τραπεζών πρώτα»¹³.

Συγκρινόμενη με άλλα σχήματα ανασυγκρότησης των τραπεζών, το Πολωνικό αποκεντρωμένο «Πρόγραμμα οικονομικής ανασυγκρότησης κρατικών επιχειρήσεων και τραπεζών», κατάφερε να μεταβάλει τα κίνητρα των τραπεζών, επιφέροντας άμεσα τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό πιστωτικές σχέσεις-προσανατολισμένες στην αγορά, ανάμεσα στις τράπεζες και τους πελάτες τους, στον πραγματικό τομέα της οικονομίας. Ανάγκασε τα πιστωτικά ιδρύματα να αναπτύξουν ικανότητες διαχείρισης κινδύνου και ενίσχυσε την οικονομική πειθαρχία σε ένα πρώιμο σχετικά στάδιο. Με αυτό τον τρόπο συνέβαλε στην εισαγωγή των σκληρότερων εισοδηματικών περιορισμών, από την άλλη όμως απαίτησε αξιοσημείωτη λογιστική προετοιμασία και χρειάστηκε κάποιο χρονικό διάστημα για να παράγει αποτελέσματα. Κεντροποιημένα προγράμματα (πχ στην Τσεχία, Σλοβακία, Γερμανία), ήταν ευκολότερο να οργανωθούν αλλά συχνά περιλάμβαναν εκτεταμένα χρέη και αποδείχθηκαν περισσότερο κοστοβόρα, ιδιαίτερα για δημόσιους σκοπούς.¹⁴

1.6 Ο τραπεζικός τομέας υπό Σοσιαλιστικά Καθεστώτα – Το Γιουγκοσλαβικό Σύστημα.

Το 1950, η πρώην ΣΔΓ (SFRY)¹⁵, μεταβλήθηκε από κεντρικά σχεδιασμένο σύστημα, σε ένα σύστημα προσανατολισμένο στην αγορά. Όλες οι επιχειρήσεις ήταν

¹³ “Banking Transformation (1989-2006) in central and eastern Europe with special reference to Balkans”, Stephan Barisitz, 2008, Working paper, Bank of Greece(p12-14)

¹⁴ “Banking Transformation (1989-2006) in central and eastern Europe with special reference to Balkans”, Stephan Barisitz, 2008, Working paper, Bank of Greece(12-14)

¹⁵ «Η πρώην ΣΔΓ, ήταν το σοσιαλιστικό κράτος που δημιουργήθηκε στην θέση του παλιού βασιλείου, αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο το 1945 ως Δημοκρατική Ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία, που το 1946 έγινε Ομοσπονδιακή Λαϊκή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και στις 7 Απριλίου 1963 Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Παρέμεινε έτσι μέχρι το 1992, οπότε οι

κοινωνική ιδιοκτησία και διοικούμενες από τους εργαζομένους. Στις αρχές του 1960, εισήχθη ένα τραπεζικό σύστημα 2 ταχυτήτων, αποτελούμενο από μία κεντρική τράπεζα (Narodna Banka Jugoslavije NBJ) και από εμπορικές τράπεζες. Το νομικό υπόβαθρο βασιζόταν στο νόμο “Law of Principles of the Credit and Banking System”, ο οποίος υιοθετήθηκε το 1977. Τα πιστωτικά ιδρύματα ήταν κυρίως ιδιοκτησία των επιχειρήσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω και σε μικρότερο βαθμό, κρατικές. Οι τράπεζες επιχειρούσαν να αντλήσουν επιπλέον κεφάλαια από τον τοπικό πληθυσμό και χορηγούσαν δάνεια κυρίως για την χρηματοδότηση των επενδυτικών σχεδίων των ιδρυτριών εταιριών τους .¹⁶

Δεδομένων των χρηματοοικονομικών δυσκολιών, η NBJ, αποφάσισε από τις αρχές τις δεκαετίας τους 1970, να χαλαρώσει τις νομισματικές συνθήκες. Παρά τον έλεγχο των τιμών, και άλλες παρόμοιες παρεμβάσεις, ο πληθωρισμός συσσωρεύτηκε άμεσα. Σε ένα περιβάλλον χαλαρών εισοδηματικών περιορισμών, τα πραγματικά επιτόκια ήταν πολύ χαμηλά ή αρνητικά και τα spread ήταν συντηρητικά. Παρόλο που οι περισσότερες τράπεζες ανήκαν σε επιχειρήσεις, η κυβέρνηση ασκούσε σημαντικό έλεγχο και επιρροή στις δραστηριότητές τους. Δεν παρέμβαιναν άμεσα, όμως τα κρατικά όργανα διέθεταν διάφορα μέσα για να επιβάλουν την επιρροή τους σε εταιρίες και τράπεζες, ώστε να προστατευθούν από τον ανταγωνισμό και άλλους οικονομικούς κινδύνους, όπως η χρεοκοπία.

Η NBJ, συνήθιζε να ελέγχει τις τραπεζικές δραστηριότητες με «ταβάνια πιστώσεων» και κάποιες χορηγήσεις με ιδιαίτερα επιτόκια, κατευθυνόμενες σε τομείς της οικονομίας σε προτεραιότητα, όπως η αγροτική παραγωγή, η παραγωγή ενέργειας και η χρηματοδότηση των εξαγωγών.

Σε γενικές γραμμές σε ένα περιβάλλον δομικής δυσκαμψίας, το εύκολο χρήμα και η χρηματοοικονομική χαλαρότητα, οδήγησαν σε μια επιτάχυνση του πληθωρισμού ο οποίος έφτασε σε πολύ υψηλά επίπεδα κατά το τέλος της δεκαετίας. Η συνεχής υποτίμηση του δηναρίου, έκανε αδύνατη την αποπληρωμή του εξωτερικού

τέσσερις από τις έξι συνιστώσες δημοκρατίες - Σλοβενία, Κροατία, Π.Γ.Δ.Μ. και Βοσνία-Ερζεγοβίνη – αποσχίστηκαν» <http://el.wikipedia.org/wiki/Γιουγκοσλαβία>

¹⁶ “Banking in Central and Eastern Europe 1980-2006: a comprehensive analysis of banking sector transformation in the former soviet union, Czechoslovakia, East Germany, Yugoslavia, Belarus, Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Hungary, Kazakhstan, Poland, Romania, the Russian Federation, Serbia and Montenegro, Slovakia, Ukraine and Uzbekistan”, Stephan Barisitz, Routledge International Studies in Money and Banking, 2008 p41

χρέους από τις επιχειρήσεις, κάτι που εξασθενούσε ακόμα περισσότερο τα χαρτοφυλάκια των τραπεζών.

Η υιοθέτηση ενός νέου τραπεζικού νόμου το 1989, δημιούργησε την δυνατότητα ιδιωτικής ιδιοκτησίας για τις νέες τράπεζες, ενώ παράλληλα εισήχθησαν προληπτικοί κανόνες αλλά δεν υποστηρίχθηκαν αρκετά ώστε να προκύψει κάποια θεμελιώδης αλλαγή στην συμπεριφορά των πιστωτικών ιδρυμάτων. Το ίδιο έτος, η κυβέρνηση της SFPY επέτρεψε την ίδρυση εξολοκλήρου ιδιωτικών εταιριών και το '90 έκανε μια τελευταία προσπάθεια σταθεροποίησης της μακροοικονομικής κατάστασης και την έναρξη δομικών αλλαγών (πρόγραμμα Markovic). Αυτό περιλάμβανε απόπειρες αποκατάστασης των τραπεζών με πρόβλημα έλλειψης ρευστότητας. Όμως οι προσπάθειες απέτυχαν λόγω της αδυναμίας των κεντρικών αρχών αν ανταποκριθούν. Το επόμενο έτος, η σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία αποσυντέθηκε και κατέρρευσε μέσα από πολέμους.

Η πτώση των κομμουνιστικών συστημάτων και η μετάβαση σε οικονομίες προσανατολισμένες στην αγορά, παρήγαγαν κάποιες σημαντικές μεταβολές για τα πιστωτικά ιδρύματα. Οι τράπεζες, δεν λάμβαναν πλέον κεντρικά εγκρινόμενες πιστώσεις και έπαψε ο διαχωρισμός μεταξύ μετρητού και λογιστικού χρήματος. Παρόλο το γεγονός ότι οι τράπεζες είχαν αποκτήσει μεγαλύτερη ελευθερία, τους έλειπε η ικανότητα άσκησης επαγγελματικής τραπεζικής. Παράλληλα, η μεταβατική ύφεση και η κατάρρευση του ξένου εμπορίου οδήγησαν σε μία σημαντική οικονομική συστολή που επιβάρυνε τον τραπεζικό τομέα. Δεδομένων των μεγάλων αλλαγών, τα κρατικά πιστωτικά ιδρύματα κληρονόμησαν από το παλιό σύστημα, μια αξιοσημείωτη ποσότητα δυσμενών δανείων χαμηλής ποιότητας. Οι ιδιωτικές τράπεζες αντίθετα, επηρεάστηκαν λιγότερο σε αυτόν τον τομέα. Τέλος, οι ελλείψεις στο νομικό πλαίσιο, και την τραπεζική επίβλεψη, με τη σειρά τους εξασθένησαν την προστασία ενάντια στην διαφθορά, τον εσωτερικό δανεισμό και τις απάτες.

Η Γιουγκοσλαβία, αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση. Η κατάρρευση του παλιού κράτους (SFRY), συνέβη το φθινόπωρο του 1991, όταν η Κροατία απέκτησε την ανεξαρτησία της και η νέα Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία- Μαυροβούνιο), ιδρύθηκε το Φεβρουάριο του 1992. Το σοσιαλιστικό καθεστώς παρέμενε ισχυρό, παρόλο που υπέστη πολλές προσαρμογές προσανατολισμού στην αγορά.

Με δεδομένη την πολύ δύσκολη αρχική οικονομική κατάσταση , οι περισσότερες κρατικές εμπορικές τράπεζες μπήκαν σε μια διαδικασία "αποκατάστασης" από την κυβέρνηση, ώστε να βελτιωθεί η εικόνα των ισολογισμών τους. Η διαδικασία αυτή όμως, δεν άλλαξε ουσιαστικά το περιβάλλον εντός τους οποίου λειτουργούσαν οι τράπεζες , ούτε την λογική βάσει της οποίας λαμβάνονταν οι αποφάσεις. Επιπρόσθετα, κατά την ύφεση της μετάβασης, άρχισαν να συσσωρεύονται νέα μη εξυπηρετούμενα δάνεια απαιτώντας νέα μέτρα ανακεφαλαιοποίησης.

Στις αρχές τις δεκαετίας του 1990, υπήρχε μια έντονη ελευθερία στην αδειοδότηση των νέων τραπεζών και ένα ασθενές νομικό και ελεγκτικό πλαίσιο, που οδήγησαν τον αριθμό των τραπεζών να εξακολουθεί να αυξάνεται. Οι αρχές αντιμετώπιζαν την εύκολη είσοδο στην αγορά, ως ένα όργανο για την δημιουργία του ανταγωνισμού που έλειπε κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Κάποια από τα υποκαταστήματα των ξένων τραπεζών και κάποιων μικρών εγχώριων, ακολουθούσαν πρακτικές ρίσκου. Οι κερδοσκοπικές δραστηριότητες και το arbitrage, συσχετιζόμενα συχνά με το ξένο εμπόριο, έκαναν πολλούς ιδιοκτήτες τραπεζών κατά πολύ πλουσιότερους.

Κάποιες από τις χώρες τις Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Κροατία και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας που αργότερα έγινε Σερβία και Μαυροβούνιο, κινήθηκαν σε πολύ χαλαρότερους ρυθμούς από εκείνους των χωρών τα Κεντρικής Ευρώπης. Παρόλα αυτά αργότερα πρόφτασαν τους ταχύτερους αυτούς ρυθμούς. Η Γιουγκοσλαβία είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση, διότι η αναδόμησή της ξεκίνησε λίγο αργότερα, μετά την κατάρρευση του καθεστώτος Μίλόσεβιτς , το φθινόπωρο του 2000.

2.1 Η πορεία των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αναλυτικά.

Οι τραπεζικοί τομείς σε όλες τις μεταβατικές οικονομίες, είναι υποανάπτυκτοι κυρίως λόγω των κληρονομιών τους από τις κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες από όπου προέρχονται. Στις περισσότερες κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες υπήρχαν

εξειδικευμένες τράπεζες που επιτελούσαν εξειδικευμένες λειτουργίες. Υπήρχε κάποια κρατική αποταμιευτική τράπεζα με ένα εκτεταμένο δίκτυο η οποία συνέλλεγε καταθέσεις από τα νοικοκυριά, μια ξένη εμπορική τράπεζα η οποία ασχολούνταν με όλες τις συναλλαγές συμπεριλαμβανομένου του συναλλάγματος. Επίσης ο αγροτικός και ο κατασκευαστικός τομέας είχαν μια εξειδικευμένη τράπεζα η οποία χρηματοδοτούσε τις δραστηριότητές τους.

Όπως ήδη έχει γίνει κατανοητό απ' όλα τα παραπάνω, οι διάφορες Βαλκανικές χώρες, κουβαλούν ένα ιδιαίτερο παρελθόν ιστορικά και πολιτικά, έχοντας όμως ως κοινό τόπο την ανάγκη και προσπάθεια εξυγίανσης, ενίσχυσης και σταθεροποίησης του τραπεζικού τους συστήματος. Η πορεία αυτή, ακολουθείται με διαφορετικούς ρυθμούς και σηματοδοτείται από διάφορα γεγονότα.

2.2 Η περίπτωση της Αλβανίας

Μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος το 1989, ο Αλβανικός τραπεζικός τομέας, ήταν ακόμα υποανάπτυκτος και κεντρικά σχεδιασμένος. Εν συντομία, η διαδικασία αναμόρφωσης, συνίστατο στην εγκαθίδρυση ενός τραπεζικού συστήματος δύο ταχυτήτων, στην ιδιωτικοποίηση των κρατικών τραπεζών και την εισαγωγή ενός νομικού-κανονιστικού πλαισίου και την είσοδο ξένων τραπεζών. Το φαινόμενο των «πυραμίδων» και η κρίση καταθέσεων ήταν οι κυρίαρχες δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπίσει η χώρα.

Στην Αλβανία¹⁷, η αναδόμηση του τραπεζικού τομέα ξεκίνησε με μάλλον αργούς ρυθμούς. Η χώρα έχει πολλά πλεονεκτήματα, λόγω της γεωγραφικής της εγγύτητας στις Ευρωπαϊκές αγορές και τις πρώτες εμπειρίες τραπεζικής στην Ευρώπη, όμως τα θετικά αυτά στοιχεία υπονομεύτηκαν και εμποδίστηκαν από τις ατυχείς πολιτικές εξελίξεις στη χώρα. Η ιστορία του Αλβανικού τραπεζικού συστήματος, πέρασε από 5 βασικές υποπεριόδους.

¹⁷ Παρά τα πολλά συνταγματικά και νομοθετικά προβλήματα η κυβέρνηση των Τιράνων προσπαθεί να μπει σε τροχιά ένωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον Ιούνιο του 2006, η χώρα υπέγραψε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Ένωσης ως πρώτο βήμα για την ένωση. Οι υπουργοί της ΕΕ ζήτησαν από την Αλβανία να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις που επικεντρώνονται στην ελευθερία του Τύπου, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, τον σεβασμό των εθνικών μειονοτήτων και την επίτευξη διεθνών προδιαγραφών στις δημοτικές εκλογές. (<http://el.wikipedia.org/wiki/Αλβανία>)

Την περίοδο (i)προ-μοναρχισμού,¹⁸ (ii)την περίοδο μοναρχισμού, (iii)την περίοδο 1939-1944, (iv)την μεταπολεμική περίοδο και (v)την μεταπολεμική περίοδο μετά το 1990. Η πρώτη περίοδος, χαρακτηρίζονταν από οικονομική οπισθοδρόμηση και χάος. Μέχρι το 1913, δεν υπήρχε εθνική τράπεζα, ούτε εθνικό νόμισμα, έως ότου στα μισά της δεύτερης δεκαετίας, ιδρύθηκε η Εθνική Τράπεζα της Αλβανίας η οποία προορίζονταν να διεξάγει διάφορες εργασίες, όπως αγορά και πώληση τίτλων, ξένων νομισμάτων, πολύτιμων μετάλλων κτλ. Τέλος το «λεκ» (lek), το αλβανικό νόμισμα ξεκίνησε να κυκλοφορεί το 1922.

Η δεύτερη περίοδος, ξεκίνησε με παρεμβάσεις στο νομικό υπόβαθρο των λειτουργιών της Εθνικής Τράπεζας της Αλβανίας. Η τελευταία, είχε πλέον την αποκλειστική ευθύνη για την έκδοση χρήματος και λειτουργούσε ως δημοσιονομική μονάδα του κράτους. Συνολικά κατά την περίοδο αυτή, η νομισματική πολιτική βοήθησε στην ανάπτυξη της κρατικής οικονομίας και στις εισροές ξένων κεφαλαίων που χρηματοδότησαν τις ξένες επενδύσεις. Το εθνικό νόμισμα ήταν σταθερό, και ο πληθωριστικός κίνδυνος μειωμένος.

Η τρίτη περίοδος ξεκινά από το 1939, όπου η «Οικονομική Συμφωνία με την Ιταλία», έφερε αλλαγές, στο καθεστώς των κερδών και της συναλλαγματικής ισοτιμίας καθώς και στο δημοσιονομικό και νομισματικό καθεστώς της χώρας. Η τέταρτη περίοδος ξεκινάει με την απελευθέρωση της χώρας. Από το 1946 και έπειτα, η Κρατική Τράπεζα της Αλβανίας επιφορτίζεται με περισσότερες ευθύνες και η προσοχή μετατίθεται στον κεντρικό σχεδιασμό και την διαχείριση κυκλοφορίας του εθνικού νομίσματος. Η κεντρική τράπεζα λειτουργούσε και ως εμπορική ενώ υπήρχε περιορισμένος αριθμός τραπεζών που λειτουργούσαν στη χώρα. Μέχρι το 1976, το εγχώριο τραπεζικό σύστημα ήταν κεντροποιημένο, αποτελούμενο από μια μόνο τράπεζα την Κρατική Τράπεζα, η οποία είχε περιορισμένο ρόλο λόγω της νομισματικής πολιτικής που παρείχε πιστώσεις σύμφωνα με ένα κεντρικό σχεδιασμό. Το 1977, ένα τμήμα της Τράπεζας που παρείχε κεφάλαια στον αγροτικό τομέα, διαμορφώθηκε ως ξεχωριστή εξειδικευμένη τράπεζα, ως Αγροτική Τράπεζα. Στην αρχή της πέμπτης περιόδου, μετά το 1989, η χώρα βρισκόταν με ένα υποανάπτυκτο τραπεζικό τομέα και με το χρήμα να έχει περιορισμένο ρόλο ως μέσο ανταλλαγής.

¹⁸ “Banking and Finance in South-Eastern Europe: The Albanian case”, Kliti Ceca, Kelmend Rexha, Elsida Orhan, July 2008, Bank of Greece, Working Paper.(p7-11)

Στις αρχές λοιπόν της δεκαετίας του '90, η χώρα χαρακτηρίζονταν από πολύ χαμηλά επίπεδα διαμεσολάβησης¹⁹, από ανεπαρκές νομικό πλαίσιο²⁰ σε ότι αφορούσε στις τραπεζικές λειτουργίες και από ένα εκτεταμένο πρόβλημα γύρω από το «ξέπλυμα χρήματος». Οι συνθήκες αυτές επέτρεπαν σχέδια για κερδοσκοπικές επενδύσεις οι οποίες υπόσχονταν υπερβολικά υψηλές αποδόσεις στις καταθέσεις. Αυτές οι πρακτικές επενδύσεων έγιναν πολύ διαδεδομένες στα μέσα της δεκαετίας, οδηγώντας στην κρίση που εμφανίστηκε τελικά στο κλείσιμο της δεκαετίας.

Η διαδικασία οικονομικής αναμόρφωσης, ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1992, όπου με την υποστήριξη της συμφωνίας “Stand By” με το IMF²¹ (ΔΝΤ), η οποία περιείχε τους ακόλουθους βασικούς σκοπούς. Την μακροοικονομική σταθερότητα, δηλαδή την μείωση του δημοσιονομικού χρέους, τον έλεγχο του πληθωρισμού και την απελευθέρωση των τιμών. Την αναδόμηση του δημόσιου τομέα και την ενθάρρυνση του ελεύθερου ανταγωνισμού. Τις ιδιωτικοποιήσεις και το άνοιγμα της οικονομίας στο εμπόριο, άροντας τα κρατικά μονοπώλια στο εξωτερικό εμπόριο και διευκολύνοντας της εισαγωγές και τις εξαγωγές.

Η Αλβανία, με την βοήθεια του IMF (Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου) και της Παγκόσμιας Τράπεζας, δημιούργησε ένα σύστημα δυο πυλώνων, το 1992, μεταφέροντας τις εμπορικές εργασίες από την Τράπεζα της Αλβανίας (BoA), στην Εθνική Εμπορική Τράπεζα (NCB). Οι αγροτικοί λογαριασμοί, τηρούνταν στην Αγροτική Εμπορική Τράπεζα της Αλβανίας (RCBA), και όλες οι καταθέσεις των νοικοκυριών αποταμιεύονταν στην κρατική αποταμιευτική τράπεζα (SB). Η πρώτη

¹⁹ Η αποτελεσματική «**χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση**» συνίσταται στην εξής διαδικασία. Την αρχική συλλογή καταθέσεων από τις αποταμιεύσεις των νοικοκυριών και την χορήγηση των κεφαλαίων αυτών σε επιχειρήσεις και μικρούς δανειολήπτες, με εμπορικούς όρους. Σε ότι αφορά στο πρώτο μέρος, η αναλογία των πρωτογενών καταθέσεων προς το ΑΕΠ, μετράει την ικανότητα του τραπεζικού τομέα να συλλέγει καταθέσεις από τα νοικοκυριά. Σε ότι αφορά στο δεύτερο μέρος της διαδικασίας, το ποσοστό των εγχώριων τραπεζικών πιστώσεων προς το ΑΕΠ, χρησιμοποιείται συνήθως σε οικονομίες αγοράς. Όταν είναι εφικτό, χρησιμοποιούμε την αναλογία επιχειρηματικών δανείων, ως ποσοστό του ΑΕΠ για να υπολογίσουμε τον δανεισμό σε επιχειρηματικούς όρους. Τέλος, την συνολική αποτελεσματικότητα της διαμεσολάβησης, την μετράμε με την αναλογία επιχειρηματικών δανείων προς πρωτογενής καταθέσεις. Επιπλέον όταν αναφέρουμε την αναλογία τραπεζικών κεφαλαίων προς ΑΕΠ, μετράμε το βάθος του χρηματοοικονομικού τομέα. (Bonin P. John, 2004 p143)

²⁰ “Banking Systems in Albania, Problems of its Development”, Dr Shkliqim Cani, Prof. Dr Marta Muno, Teuta Baleta, 2000, Bank of Albania(p17).

²¹ «The International Monetary Fund (IMF) is an organization of 186 countries, working to foster global monetary cooperation, secure financial stability, facilitate international trade, promote high employment and sustainable economic growth, and reduce poverty around the world». (<http://www.imf.org/external/about.htm>)

ξένη τράπεζα (Albanian-Italian Bank), λειτούργησε το 1993 ανεβάζοντας τον αριθμό των τραπεζών που λειτουργούσαν στη χώρα σε 4. Το 1993, τα τραπεζικά κεφάλαια, προς το ΑΕΠ, ανέρχονταν σε ποσοστό 61.4%, ωστόσο, το σύνολο των δανείων αποτελούσε το 5.6% του ΑΕΠ, οι ατομικές καταθέσεις το 11.3%.²²

Έως το 1995, 2 ακόμα ξένες τράπεζες, εισήχθησαν στον τραπεζικό τομέα της χώρας. Την περίοδο αυτή, τα τραπεζικά κεφάλαια προς το ΑΕΠ, είχαν μειωθεί στο 39.2% , το ποσοστό των δανείων είχε επίσης μειωθεί στο 4.8% , ενώ το ύψος των καταθέσεων είχε αυξηθεί στο 15.8% του ΑΕΠ.²³ Παράλληλα το ποσοστό των τραπεζικών κεφαλαίων που διακρατούνταν ως κρατικές ομολογίες, ανέρχονταν σε 7.6% το 1993, έπειτα σε 23.6% το 1995. Το 1995 οι 3 κρατικές τράπεζες κατείχαν το 95.6, όλων των τραπεζικών κεφαλαίων , ενώ οι 3 ιδιωτικές το υπόλοιπο 4.4% . Κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας, το τραπεζικό σύστημα της χώρας χρηματοδοτούσε το δημοσιονομικό έλλειμμα , αγοράζονταν κρατικά ομόλογα υψηλής απόδοσης με πραγματικά επιτόκια της τάξης των 9-13%.

Έπειτα, κάποιες νέες νομοθετικές προσθήκες οι οποίες εισήχθησαν μετά την κρίση ενδυνάμωσαν ουσιαστικά τους τραπεζικούς κανονισμούς και το πλαίσιο επίβλεψης. Τα ποσοστά κεφαλαιακής επάρκειας, έφτασαν σε πολύ υψηλά επίπεδα το 2002 (31.5%) , σε σύγκριση με το απαιτούμενο ποσοστό που ήταν 12%.

Πριν από το 1997, ο τραπεζικός τομέας δεν ήταν σε θέση να λειτουργήσει αποτελεσματικά , με την έννοια της χρηματοοικονομικής δια-μεσολάβησης. Οι ιδιωτικές τράπεζες, οι οποίες αποτελούνταν από 6 μικρές ξένες τράπεζες, εξειδικεύονταν κυρίως στην συναλλαγές ξένου συναλλάγματος καθώς και στην χρηματοδότηση του εμπορίου. Από την άλλη, οι κρατικές τράπεζες, οι οποίες λειτουργούσαν ουσιαστικά ως μονάδες-πρακτορεία(agencies) της κυβέρνησης, υπό πολύ χαλαρούς εισοδηματικούς περιορισμούς , χορηγούσαν κεφάλαια στις κρατικές επιχειρήσεις χωρίς περιορισμό και κανένα προγραμματισμό συνετούς χρηματοδότησης. Οι περισσότερες οικονομικές δραστηριότητες διεξάγονταν ουσιαστικά έξω από τα επίσημα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, στην ανεπίσημη αγορά ή αλλιώς αυτή των «πυραμίδων». Η εμφάνιση των «πυραμίδων» στην Αλβανία, μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους παράγοντες, όπως η ανεπάρκεια της τραπεζικής

²² Annual Report 1993, Bank of Albania

²³ Annual Report 1995, Bank of Albania

διαμεσολάβησης , τα προβλήματα του επίσημου οικονομικού συστήματος η μη-εξοικείωση της χώρας με τις οικονομικές διαδικασίες, καθώς και το χαμηλό ποιοτικό επίπεδο των συστημάτων πληρωμών.²⁴ Επίσης συνέβαλαν σημαντικά η ακατάλληλη διακυβέρνηση και το ανεπαρκές πλαίσιο κανονισμών και επίβλεψης.

Η ανεπίσημη αυτή αγορά αποτελούνταν από μη αδειοδοτημένους πράκτορες συναλλαγών , είτε από εταιρίες οι οποίες συνέλλεγαν καταθέσεις (κυρίως αποταμιεύσεις μεταναστών) τις οποίες μετέτρεπαν σε παράνομα κεφάλαια δανείων. Τα επιτόκια αυτών των καταθέσεων ανέρχονταν σε 6-8% ανά μήνα, αλλά παρέμεναν χαμηλότερα από εκείνα των χορηγήσεων. Τα υπερβολικά υψηλά επιτόκια, προσέλκυαν τεράστια ποσά σε καταθέσεις. Εταιρίες οι οποίες είχαν δανειστεί σε υψηλά επιτόκια, άρχισαν να κάνουν αμοιβαίες επενδύσεις χωρίς να δανείζουν σε άλλους. Με αυτόν τον τρόπο μετατράπηκαν σε «εταιρίες πυραμίδες».

Σύντομα, η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εξέφρασαν τον προβληματισμό τους για την έκταση του φαινομένου. Ήταν κυρίως η έλλειψη νομικού πλαισίου που οδήγησε σε αυτή την κατάσταση και τελικά στην οικονομική κρίση του 1997. Η κατάρρευση της πρώτης εταιρίας-πυραμίδας τον Ιανουάριο του 1997, έπληξε την εμπιστοσύνη του κοινού απέναντι σε αυτές τις εταιρίες και σχεδόν έπαψε η εισροή νέων καταθέσεων. Παράλληλα, η Τράπεζα της Αλβανίας προσπάθησε να περιορίσει τον αριθμό των αναλήψεων από τους λογαριασμούς της, σε μια προσπάθεια να εμποδίσει τη δράση των εταιριών-πυραμίδων. Τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους, το κοινοβούλιο πέρασε ένα νόμο που απαγόρευε το σχηματισμό πυραμίδων και ως τον Μάρτιο²⁵ πια, η χώρα βρισκόταν οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά σε αναταραχή. Την περίοδο αυτή, ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε στο 40% και οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 25% .

Τα κύματα από κρίσεις που προκλήθηκαν από την κατάρρευση των λεγόμενων «πυραμίδων» το 1997, οδήγησαν σε μια σταδιακή και περισσότερο

²⁴ “Regional Integration challenges in southeast Europe:Banking Sector Trends” George Stubos, Ioannis Tsikripis, Working paper no4, 2005, p 14.

²⁵ Το 1997 το σκάνδαλο των πυραμίδων ταρακούνησε οικονομικά τη χώρα και οδήγησε σε κοινωνικές αναταραχές. Από αστυνομικούς σταθμούς και στρατιωτικές βάσεις εκλάπησαν εκατομμύρια Καλάσνικωφ και άλλα όπλα. Επικράτησε χάος και πολλές πόλεις ελέγχονταν από στρατιωτικά σώματα ή λιγότερο οργανωμένα σώματα ένοπλων πολιτών. Ακόμα και οι στρατιωτικοί σύμβουλοι των ΗΠΑ εγκατέλειψαν τη χώρα χάριν ασφαλείας.(<http://el.wikipedia.org/wiki/Αλβανία>)

μεθοδική αναδόμηση του τραπεζικού τομέα.²⁶ Η περίοδος ανάμεσα στο 1997 και στο 2002, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα ασταθής αναπτυξιακά. Η μακροοικονομική σταθερότητα αποκαταστάθηκε σχετικά γρήγορα, έτσι ώστε στο τέλος του 1998 ο πληθωρισμός είχε μειωθεί στο 8.7%. Οι νομισματικές και δημοσιονομικές πολιτικές απέδωσαν σχετικά γρήγορα και οδήγησαν σε μια μέση ετήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά 7.4% και πτώση του πληθωρισμού στο 3.5% το 2001.

Συνολικά, η Αλβανία αντιμετώπισε αρκετές δυσκολίες στην εγκαθίδρυση ενός σύγχρονου χρηματοοικονομικού συστήματος και έως τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, η οικονομία παρέμενε εξαρτημένη από παράγοντες όπως η ξένη βοήθεια και οι ξένες επενδύσεις καθώς και τα εμβάσματα βοήθειας από τους μετανάστες. Ο τραπεζικός τομέας της χώρας ήταν την περίοδο αυτή ανεπτυγμένος σε στοιχειώδες επίπεδο στα πλαίσια μιας οικονομίας η οποία κινούνταν μέσω μετρητού χρήματος και η πλειονότητα των μεταφορών κεφαλαίου, πληρωμών και συναλλαγών διεξάγονταν έξω από το τραπεζικό σύστημα. Βασικές υπηρεσίες όπως χρεωστικές (για το ATM) και πιστωτικές κάρτες, είχαν μόλις αρχίσει να χρησιμοποιούνται.

Το επίπεδο του τραπεζικού δανεισμού, ήταν σχετικά χαμηλό έως το 2000²⁷. Ιδιαίτερα οι χορηγήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα, ήταν ακόμα χαμηλότερες σε σχέση με όλες τις άλλες χώρες της περιοχής. Οι μικρές επιχειρήσεις βασίζονταν σε ποσά που λάμβαναν ως επιχορηγήσεις μέσω διεθνών προγραμμάτων. Οι τράπεζες λοιπόν λίγο μετά το 2000, δεν έπαιζαν κεντρικό ρόλο στην οικονομία της χώρας εφόσον οι επιχειρήσεις δεν μπορούσαν να βασιστούν σε αυτές για χρηματοδότηση.

Το 2002²⁸ η πολιτική προστασίας καταθέσεων, εγγυόταν καταθέσεις έως 5000 USD τα οποία κάλυπταν το 60% περίπου όλων των καταθέσεων. Με την ενεργοποίηση αυτού και άλλων παρόμοιων μέτρων, η εμπιστοσύνη στον τραπεζικό τομέα της χώρας σταδιακά ανακτήθηκε. Σε όρους δομής και ιδιοκτησίας, στα τέλη του 2002, το Αλβανικό τραπεζικό σύστημα, αποτελούνταν από 13 τράπεζες, εκ των οποίων μια, η αποταμιευτική τράπεζα (Savings Bank) ήταν αμιγώς κρατική. Δύο προσπάθειες για ιδιωτικοποίηση της, μια το 2001 και μια το 2002, είχαν αποτύχει. Τον Μάρτιο του 2002, η οικονομία της χώρας αντιμετώπισε ένα «αποταμιευτικό

²⁶ “Regional Integration challenges in southeast Europe: Banking Sector Trends” George Stubos, Ioannis Tsirikipis, Working paper no4, 2005, p 14.

²⁷ “Annual Report 2000”, Bank of Albania.

²⁸ “Annual Report 2002”, Bank of Albania

πανικό». Ήταν ένα ατυχές διάστημα τόσο για την οικονομία της χώρας γενικά, όσο και για τον τραπεζικό τομέα ιδιαίτερα που θα μπορούσε να αποδοθεί κυρίως στην ευαισθησία και ανησυχία του κοινού, μετά το σοκ του 1997.

Η κρίση αυτή άρχισε από την “Savings Bank”, η οποία όπως προαναφέρθηκε βρίσκονταν στο επίκεντρο μιας δίνης συζητήσεων περί ιδιωτικοποίησης. Η εκροή καταθέσεων από την “Savings Bank” και την “National Commercial Bank” έφτασε σχεδόν το ύψος των 21.4 δισεκατομμύρια «λεκ» μέσα στο Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2002. Η κρίση καταθέσεων, επηρέασε την πραγματική οικονομία, διότι ενίσχυσε τις πληθωριστικές πιέσεις και δημιούργησε σοβαρά προβλήματα ρευστότητας για τις εμπορικές τράπεζες, τα οποία ανάγκασαν την Κεντρική Τράπεζα να λάβει έκτακτα μέτρα όπως το reverse repo, παρεμβάσεις στις αγορές ξένου νομίσματος και η προβολή ενημερωτικής καμπάνιας για το κοινό.

Η περίοδος από το 2002 έως σήμερα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια περίοδος σταθερότητας και ανάπτυξης μέσω πιο προσεκτικών παρεμβάσεων νομισματικής πολιτικής από την πλευρά της Κεντρικής Τράπεζας με στόχο την σταθερότητα των τιμών.

Κατά το 2003, δύο ακόμα ιδιωτικές τράπεζες ξεκίνησαν τις εργασίες τους στην χώρα η “Albanian Credit Bank” και η “Credins Bank”. Μια τρίτη απόπειρα ιδιωτικοποίησης, ωστόσο πέτυχε και έτσι το 2003 η “Savings Bank”, αγοράστηκε από την Αυστριακή “Austrian Raiffeisen ZentralBank”. Με αυτό τον τρόπο ολοκληρώθηκε στην Αλβανία, η διαδικασία ιδιωτικοποίησης δημιουργώντας πλέον το κατάλληλο περιβάλλον για ανταγωνιστικά, υψηλής ποιότητας, προϊόντα και υπηρεσίες.

Έτσι κατά το τέλος του 2003²⁹, στη χώρα λειτουργούσαν 16 τράπεζες, εκ των οποίων οι 14 ήταν ξένης ιδιοκτησίας. Το 2004, τα τραπεζικά κεφάλαια, αυξήθηκαν κατά 14.1%, οι χορηγήσεις καθώς και τα χαρτοφυλάκια ομολογιών επεκτάθηκαν σημαντικά και οι ιδιωτικές καταθέσεις στο σύνολο ανέρχονταν σε 44 δις. Μέσω των ουσιαστικών αυτών μεταβολών κατά τα τελευταία χρόνια, το αλβανικό τραπεζικό σύστημα λειτουργεί πλέον σε ένα δυναμικό περιβάλλον που καταβάλλει προσπάθεια για καλύτερη θέση στην αγορά και είναι ιδιαίτερα πρόσφορο για ξένες επενδύσεις.

²⁹ “Annual Report 2003” Bank of Albania.

³⁰Μάλιστα οι ελληνικές επενδύσεις στη χώρα, κάλυπταν το 2003, ποσοστό που έφτανε στο 23% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων. Αυτό ακριβώς το στοιχείο όμως, περιέγραφε ένα από τα σημαντικά μειονεκτήματα του τραπεζικού συστήματος, που ήταν η έλλειψη αλβανικών κεφαλαίων στις ιδιωτικές τράπεζες.

Το 2004, το τραπεζικό σύστημα της Αλβανίας χαρακτηρίστηκε από δυναμικές εξελίξεις εξαιτίας της αύξησης του αριθμού των τραπεζών, αλλά και λόγω επέκτασης του τραπεζικού δικτύου σε περισσότερες περιοχές της χώρας με 30 νέα καταστήματα. Στο τέλος του 2004³¹, ο αριθμός των τραπεζών που λειτουργούσαν στη χώρα ήταν 16, εκ των οποίων οι 2 διέθεταν κρατικά κεφάλαια και οι 14 ξένα. Σε ότι αφορά στο θεσμικό πλαίσιο, κατά το 2004 προσχεδιάστηκε και υιοθετήθηκε ο κανονισμός «Για την Αποτροπή του Ξεπλύματος Χρήματος» μέσω των τραπεζών και την καταπολέμηση της χρηματοοικονομικής τρομοκρατίας.

Το τραπεζικό σύστημα κατά το τέλος του 2004, χαρακτηρίζονταν από βελτιωμένη επίδοση των περισσότερων δεικτών κερδοφορίας, αντανακλώντας την επέκταση των περισσότερων τραπεζών, τα περισσότερα προϊόντα και εντονότερη παρουσία στην αγορά. Τα τραπεζικά κεφάλαια αυξήθηκαν κατά 14.1% γεγονός που αποδεικνύει την ολοένα και πιο επιθετική συμπεριφορά των τραπεζών. Αύξηση παρουσίασε και η δανειοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών. Συγκεκριμένα ο δανεισμός, αυξήθηκε σε ποσοστό 16.4% του συνόλου των κεφαλαίων, ενώ το 2003 έφτανε στο 13.5%. Ο δείκτης ποιότητας των δανείων (προβληματικά δάνεια/ συνολικές πιστώσεις), υπολογίστηκε το έτος αυτό στο 4.2%, έναντι ενός 4.6% στο τέλος του 2003. Η πτώση του δείκτη αυτού, δείχνει μια γενική βελτίωση της ποιότητας των δανείων. Το έτος αυτό, χαρακτηρίστηκε από μια πτωτική τάση στους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, γεγονός που οφείλεται στην δραστηριοποίηση των τραπεζών σε επενδύσεις υψηλότερου ρίσκου. Παρά την μείωση όμως, όλες οι τράπεζες πέτυχαν υψηλότερα ποσοστά από τα ελάχιστα απαιτούμενα(12%). Η κατάσταση ρευστότητας του συστήματος ήταν ικανοποιητική και δεν δημιουργούσε ανησυχία κινδύνου ρευστότητας.

³¹“ Annual Report 2004”Bank of Albania.

Κατά την διάρκεια του 2005³², η τάση επέκτασης του δικτύου των τραπεζών της σε όλη τη χώρα, ενισχύθηκε μέσω της έναρξης εργασιών για 48 νέα καταστήματα. Ο τραπεζικός τομέας το 2005, παρουσίασε θετικό καθαρό αποτέλεσμα με αύξηση κερδών κατά 29.2% σε σχέση με το 2004. Παράλληλα οι τράπεζες πέτυχαν καλύτερα αποτελέσματα σε ότι αφορά στην κατανομή των χρηματοοικονομικών πόρων. Παρά την βελτίωση όμως στην συγκέντρωση, οι 3 μεγαλύτερες τράπεζες εξακολούθησαν να κυριαρχούν στην αγορά διαθέτοντας το 72.5% των τραπεζικών κεφαλαίων, κάτι που αντικατοπτρίζει την σταθερότητα των δραστηριοτήτων τους.

Σε σχέση με το προηγούμενο έτος, τα τραπεζικά κεφάλαια παρουσίασαν αύξηση 16.4%, ενώ ταυτόχρονα η αύξηση των χορηγήσεων έφτασε το 82%. Το ποσοστό κεφαλαιακής επάρκειας διαμορφώθηκε στο 19% ,περίπου δηλαδή 3 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το 2004, συνεπεία των υψηλότερων επιτοκίων που ίσχυαν το 2005. Επιπρόσθετα, δόθηκε μεγάλο βάρος στην συνεργασία με τις επιβλέπουσες αρχές. Υπογράφηκαν συμφωνίες συνεργασίας με την «Αρχή Πληρωμών» του Κοσόβου, την Κεντρική Τράπεζα της ΠΓΔΜ και της Κεντρικής Τράπεζα του Μαυροβουνίου. Το ίδιο διάστημα διεξήχθησαν έλεγχοι επί των βασικών τραπεζικών λειτουργιών και τα σημαντικότερα προβλήματα που διαπιστώθηκαν ήταν α) ζητήματα ατελούς διοίκησης, β) θέματα εσωτερικού κανονιστικού πλαισίου, γ) εφαρμογής των κανονισμών της Κεντρικής Τράπεζας σχετικά με τη διαχείριση κινδύνων και παράνομων δραστηριοτήτων καθώς και δ) ζητήματα τεχνολογίας και πληροφοριακών συστημάτων.

Μέσα στο 2006, πραγματοποιήθηκε επέκταση του τραπεζικού δικτύου, αύξηση των ΑΤΜ καθώς και επέκταση της υπηρεσίας ηλεκτρονικής τραπεζικής. Το καθαρό αποτέλεσμα του τραπεζικού τομέα για το έτος έκλεισε με μια αύξηση κατά 12.9% σε σχέση με το 2005 και αύξηση των τραπεζικών κεφαλαίων κατά 25.7%. Η έκρηξη των τραπεζικών πιστώσεων συνεχίστηκε με αύξηση κατά 55% αντανακλώντας την αυξημένη ζήτηση του πραγματικού τομέα για χρηματοδότηση αλλά από την άλλη πλευρά και τις αυξημένες ευκαιρίες των τραπεζών για ανάπτυξη. Παράλληλα με την αύξηση των χορηγήσεων, αυξήθηκε και το ποσοστό των μη

³² “Annual Report 2005” Bank of Albania.

εξυπηρετούμενων δανείων σε σχέση με το 2005. Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας συνέχισε την πτωτική του τάση φτάνοντας στο 18.1% μειωμένος δηλαδή κατά 0.5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Στο τέλος του 2006,³³ το Αλβανικό κοινοβούλιο πέρασε ένα νέο νόμο «Για τις Τράπεζες στη Δημοκρατία της Αλβανίας» ο οποίος ρύθμιζε τις δραστηριότητες των εγχώριων τραπεζών και των υποκαταστημάτων των ξένων. Ο στόχος ήταν η εναρμόνιση με τα ευρωπαϊκά κριτήρια . Ο νόμος παρέχει περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τα κριτήρια αδειοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων , εφαρμογής διεθνών προτύπων λογιστικής, ανάγκες σε κεφάλαια κτλ. Το 2006 στη χώρα λειτουργούσαν 17 τράπεζες. Οι μεταβολές στην δομή ιδιοκτησίας των τραπεζικών κεφαλαίων δείχνουν το ενδιαφέρον ισχυρών ευρωπαϊκών τραπεζών για επενδύσεις στην Αλβανία.³⁴ Είναι σημαντικό γεγονός, η σταδιακή υιοθέτηση της νέας τεχνολογίας που φαίνεται από το ότι 7 επιπλέον τράπεζες εισήγαγαν ATM και 7 ξεκίνησαν την λειτουργία e-banking. Τα συνολικά κεφάλαια του συστήματος, αυξήθηκαν κατά 31.5% ενώ την προηγούμενη χρονιά είχαν αυξηθεί 25.6%. Επίσης ,τα μεσοπρόθεσμα δάνεια αυξήθηκαν κατά 33.2% και τα βραχυπρόθεσμα μειώθηκαν κατά 28.2%.

Το έτος 2007,³⁵ τα τραπεζικά κεφάλαια, αυξήθηκαν κατά 19% .Επιπλέον είναι χαρακτηριστικό ότι οι 3 μεγαλύτερες τράπεζες συγκέντρωναν το 65% των συνολικών κεφαλαίων. Οι χορηγήσεις εξακολουθούσαν να επεκτείνονται πραγματοποιώντας μια αύξηση 47.7% και με τα δάνεια να προσανατολίζονται σε μακροπρόθεσμα ως προς τη διάρκεια.

Η τραπεζική δραστηριότητα πέρασε από ποικίλες εξελίξεις κατά τη διάρκεια του 2008. Η περίοδος των πρώτων 9 μηνών χαρακτηρίστηκε από μια συνεχή ανάπτυξη, αυξημένο όγκο δουλειάς και τραπεζικών υπηρεσιών, δανεισμού προς την οικονομία και επέκταση του δικτύου. Το φαινόμενο αυτό ήταν το αποτέλεσμα των συνεχών βελτιώσεων του συστήματος κατά τα τελευταία χρόνια. Ο ανταγωνισμός ενισχύθηκε σημαντικά γεγονός που αντανακλάται στον τύπο των παρεχόμενων

³³ “Annual Report 2006”Bank of Albania.

³³ “Foreign Direct investment in Albania, Fiscal Year 2004”, vol9, no 2, June 2006, Economic Bulletin, Bank of Albania.(p.91-92)

³⁵ “Annual Report 2007”Bank of Albania.

προϊόντων και στις τιμές τους. Οι εξελίξεις αυτές, τράβηξαν την προσοχή των μηχανισμών επίβλεψης.

Το δεύτερο μέρος του έτους, πέρασε σε μια συρρίκνωση της δραστηριότητας υπό την επιρροή της διεθνούς χρηματοοικονομικής κρίσης, Όμως αντίθετα από άλλες χώρες, όπου οι εσωτερικές εξελίξεις την προκάλεσαν, τα προβλήματα που εμφανίστηκαν στην Αλβανία, προκλήθηκαν από την ανάληψη των καταθέσεων από το κοινό λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης. Η ανασφάλεια αυτή, προκλήθηκε από πληροφορίες που εισέρχονταν από τις διεθνείς αγορές και από ανεπίσημο θόρυβο απ' άκρη σ' άκρη στη χώρα. Η ψυχολογία αυτή είναι εμφανής μέσω της σημαντικής μείωσης των καταθέσεων, ιδιαίτερα των νοικοκυριών. Υπό τις συνθήκες αυτές οι τράπεζες καταστρώνουν νέες, περισσότερο συντηρητικές στρατηγικές επέκτασης.

Αυτή τη στιγμή³⁶, η τράπεζα της Αλβανίας, επιβλέπει την λειτουργία και την απόδοση, 16 εμπορικών τραπεζών³⁷, 7 μη-τραπεζικών, χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων τα οποία εξειδικεύονται στον δανεισμό και την μεταφορά κεφαλαίων, 2 μονάδων αποταμίευσης και 58 πρακτορεία ξένου συναλλάγματος. Μια ουσιαστική πρόκληση για το μέλλον είναι η διεκδίκηση υποψηφιότητας εισόδου στην Ε.Ε. Παρά τα πολλά συνταγματικά και νομοθετικά προβλήματα, η κυβέρνηση των Τιράνων προσπαθεί να προετοιμαστεί κατάλληλα σε κάθε τομέα της οικονομίας, ώστε να μπει σε τροχιά ένωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον Ιούνιο του 2006, η χώρα υπέγραψε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Ένωσης ως πρώτο βήμα για την ένωση.

2.3 Η περίπτωση της Βουλγαρίας

Πριν τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, η Βουλγαρία διατηρούσε ένα μάλλον ανεπτυγμένο τραπεζικό σύστημα για τα δεδομένα της εποχής, ίσως το πιο εξελιγμένο στην περιοχή των Βαλκανίων. Η Βουλγαρική Εθνική Τράπεζα (BNB), η κεντρική

³⁶ Επίσημος δικτυακός τόπος της Κεντρικής Τράπεζας της Αλβανίας : www.bankofalbania.org

³⁷ Raiffeisen Bank, United Bank of Albania, Italian Development Bank, National Commercial Bank, National Bank of Greece (Tirana Branch), International Commercial Bank, Alpha Bank - Albania, Intesa Sanpaolo Bank - Albania, Procredit Bank, EMPORIKI Bank (Albania) (<http://www.bankofalbania.org>)

τράπεζα της χώρας, ιδρύθηκε το 1879, και όπως κάθε τυπική κεντρική τράπεζα, ήταν στην υπηρεσία του κρατικού προϋπολογισμού και υπεύθυνη για την έκδοση χρήματος. Οι ελάχιστες εμπορικές εργασίες που διεξήγαγε, σταδιακά σταμάτησαν. Το σύστημα των εμπορικών τραπεζών συνίσταντο από ένα αρκετά μεγάλο αριθμό ιδρυμάτων, κρατικών, συνεταιριστικών και ιδιωτικών.³⁸

Κατά την μεταπολεμική περίοδο, σημειώθηκε μια ραγδαία παρακμή του οικονομικού συστήματος. Ο «Τραπεζικός Νόμος του 1947»³⁹(Law of the Bulgaria National Bank), εισήγαγε το κρατικό μονοπώλιο επί των τραπεζικών εργασιών, σε συμφωνία με το οποίο ακολούθησαν κρατικοποιήσεις όλων των ιδιωτικών τραπεζών και ενσωμάτωσή τους στην δομή της BNB. Παράλληλα, ιδρύθηκε ένα νέο ίδρυμα η “Bulgarian Investment Bank”, η οποία παρείχε μακροπρόθεσμες χορηγήσεις, όμως οι υπηρεσίες της μεταφέρθηκαν το 1967 στην BNB και στην SSB (State Savings Bank). Η “Bulgarian Foreign Trade Bank” ιδρύθηκε το 1964, και ανέλαβε κάθε λειτουργία ξένου συναλλάγματος και εξωτερικών συναλλαγών. Με αυτό τον τρόπο, δημιουργήθηκε ένα τραπεζικό σύστημα μιας ταχύτητας, χαρακτηριστικής μορφής για μια κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία, αποτελούμενο από 3 τραπεζικά ιδρύματα (την BNB, την BFTB, και την SSB).

Ο τραπεζικός τομέας διατήρησε αυτή τη μορφή μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980, όπου πραγματοποιήθηκαν κάποιες προσπάθειες εκσυγχρονισμού του. Το 1981, ιδρύθηκε η Mineralbank, η οποία είχε σκοπό να επεκτείνει τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες χορηγήσεις σε νέες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας ακολούθησαν και άλλα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση καθώς και η δημιουργία αρκετών νέων τραπεζών.

Ο τραπεζικός τομέας και συνολικά ολόκληρη η οικονομία της Βουλγαρίας ανάμεσα στις μεταβατικές χώρες, βίωσαν δραματικές αλλαγές κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90. Οι δύσκολες αρχικές συνθήκες, οι υποτονικοί ρυθμοί προόδου, ο εντυπωσιακά υψηλός βαθμός διαφθοράς καθώς και η καθοδήγηση των κυβερνήσεων από ιδιωτικά συμφέροντα, οδήγησαν σε μια ισχυρή χρηματοοικονομική κρίση ,σε

³⁸ “The Evolution of Bulgarian banks-efficiency during the twenties: a DEA approach”, Nikolay Nenovsky, Martin Ivanov, Gergana Mihaylova, 2008, Working Paper, Bank of Greece. (p7-11)

³⁹ «**Law on the Bulgarian National Bank** (Adopted by the 38th National Assembly on 5 June 1997; published in the Darjaven Vestnik, issue 46 of 10June1997)»(<http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndex?OpenFrameset>)

δραστικά μέτρα προσαρμογής και σε ολική τελικά, ρήξη με το παρελθόν. Ενώ οι κρατικές τράπεζες ήταν φορτωμένες με δυσμενή δάνεια από την εποχή του κομμουνιστικού καθεστώτος, οι πρώτες ιδιωτικές τράπεζες ιδρύθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1990, και διεξήγαγαν σε μεγάλο βαθμό συμφωνίες αρμπιτράζ διαφόρων ειδών, οι οποίες βασίζονταν στις ταχύτατα μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες καθώς και στην αρχικά ασθενή επίβλεψη και επιβολή νομοθεσίας και κανονισμών.⁴⁰

Στην Βουλγαρία, τον Ιανουάριο του 1991, εισήχθη νέα νομοθεσία, η οποία επέτρεπε την δημιουργία καινούργιων χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, ιδιωτικών εγχώριων ή ξένων κεφαλαίων. Εντός δύο ετών από την απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα, ιδρύθηκαν 80 εμπορικές τράπεζες. Στις αρχές του 1991 λοιπόν, στην Βουλγαρία λειτουργούσαν 69 εμπορικές τράπεζες και οι 3 μεγάλες κρατικές (BNB, BFTB, και SSB). Η ευρύτερη δομή του οικονομικού συστήματος, περιλάμβανε και μη τραπεζικά χρηματοοικονομικά ιδρύματα, 137 χρηματοοικονομικά μεσιτικά γραφεία, 29 πιστοποιημένους μεσίτες (Brokers) και πάνω από 500 γραφεία ξένου συναλλάγματος. Το πλαίσιο κανονισμών στο οποίο βασίζονταν το προαναφερθέν οικονομικό περιβάλλον, βασίζονταν σε κάποιους κανονισμούς.

Πρώτον, στον νόμο της BNB, ο οποίος όριζε ότι ο ρόλος της περιορίζεται σε εκείνον της Κεντρικής Τράπεζας και του επόπτη του υπόλοιπου συστήματος. Οι τρεις βασικές εντολές-αρμοδιότητες της, αφορούσαν την διατήρηση εσωτερικής και εξωτερικής σταθερότητας του νομίσματος, το αποκλειστικό δικαίωμα έκδοσης χρήματος καθώς και την εποπτεία των εμπορικών τραπεζών για την γενικότερη καλή λειτουργία του τραπεζικού τομέα.

Δεύτερον, από τον «Νόμο των Τραπεζών και της Πιστωτικής Δραστηριότητας» (Law of Banks and Credit Activity)⁴¹, ο οποίος προσδιορίζει τις πιθανές νομικές μορφές μιας τράπεζας, ως ανώνυμη εταιρία, η συνεταιριστική τράπεζα, και προσδιορίζει λεπτομερώς το εύρος των τραπεζικών δραστηριοτήτων που αντιστοιχούν στην κάθε μια. Επίσης ο νόμος αναφέρει κάποιες διατάξεις και

⁴⁰ “The Bulgarian Banking System”, Bulgarian National Bank, 1995(p5-35)

⁴¹ “The Bulgarian Banking System”, Bulgarian National Bank, 1995(p7-8) και περισσότερα στον δικτυακό τόπο «<http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndex?OpenFrameset>»

αναλογίες, οι οποίες εγγυώνται την ασφάλεια των πελατών και μειώνουν τον κίνδυνο για τις τράπεζες, όπως για παράδειγμα ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια, η σύσταση ειδικών κεφαλαίων για την κάλυψη δανείων τα οποία πιθανόν να μην αποπληρωθούν στο μέλλον κ.τ.λ.

Τρίτον, η εφαρμογή κάποιων Κανονισμών Πρόληψης οι οποίοι θεσπίστηκαν και υιοθετούνται μετά το 1993 και περιλαμβάνουν κυρίως μέτρα επάρκειας κεφαλαίων για τις τράπεζες. Κάθε τράπεζα απαιτείται να κατέχει μια σημαντική κεφαλαιακή βάση, τα τραπεζικά κεφάλαια ταξινομούνται σε 4 μεγάλες κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό κινδύνου που ενέχουν, και στα πλαίσια της επίβλεψης οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να αναφέρουν σε τετραμηνιαία και ετήσια βάση την κεφαλαιακή της επάρκεια και το είδος αυτής (primary capital adequacy $\geq 4\%$ και overall capital adequacy $\geq 8\%$) στην Κεντρική Τράπεζα. Άλλοι κανονισμοί αφορούν στην κεφαλαιοποίηση των τόκων, στην αναδόμηση δανείων που δεν αποπληρώνονται και στα μέτρα δράσεις των τραπεζών σε περιόδους έλλειψης ρευστότητας.

Η άσχημη οικονομική κατάσταση των κρατικών τραπεζών, ανάγκασε τις αρχές να επέμβουν. Αντικατέστησαν λοιπόν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια κάποιων επιχειρήσεων, με έκδοση κρατικών ομολόγων. Όμως το μέτρο αυτό, δημιούργησε την εντύπωση ότι όλες οι παλιές υποχρεώσεις θα αντιμετωπίζονταν με τον ίδιο τρόπο γεγονός που δημιούργησε ακόμα ασθενέστερη πειθαρχία στις πληρωμές. Λίγο αργότερα, όταν η κατάσταση επιδεινώθηκε, το 1993 υιοθετήθηκε ο «Νόμος Τακτοποίησης των Μη-εξυπηρετούμενων Πιστώσεων που χορηγήθηκαν πριν το Δεκέμβριο του 1990». Για το σκοπό αυτό η κυβέρνηση εξέδωσε κάποια ομόλογα, τα λεγόμενα ZUNKs, και τα τοποθέτησε στα χαρτοφυλάκια των πιστωτριών τραπεζών. Οι ομολογίες αυτές που ισοδυναμούσαν με 1.8 δις δολάρια, κάλυψαν τις μεγάλες ποσότητες δανείων σε ξένα ισχυρά νομίσματα.⁴²

Παρόλα αυτά, η Balgarska narodna banka (BNB) εξακολουθούσε να παρέχει πιστώσεις οι οποίες συσσωρεύονταν σε ένα περιβάλλον με ασθενές νομικό πλαίσιο, και έτσι η επιχείρηση ανακεφαλαιοποίησης απέδωσε λιγότερο απ' όσο αναμένονταν.

⁴² “Banking in Central and Eastern Europe 1980-2006: a comprehensive analysis of banking sector transformation in the former soviet union, Czechoslovakia, East Germany, Yugoslavia, Belarus, Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Hungary, Kazakhstan, Poland, Romania, the Russian Federation, Serbia and Montenegro, Slovakia, Ukraine and Uzbekistan”, Stephan Barisitz, Routledge International Studies in Money and Banking, 2008 p41-43

Παρά την μέτρια οικονομική ανάκαμψη που καταγράφηκε το 1994 και το 1995, πολλές κρατικές τράπεζες περιήλθαν σε πολύ άσχημη οικονομική κατάσταση σε βαθμό που ήταν απαραίτητες καθημερινές ενέσεις ρευστότητας από την Κεντρική Τράπεζα. Όμως και οι ιδιωτικές τράπεζες δεν απέδιδαν πολύ καλύτερα. Υπολογίζεται ότι κατά το έτος 1995, οι καθαρές ζημίες των τραπεζών ανήλθαν στο 15% του ΑΕΠ. Η αλληλεπίδραση και το διαστρεβλωμένο οικονομικό περιβάλλον, περιγράφουν μάλλον τους λόγους για τους οποίους ακόμα και οι ιδιωτικές τράπεζες πήραν μέρος σε αυτή την διαδικασία σύναψης επισφαλών δανείων. Το αποτέλεσμα της διάχυτης έλλειψης δομικών και νομικών συναλλαγών ήταν ζημιογόνες επιχειρήσεις και τράπεζες σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

Η κατάρρευση κάποιων οικονομικών πυραμίδων γύρω στο 1995, καθώς και η συσσώρευση μακροοικονομικών πιέσεων, προκάλεσε στο κοινό μια έλλειψη εμπιστοσύνης στον τραπεζικό τομέα η οποία εκδηλώθηκε με μαζικές αναλήψεις καταθέσεων, ιδιαίτερα σε συνάλλαγμα. Η Κεντρική Τράπεζα επιχείρησε αμέσως να υποστηρίξει τις εμπορικές τράπεζες θεσπίζοντας ένα πρώιμο σύστημα εγγύησης καταθέσεων το Δεκέμβριο του 1995. Την άνοιξη του 1996, η οικονομική επέκταση προκάλεσε υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος (λεβ), κάτι που εκτίναξε στα ύψη τον πληθωρισμό.

Στα μέσα του 1996, η κυβέρνηση παρουσίασε το Πρόγραμμα Δράσης, το οποίο έλαβε την έγκριση του ΔΝΤ. Το πρόγραμμα παρείχε βοήθεια ρευστότητας σε πολλές τράπεζες σε χρεοκοπία και σε πολλές επιχειρήσεις στα πρόθυρα. Παρόλα αυτά, η εμπιστοσύνη του κοινού δεν είχε ακόμα αποκατασταθεί. Κατά το δεύτερο μισό του 1996, η κρίση επεκτάθηκε στον πραγματικό τομέα της οικονομίας, με τον πληθωρισμό να επιταχύνεται και το βιοτικό επίπεδο μαζί με την εγχώρια ζήτηση να μειώνεται δραστικά. Πολύ άσχημη ήταν και η εξέλιξη για την συναλλαγματική ισοτιμία, ενώ η χρηματοδότηση των τραπεζών έκανε αδύνατη την κανονική εξυπηρέτηση των υποχρεώσεων της Κεντρικής Τράπεζας.

Ακολούθησαν εκλογές και η νέα κυβέρνηση σε συνδυασμό με μέτρα αναμόρφωσης του ΔΝΤ, συνέβαλαν στην βελτίωση της κατάστασης. Το βασικό σημείο του προγράμματος του ΔΝΤ, ήταν η καθιέρωση καθεστώτος σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας σε σύνδεση με το γερμανικό Μάρκο. Με την έναρξη των ιδιωτικοποιήσεων μετά το 1997, η αυτοπεποίθηση και η εμπιστοσύνη στον τομέα

άρχισαν να επανέρχονται. Η πολιτική των τραπεζών όμως, είχε μεταβληθεί πλέον σε πολύ συντηρητική μέσα από τα σκληρά μέτρα αναδόμησης. Τα χαρτοφυλάκια των περισσότερων τραπεζών περιείχαν κυβερνητικές ομολογίες ενώ διατηρούσαν πολύ υψηλά ποσοστά ρευστότητας. Η έντονη οικονομική ανάκαμψη, ξεκίνησε από το 1998 και έπειτα, όπου οι περισσότερες κρατικές τράπεζες πουλήθηκαν σε ξένους στρατηγικούς επενδυτές.

Παρόλα αυτά οι στις δραστηριότητες των τραπεζών και στις πιστωτικές τους πρακτικές, πολύ σύντομα εντοπίστηκαν σοβαρές παρατυπίες και παράνομες χρηματοδοτήσεις. Το πρόβλημα ενισχύθηκε από την έλλειψη κανονιστικού πλαισίου. Παράλληλα, οι κρατικές τράπεζες εξακολουθούσαν να χρηματοδοτούν ζημιογόνες κρατικές επιχειρήσεις, σε βαθμό μάλιστα που εκτιμάται ότι κατά το έτος 1995, οι συνολικές ζημιές έφταναν στο 15% του ΑΕΠ καθιστώντας το κρατικό σύστημα αφερέγγυο. Πολλές τράπεζες αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα ρευστότητας. Στη συνέχεια, η δημιουργία νέου χρήματος επηρέασε την αγορά ξένου συναλλάγματος και μείωσε κατακόρυφα την εμπιστοσύνη στο εθνικό νόμισμα, Χαρακτηριστικά, η ισοτιμία Lev/Δολαρίου υποτιμήθηκε από «10» τον Δεκέμβριο του '95, σε 3200 τον Φεβρουάριο του '96, ενώ συγχρόνως ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού έφτασε στο 1000%.

Υπό αυτές τις συνθήκες, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σύστησε στη χώρα την θέσπιση Σταθερών Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, και κάποιες προτάσεις αναδόμησης. Οι προτάσεις αυτές περιλάμβαναν αυστηρό έλεγχο και επίβλεψη για όλες τις ζημιογόνες κρατικές επιχειρήσεις, απελευθέρωση του εμπορίου, και πιο αυστηρή πολιτική ιδιωτικοποιήσεων. Τον Ιούλιο του 1997, πραγματοποιήθηκε σύνδεση του εθνικού "lev" με το Γερμανικό Μάρκο και έλαβε μέτρα για να περιορίσει την δραστηριότητες της Κεντρικής Τράπεζας στην οποία επιτρέπονταν πλέον να παρέχει μόνο 3-μήνα δάνεια στις εμπορικές τράπεζες.

Οι πολιτικές αυτές ήταν πολύ αποτελεσματικές στον περιορισμό του πληθωρισμού, ο οποίος μειώθηκε στο 1% μηνιαίως. Το κόστος όλων των παραπάνω ήταν μια σημαντική ύφεση, κατά την οποία το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 7.4% το 1997. Έπειτα από αρκετά έτη συστηματικών περιορισμών, ο τραπεζικός τομέας στην Βουλγαρία θεωρείται ικανοποιητικά λειτουργικός και αποδοτικά ελεγχόμενος. Η αξιοπιστία των χρηματοπιστωτικών του ιδρυμάτων έχει αποκατασταθεί. Έχουν

πραγματοποιηθεί εξαγορές και συγχωνεύσεις οι οποίες ενισχύουν την σταθερότητα. Στο τέλος του 2003, στη χώρα λειτουργούσαν 35 ιδιωτικές τράπεζες, εκ των οποίων 27 ξένες. Το ποσοστό των τραπεζικών κεφαλαίων που ελέγχονταν από ξένους επενδυτές ανέρχονταν στο 84%. Συνολικά, ο τραπεζικός τομέας χαρακτηρίζεται από ικανοποιητική ρευστότητα, κερδοφορία και κεφαλαιοποίηση.

Σε ότι αφορά στην νομισματική πολιτική, όπως και σε άλλες χώρες με παρόμοιο ρυθμό ανάπτυξης, οι βασικοί στόχοι όπως η διατήρηση μακροοικονομικής σταθερότητας, συνδυάζονται με μέτρα αναμόρφωσης του οικονομικού περιβάλλοντος και σταδιακά την επίτευξη πιο εξειδικευμένων εργαλείων νομισματικού ελέγχου. Στο παρελθόν κύριος στόχος αποτέλεσε η διατήρηση της σταθερότητας του *lev*, πλέον η Βουλγαρία αποτελεί μέλος της ΕΕ, συνεπώς η γραμμές νομισματικής πολιτικής ακολουθούν την τροχιά της ΕΚΤ.

Από την εποχή της εφαρμογής του Καθεστώτος των Σταθερών Συναλλαγματικών Ισοτιμιών το 1997, το τοπίο στο τραπεζικό σύστημα της Βουλγαρίας, έχει αλλάξει αισθητά σε όρους δυναμικότητας του δανεισμού αλλά και δομής της ιδιοκτησίας και του ανταγωνισμού.⁴³ Λαμβάνοντας υπόψη μεταβλητές προσφοράς και ζήτησης, θα μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε τρεις διαφορετικές περιόδους. Την περίοδο από το 1997 έως το 2001 η οποία χαρακτηρίζονταν από περιορισμό των πιστώσεων, την περίοδο από το 2002 έως το 2005, κατά την οποία οι χορηγήσεις αυξήθηκαν πάρα πολύ και τέλος την περίοδο πιο συγκρατημένων ρυθμών ανάπτυξης, από το 2006 ως σήμερα, όπου εφαρμόζονται μέτρα για την διαχείριση της έκρηξης πιστώσεων των προηγούμενων ετών.

Κατά το πρώτο μισό του 2000, η τραπεζική νομοθεσία, πέρασε από ακόμα μια σημαντική αναθεώρηση, για να είναι συμβατή με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης γύρω από το τραπεζικό σύστημα, στα πλαίσια της προετοιμασίας της χώρας για ένταξη στην ΕΕ.⁴⁴ Επιπλέον η κυβέρνηση, όπως ήδη αναφέρθηκε, είχε ξεκινήσει την διαδικασία ιδιωτικοποίησης κρατικών επιχειρήσεων το 1997, προσελκύοντας ένα μεγάλο αριθμό στρατηγικών ξένων επενδυτών. Έτσι, όταν πια η Βουλγαρία,

⁴³ “Bank Reserve dynamics under Currency Board Arrangement for Bulgaria”, Boris Petrov, 2000, Bulgarian National Bank.(p.5-6)

⁴⁴ “Efficiency of Commercial Banks in Bulgaria in the Wake of EU Accession”, Kiril Tochkov, Nikolay Nenovsky, 2009, Discussion Papers, Bulgarian National Bank.(p7-9, 27-29)

προσχώρησε στην ΕΕ, τον Ιανουάριο του 2007, πάνω από το 80% των τραπεζικών κεφαλαίων, ελέγχονταν από ξένες τράπεζες και πάνω από 98% ανήκουν σε ιδιώτες⁴⁵.

Μετά την ολοκλήρωση της ιδιωτικοποίησης σχεδόν όλων των εμπορικών τραπεζών, την περίοδο 2001-2002, η χορήγηση πιστώσεων για τα νοικοκυριά, άρχισε να ανακάμπτει. Όπως σε πολλές άλλες χώρες που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, η περίοδος αυτή της επέκτασης των χορηγήσεων, αποδίδεται στην αλλαγή της ιδιοκτησίας, στον ενισχυμένο ανταγωνισμό, στην διάθεση για υψηλά κέρδη, στις ισχυρές εισροές κεφαλαίων, την μείωση του κινδύνου και στις βελτιώσεις στο νομικό και θεσμικό πλαίσιο.

Το μερίδιο των ξένων τραπεζών, αυξήθηκε από 37% το 1999 σε 79% στο τέλος του 2005⁴⁶. Καθώς οι ξένες τράπεζες αντιλήφθηκαν την προοπτική υψηλών κερδών στην αγορά της Βουλγαρίας, ο ανταγωνισμός αυξήθηκε ακόμα περισσότερο και οι συμμετέχοντες στην αγορά άρχισαν να επικεντρώνονται στις λιανικές πωλήσεις, των οποίων το μερίδιο έφτασε στο 38% του συνόλου των δανείων το 2005. Τα ενυπόθηκα δάνεια ήταν αυτά που αυξάνονταν με τους ταχύτερους ρυθμούς λόγω της σημαντικής ανάπτυξης στην αγορά ακινήτων, όπου επίσης οι τιμές αυξάνονταν σημαντικά. Η επέκταση αυτή των πιστώσεων κατά το διάστημα 2002-2004, δημιούργησε σοβαρή ανησυχία γύρω από την συνολική σταθερότητα του τραπεζικού τομέα. Οι τράπεζες στην Βουλγαρία κατηγορήθηκαν εκείνη την περίοδο ότι επεκτείνουν τα χαρτοφυλάκια των δανείων τους υπερβολικά γρήγορα και ότι πραγματοποιούν μη αποτελεσματική διανομή των διαθέσιμων πόρων τους.

Παρόλο που η ισχυρή ανάπτυξη, αντανακλούσε την εμβάθυνση του χρηματοοικονομικού τομέα και βελτίωνε τις προοπτικές του, πχ. μέσω της αύξησης της ζήτησης δανείων, παράλληλα δημιουργούσε αμφιβολίες κατά πόσο οι τράπεζες διαθέτουν την θεσμική ικανότητα να ανταποκριθούν σε αυτή την αυξημένη ζήτηση χωρίς να καταστήσουν τον τραπεζικό τομέα εύθραυστο. Όλα αυτά οδήγησαν στην

⁴⁵ Οι εμπορικές τράπεζες, ξένες και εγχώριες, που λειτουργούν σήμερα στην Βουλγαρία είναι οι εξής: Allianz Bank Bulgaria AD, DSK Bank EAD, Piraeus Bank Bulgaria AD, Bulgarian-American Credit Bank AD, Bulgarian Development Bank AD, Emporiki Bank – Bulgaria EAD, International Asset Bank AD, Corporate Commercial Bank AD, NLB Bank Sofia AD, United Bulgarian Bank AD, Municipal Bank AD, Sofia, ProCredit Bank (Bulgaria) AD, First Investment Bank AD, Raiffeisenbank (Bulgaria) EAD, CIBANK PLC., Societe Generale Expressbank AD, Investbank AD, MKB Unionbank AD, "Tokuda Bank" AD, D Commerce Bank AD, UniCredit Bulbank AD, Central Cooperative Bank AD, Eurobank EFG Bulgaria AD, (former Bulgarian Post Bank AD), Texim Private Entrepreneurial Bank AD, Foreign Banks' Branches Operating in the Republic of Bulgaria, Alpha Bank S. A. - Bulgaria Branch, BNP Paribas S. A. - Sofia Branch, ING Bank N.V. - Sofia Branch, Regional Investment Bank - Bulgaria Branch, Citibank N. A. - Sofia Branch, T.C., Ziraat Bankasi - Sofia Branch

⁴⁶ "Annual Report 2005" Bulgarian National Bank.

εισαγωγή ποικίλων διοικητικών μέτρων, που στόχευαν να μειώσουν τους ρυθμούς αύξησης των πιστώσεων . Το 2004 έγιναν προσπάθειες να αντληθεί ρευστότητα από τον τραπεζικό τομέα, μεταφέροντας τις κυβερνητικές καταθέσεις από τις εμπορικές τράπεζες στην BNB και επεκτείνοντας την βάση των υποχρεωτικών ελάχιστων ρευστών διαθεσίμων. Αυτά τα μέτρα ενισχύθηκαν από αυστηρότερες απαιτήσεις στην επάρκεια κεφαλαίων , στην ταξινόμηση των δανείων και γενικά την στενότερη εποπτεία του τομέα.

Η Βουλγαρία αποτελεί πλέον το νεότερο και το λιγότερο ανεπτυγμένο μέλος της ΕΕ και βρίσκεται στην διαδικασία της εναρμόνισης με τους ρυθμούς των υπολοίπων χωρών. Ένα μη αποτελεσματικό, ανεπαρκές τραπεζικό σύστημα, που παρεμποδίζει την οικονομική εξέλιξη και είναι επιζήμιο για την ανάπτυξη, υπονομεύει αυτή την προσπάθεια για σύγκλιση των χωρών. Επιπλέον, όπως ήδη αναφέρθηκε, η Βουλγαρία είναι ένα από τα ελάχιστα μέλη που λειτουργούν σε καθεστώς σταθερών ισοτιμιών (currency board⁴⁷), γεγονός που περιορίζει την δυνατότητα έσχατου δανεισμού σε περιπτώσεις κινδύνου έως την εξάντληση των ξένων αποθεματικών. Το γεγονός αυτό ενισχύει τον κίνδυνο της τραπεζικής αφερεγγυότητας και κάποιας πιθανής κρίσης , εφόσον οι τράπεζες αντιμετωπίσουν πρόβλημα ρευστότητας.

Το βουλγαρικό τραπεζικό σύστημα κατά το 2008⁴⁸, επηρεάστηκε από δύο κυρίαρχα στοιχεία. Αρχικά η διεθνείς οικονομικές εξελίξεις είχαν τον αντίκτυπό τους στην εγχώρια οικονομία. Έπειτα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας επηρεάστηκε από τα μέτρα που λήφθηκαν για την διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού τομέα. Τα τρία βασικά αποτελέσματα των εξελίξεων αυτών ήταν η σημαντική επιβράδυνση της αύξησης των χορηγήσεων , η γενικότερη κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας και η έμφαση στις καταθέσεις και τέλος οι θετικές προσδοκίες από την μείωση των υποχρεωτικών ελάχιστων διαθεσίμων και την αύξηση του ποσού εγγύησης καταθέσεων.

Το Δεκέμβριο του 2008, τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια είχαν αυξηθεί κατά 17.7%. Το μερίδιο της αγοράς των 5 μεγαλύτερων τραπεζών, παρέμεινε αμετάβλητο

⁴⁷ “A *currency board* is a monetary authority which is required to maintain a fixed exchange rate with a foreign currency. This policy objective requires the conventional objectives of a central bank to be subordinated to the exchange rate target.” (http://en.wikipedia.org/wiki/Currency_board).

⁴⁸ “Annual Report 2008”Bulgarian National Bank

σχεδόν στο 57.1% σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Σε ότι αφορά στο προφίλ του κινδύνου του τραπεζικού συστήματος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι μεταβολές στην δομή και την ποιότητα της επιχειρηματικής χρηματοδότησης σημαίνει ότι η εξάρτηση των τραπεζών από τις καταθέσεις των νοικοκυριών είναι ολοένα αυξανόμενη. Το 2008, οι τράπεζες διατήρησαν καλή ποιότητα χρηματοοικονομικών στοιχείων έχοντας πραγματοποιήσει την ταξινόμησή τους ανάλογα με τον βαθμό κινδύνου που εμπεριέχουν. Το μερίδιο των μη εξυπηρετούμενων υποχρεώσεων, κατείχε ποσοστό 2,42% , ενώ κατά το περασμένο έτος ήταν 2.05%.

Επίσης στο τέλος του 2008, θετικές ήταν οι εξελίξεις στον βαθμό κεφαλαιακής επάρκειας ανεβαίνοντας στο 11.2 %. Παρόλα αυτά στο τέλος του έτους υπήρξε φανερή η πτωτική τάση των δεικτών ρευστότητας προκαλούμενη από πιέσεις στην διατραπεζική αγορά, την πιο περιορισμένη βάση καταθέσεων και την σημαντική αύξηση του κόστους προσέλκυσης κεφαλαίων. Κατά το έτος αυτό η επίβλεψη της τραπεζικής δραστηριότητας ήταν εντονότερη, θεσπίστηκαν διάφορα αναβαθμισμένα μέτρα που αποσκοπούσαν κυρίως στην άμεση αναγνώριση πιθανών προβλημάτων και την σωστή αντιμετώπιση τους για την διατήρηση της χρηματοοικονομικής ισορροπίας και τέλος ενδυναμώθηκε ουσιαστικά το νομικό και ελεγκτικό πλαίσιο.

2.4 Η περίπτωση της Βοσνίας –Ερζεγοβίνης.

Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη υπήρξαν μια από τις 6 ομοσπονδιακές μονάδες που συνιστούσαν την Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (Socialist Federal Republic of Yugoslavia), και κέρδισε την ανεξαρτησία της κατά τους Γιουγκοσλαβικούς πολέμους την δεκαετία του 1990. Ακολούθησε ο εμφύλιος πόλεμος Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, από το 1992 έως το 1995. Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη μπορούν να περιγραφούν πλέον, ως μια ομοσπονδιακή δημοκρατία που διαμορφώνει την οικονομία της προσανατολισμένη στην αγορά και είναι ένα πιθανό μέλος για την ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Επιπλέον αποτελεί μέλος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου από τον

Απρίλιο του 2002 και είναι ιδρυτικό μέλος της Μεσογειακής Ένωσης από την ίδρυσή της τον Ιούλιο του 2008.⁴⁹

Κατά το τέλος του εμφυλίου το 1995, ο τραπεζικός τομέας χαρακτηριζόταν από ένα μεγάλο αριθμό χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, τα περισσότερα από τα οποία ήταν μικρού μεγέθους και έπασχαν από έλλειψη κεφαλαίων. Η απαιτούμενη αναδόμηση του τραπεζικού τομέα, επιταχύνθηκε μετά από την εφαρμογή σταθερών ισοτιμιών το 1997. Μια από τις επιτακτικές ανάγκες, ήταν η εναρμόνιση του νομικού πλαισίου και η λήψη μέτρων για την βελτίωση του συντονισμού και της συνεργασίας μεταξύ των τραπεζικών μονάδων των δύο οντοτήτων. Ο Νόμος των Τραπεζών που εφαρμόστηκε το 1998, έθεσε τα θεμέλια για ένα πιο σωστά οργανωμένο τραπεζικό σύστημα.

Η μεταπολεμική οικονομική ανάκαμψη Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, υπήρξε εντυπωσιακή, αν και βασίστηκε κυρίως στην διεθνή βοήθεια. Κατά το 1998 και 1999 η ανάπτυξη παρέμενε πάνω από το 10% και στις δύο ενότητες. Παρά τις κάποιες προσπάθειες βελτίωσης του συνολικού οικονομικού τομέα, το τραπεζικό σύστημα έως τις αρχές του 2000, παρέμενε αρκετά ασθενές και υποκεφαλαιοποιημένο. Η προσπάθεια για χρηματοοικονομική αναμόρφωση, έπασχε από τα ίδια προβλήματα με τους υπόλοιπους τομείς στην ομοσπονδία, δηλαδή την απροθυμία των εμπλεκόμενων μερών για συνεργασία.

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90, είχαν σταδιακά κλείσει οι κεντρικές τράπεζες που λειτουργούσαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Τον Δεκέμβριο του 1996, η NBBH έκανε το δηνάριο της χώρας μετατρέψιμο για τρέχουσες συναλλαγές. Η Ομοσπονδιακή Μονάδα Τραπεζικής (FBA), ήταν υπεύθυνη για την αδειοδότηση και επίβλεψη των τραπεζών. Η Κεντρική Τράπεζα δεν λειτουργούσε κανονιστικά για τις εμπορικές, παρόλα αυτά η «επιτροπή τραπεζικής εποπτείας και συντονισμού» που δημιουργήθηκε από την Κεντρική Τράπεζα, και η μονάδα επίβλεψης που προαναφέρθηκε, διεξήγαγαν τακτικές συναντήσεις. Ασχολούνταν με ζητήματα που επηρέαζαν τον τραπεζικό τομέα και ενθάρρυναν την εναρμόνιση της νομοθεσίας.

Από την μέρα της επίσημης επικύρωσης του Συντάγματος της ΒΕ στις αρχές του 1996, η Κεντρική Τράπεζα ήταν η μοναδική υπεύθυνη για την χάραξη της νομισματικής πολιτικής και την έκδοση νομίσματος. Το 1996 λειτουργούσαν πλέον

⁴⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Bosnia_and_Herzegovina

42 τράπεζες στην χώρα. Το κυβερνητικό συμβούλιο, ένας ξένος διοικητής ορισμένος από το ΔΝΤ και 3 αντιπρόεδροι, είχαν αναλάβει έργο από το Δεκέμβριο του 1996 και ο «Νόμος για την Κεντρική Τράπεζα», υιοθετήθηκε τον Ιούνιο του 1997. Η τράπεζα ξεκίνησε να λειτουργεί στο Σαράγεβο τον Αύγουστο του 1997 και τα υποκαταστήματά της στο Mostar, Pale, και Banja Luka το 1998. Όπως ήδη αναφέρθηκε, εφαρμόστηκε καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών τα πρώτα χρόνια.

Το 1996, δόθηκαν 53 άδειες τραπεζών στην χώρα. Οι περισσότερες από τις τράπεζες αυτές ήταν μικρές. Περίπου το 90% των χρηματοοικονομικών στοιχείων των παλιών τραπεζών ήταν μη εξυπηρετούμενα και δυσλειτουργούσαν. Μετά από παραγραφές, το μέσο επίπεδο των στοιχείων αυτών αντιστοιχούσε σε 21 εκατ. DEM. Τα περισσότερα εισοδήματα των τραπεζών, προέρχονταν από προμήθειες και υπήρχαν λίγες μακροπρόθεσμες χορηγήσεις. Οι περισσότερες τράπεζες είχαν λιγότερο από 20-30% ενεργά δάνεια, τα περισσότερα βραχυπρόθεσμα που σχετιζόνταν κυρίως με την χρηματοδότηση εξωτερικού εμπορίου. Οι 23 μη ιδιωτικές τράπεζες διέθεταν το 95% των κεφαλαίων, από τις οποίες οι μεγαλύτερες 6 συγκέντρωναν το 79% του συνόλου.

Στην ομοσπονδία, η νομοθεσία για την ιδιωτικοποίηση των τραπεζών, πέρασε στις αρχές του 1998. Οι 11 μεγαλύτερες τράπεζες, με σχεδόν το 40% των συνολικών κεφαλαίων, ήταν κρατικές. Επομένως, η ιδιωτικοποίησή τους θα είχε πολύ μεγάλο αντίκτυπο. Μέχρι το τέλος του 1999 εισήχθη ένας νέος νόμος που αφορούσε στην εγγύηση καταθέσεων. Μέχρι το μέσα του 1999, ο αριθμός των τραπεζών, είχε αυξηθεί στο 55. Παρόλα αυτά, ο αριθμός μειώθηκε μέσα στο ίδιο έτος σε 44, διότι υιοθετήθηκαν νέα μέτρα κανονισμών ελάχιστου υποχρεωτικού κεφαλαίου και χρεοκοπίας. Το 1999, η αρμόδια επιτροπή ανακάλεσε 2 άδειες. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν 5 συγχωνεύσεις και 4 τράπεζες δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στις κεφαλαιακές απαιτήσεις. Συνολικά 11 τράπεζες τέθηκαν υπό στενή παρακολούθηση και τακτικό έλεγχο οικονομικών στοιχείων.

Το 2000, η BE δεν διέθετε ακόμα ένα αποτελεσματικό τραπεζικό σύστημα. Ήταν ασθενές και εύθραυστο και έπαιζε περιορισμένο ρόλο στο οικονομικό σύστημα συνολικά, καθώς το επίπεδο των καταθέσεων του κοινού ήταν πολύ χαμηλό και τα ποσά των χορηγήσεων σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά ήταν επίσης χαμηλό. Παρόλα

αυτά, η εικόνα είχε αρχίσει να μεταβάλλεται.⁵⁰ Πρώτον, το σύστημα πληρωμών αναμορφώθηκε ριζικά και είχε περάσει ένας νέος νόμος ο οποίος επέτρεπε σε μια τράπεζα που λειτουργούσε στην μια ενότητα της ομοσπονδίας, να ανοίγει υποκατάστημα στην άλλη. Έπειτα, ενώ η φάση της ιδιωτικοποίησης των κρατικών τραπεζών κινούνταν ακόμα με πολύ αργούς ρυθμούς, όλο και περισσότερες ξένες τράπεζες συμμετείχαν στο τραπεζικό σύστημα είτε αιτούμενες απευθείας άδεια λειτουργίας, είτε εξαγοράζοντας μεγάλα μερίδια υπαρχόντων τραπεζών, γεγονός που άρχισε σε εκείνη τη φάση να ενισχύει τον ανταγωνισμό.

Παρόλο που το σύστημα πληρωμών στην ΒΕ, εξακολουθούσε να κυριαρχείται από μετρητά και εντολές πληρωμών, το 2001 εναλλακτικές μορφές όπως οι πιστωτικές κάρτες και το e- banking εμφανίστηκαν και άρχισαν να αυξάνονται. Γενικά, εκείνη την περίοδο ο τραπεζικός τομέας συνέχισε να βελτιώνεται και να αναπτύσσεται ταχύτερα από οποιονδήποτε άλλο τομέα του οικονομικού συστήματος. Ο ανταγωνισμός στον τραπεζικό τομέα ήταν πλέον υπαρκτός μέσω των ξένων επενδύσεων. Το κοινό είχε αρχίσει να ανακτά την εμπιστοσύνη του και να επιστρέφει σταδιακά στις τράπεζες.

Στη συνέχεια, οι τράπεζες διεύρυναν τις χορηγήσεις τους και άρχισαν να δανείζουν σε πιο λογικούς όρους. Παρόλα αυτά τα επιτόκια παρέμεναν υψηλά διότι το επίπεδο κινδύνου που ενείχαν οι τραπεζικές πιστώσεις ήταν ακόμα υψηλό. Στην εικόνα αυτή συντελούσαν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, τα ασαφή ιδιοκτησιακά δικαιώματα, το ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο και η έλλειψη εμπιστοσύνης στην δικαιοσύνη σε ότι αφορά στις εμπορικές υποθέσεις.

Τον Αύγουστο του 1999 και τον Ιούνιο του 2001, τα τραπεζικά ιδρύματα, υποχρεώθηκαν σε αυξήσεις στο ύψος των ελάχιστων ρευστών διαθεσίμων, (με την δεύτερη να φτάνει τα 7.6 εκατομμύρια ευρώ), οι οποίες προφανώς επηρέασαν την δομή και την ιδιοκτησία του τραπεζικού τομέα. Παράλληλα διευκολύνθηκε η είσοδος στρατηγικών ξένων επενδυτών. Έως το 2005 ο αριθμός των τραπεζών που λειτουργούσαν στη χώρα είχε μειωθεί στο 37, από το 55 που ίσχυε το έτος 2000.

Και στις δύο οντότητες, τα τραπεζικά κεφάλαια, σε ποσοστό πάνω από 65% ήταν ξένης ιδιοκτησίας. Κατά τα έτη 2002-2003, το νομικό πλαίσιο ενδυναμώθηκε επιπλέον, με την υιοθέτηση των τροπολογιών του Νόμου των Τραπεζών (Law of

⁵⁰ “Annual Report 2000”, Bank of Bosnia and Herzegovina.

Banks), σε ζητήματα που αφορούσαν την διαχείριση τραπεζικών ιδρυμάτων, την εισαγωγή υποχρεωτικών επιτροπών ελέγχου, την προστασία κυβερνητικών καταθέσεων, και την εφαρμογή μέτρων ενάντια στην λεγόμενη «οικονομική τρομοκρατία». Ένα πρόγραμμα εγγύησης καταθέσεων, εφαρμόστηκε αποτελεσματικά το 2002. Ένα χρόνο αργότερα πολλές τράπεζες εκπλήρωναν τις προϋποθέσεις-μέλους της ΕΕ και οι υπόλοιπες υποχρεώθηκαν να ακολουθήσουν πολιτικές προς την ίδια κατεύθυνση.

Τα τελευταία χρόνια, ο τραπεζικός τομέας, στην Β-Ε αναπτύσσεται ταχύτατα. Τα συνολικά κεφάλαια, αυξήθηκαν από 32% του ΑΕΠ το 2000, στο 58% στο τέλος του 2003. Οι χορηγήσεις προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις, επεκτείνονται ταχύτατα ξεπερνώντας το 30% ετησίως το 2002 και 2003. Αυτό συμβαίνει παρά την άσχημη παράδοση της χώρας στον συγκεκριμένο τομέα και την έλλειψη αξιόπιστων λογιστικών προτύπων. Αυτός ο ρυθμός επέκτασης πιστώσεων, ήταν ένας από τους λόγους που αυξήθηκε το 2001, το ποσοστό των ελάχιστων ρευστών διαθεσίμων, ούτως ώστε να μειωθεί αυτή την επέκταση.⁵¹ Οι καταθέσεις επίσης αυξάνονταν καθώς το κοινό έδειχνε ξανά εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα και επανάφερε τις καταθέσεις από ξένες προς εγχώριες τράπεζες και επηρεασμένο φυσικά και από την αύξηση του εισοδήματος.

Κατά τη διάρκεια του 2002, υπήρξε μια ενδυνάμωση του νομικού πλαισίου για τον τραπεζικό τομέα και η τάση αυτή συνεχίστηκε το 2003 με την ενίσχυση του υπάρχοντος Νόμου των Τραπεζών.⁵² Οι αλλαγές αφορούσαν ενδυνάμωση της διοίκησης, ίδρυση υποχρεωτικής εξεταστικής επιτροπής, προστασία των κυβερνητικών καταθέσεων και διαφοροποίηση των πηγών κεφαλαίου. Το 2002, τα ελάχιστα απαιτούμενα τραπεζικά κεφάλαια αυξήθηκαν σε 7669 εκ. ευρώ και μέχρι το 2003 όλες οι τράπεζες με μια εξαίρεση είχαν συμμορφωθεί με τον νέο κανονισμό. Η αντίστοιχη υποχρέωση για τις χώρες της Ευρώπης ήταν 5000 εκατ ευρώ.

Η σταδιακή αύξηση στα απαιτούμενα κεφάλαια σταθεροποίησε τον τομέα και μείωσε σταδιακά τον αριθμό των τραπεζών από 55 το 2000 σε 37 στο τέλος του 2003. Το πρόγραμμα εγγύησης καταθέσεων έγινε υποχρεωτικό το 2003. Φυσικά για να εισέλθουν στο πρόγραμμα οι τράπεζες έπρεπε να πληρούν κάποια οικονομικά

⁵¹ “Annual Report 2001”, Bank of Bosnia and Herzegovina.

⁵² “Annual Report 2002”, Bank of Bosnia and Herzegovina.

κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά ‘χαλάρωσαν’ κάπως στο τέλος του έτους λόγω της αδυναμίας κάποιων τραπεζών να ανταποκριθούν σε αυτά. Η επίβλεψη βελτιωνόταν γενικά όμως το συνολικό σύστημα συγκέντρωνε σε εκείνη τη φάση αρκετές ακόμα προκλήσεις για να πλησιάσει τα διεθνή επίπεδα πρόβλεψης και προστασίας.

Το 2003 τα ιδρύματα που ήταν υπεύθυνα για την επίβλεψη των τραπεζών στην Κροατία, υπέγραψαν ένα Memorandum of Understanding and Cooperation με τα αντίστοιχα της Β-Ε. Κάτι ανάλογο είχε υπογραφεί το 2001 με την Σλοβενία και αναμένονταν να υπογραφεί το 2004 με την Αυστρία, Τουρκία, Ιταλία και Σερβία. Τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια αυξήθηκαν από 32% του ΑΕΠ το 2000, σε 58% του ΑΕΠ το 2003⁵³.

Παρόλα αυτά ένα μειονέκτημα του τραπεζικού τομέα, εκείνη την περίοδο ήταν η έλλειψη ομοιομορφίας. Οι 6 μεγαλύτερες τράπεζες έλεγχαν το 60% της συνολικής περιουσίας του τραπεζικού συστήματος. Οι εμπορικές τράπεζες βίωσαν μια ταχύτατη αύξηση των χορηγήσεων κατά 30% περίπου ιδιαίτερα προς τα νοικοκυριά. Η αύξηση των πιστώσεων ήταν αποτέλεσμα της αύξησης των καταθέσεων που προέκυψαν ως επέκταση της αύξησης εμπιστοσύνης του κοινού. Η ιδιαίτερη αύξηση των δανείων προς τα νοικοκυριά οφείλεται στο ότι αυτού του είδους τα δάνεια παρουσιάζουν μεγαλύτερη διαφοροποίηση κινδύνου. Αντίθετα, οι τράπεζες ήταν πιο απρόθυμες να δανείσουν επιχειρήσεις, κυρίως λόγω του πρόσφατου άσχημου παρελθόντος με δάνεια τέτοιου τύπου. Παρόλα αυτά, σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, η αύξηση και αυτής της κατηγορίας έφτασε στο 38% το 2003. Ο αυξημένος ανταγωνισμός, η αύξηση καταθέσεων και χορηγήσεων, συνέβαλαν στην μείωση των επιτοκίων, τα οποία όμως παρέμεναν υψηλότερα από τις χώρες της ΕΕ.

Από το 2004 έως το 2007, οι αποταμιεύσεις του κοινού στην Β-Ε, αυξήθηκαν κατά 125%.⁵⁴ Το μέσο αποταμιευτικό επιτόκιο αυξήθηκε από 3.4% το 2003, στο 4% στο τέλος του 2004. Έκτοτε όμως μειώνεται συνεχώς. Η αύξηση στο ποσοστό των αποταμιεύσεων, επηρεάστηκε από την σταθερότητα, την εμπιστοσύνη, την κοινωνική δομή και το επίπεδο του εδραιωμένου θεσμικού πλαισίου που διακανονίζει

⁵³ “Annual Report 2003”, Bank of Bosnia and Herzegovina.

⁵⁴ “Citizens savings and the increase of confidence in the banking sector of BH”, Ljubisa Vladusic, Vidosav Pantic, 2007, Special Topics in Research, Central Bank of Bosnia-Herzegovine” (p4-5,9)

τον χρηματοοικονομικό τομέα, την παραδοσιακή τάση του κοινού να αποταμιεύει , τον βαθμό οικονομικής ανάπτυξης και κάποιους μακροοικονομικούς παράγοντες .

Τον Νοέμβριο του 2005 και έπειτα από την αξιολόγηση του οίκου Moody's, το επίπεδο των ελάχιστων αποθεματικών αυξήθηκε από 10% σε 15% σε μια φάση που ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης σε όλους τους τομείς της οικονομίας κυμαίνονταν στο 26%. Τα μέτρα αυτά υπολογίζονταν να επιβραδύνουν κάπως την αύξηση των χορηγήσεων. Στα τέλη του 2005, στην ΒΕ λειτουργούσαν 33 τράπεζες, και ενώ υπήρξαν μεταβολές στην δομή της ιδιοκτησίας ο αριθμός τους παρέμεινε σταθερός. Ο τραπεζικός τομέας κυριαρχούσε στην οικονομία και εξελίσσονταν ταχύτατα τόσο σε όρους κεφαλαίων όσο σε όρους ισχύος και σταθερότητας.

Σε ότι αφορά στην ομοιομορφία του τομέα αναφέρεται ότι οι 6 μεγαλύτερες τράπεζες διέθεταν το 59.3% των συνολικών κεφαλαίων χαρακτηριστικό της υψηλής συγκέντρωσης του κλάδου. Παρόλα αυτά, ο ανταγωνισμός μεταξύ τους ήταν ισχυρός.

Στον τομέα των άμεσων ξένων επενδύσεων στις τράπεζες της χώρας, κυρίαρχο ρόλο έπαιζαν η Αυστρία, η Γαλλία, η Κροατία και η Μεγάλη Βρετανία. Η κερδοφορία του τραπεζικού τομέα το 2005 ανέρχονταν στα 73.7 εκατ ΚΜ, έχοντας αυξηθεί κατά 18.9ΚΜ σε σχέση με το προηγούμενο έτος⁵⁵. Από τις 33 τράπεζες μόνο 6 εμφάνισαν απώλειες και ενώ από εκείνες που παρουσίασαν κερδοφορία, στις 3 μεγαλύτερες αντιστοιχούσε το 58.4% των πραγματοποιηθέντων κερδών.

Η Μονάδα Εγγύησης Καταθέσεων , καθιερώθηκε από τον «Νόμο Εγγύησης Καταθέσεων των Τραπεζών Βοσνίας και Ερζεγοβίνης». Έως το τέλος του 2006, 24 συνολικά εμπορικές τράπεζες συμμετείχαν στο σχήμα εγγύησης καταθέσεων και το εγγυημένο όριο από τον Απρίλιο του 2005 είναι 7.500.000 ΚΜ .

Το 2006 πέρασε ένας νόμος που αφορούσε στην επενδυτική τραπεζική και στόχευε στο να υποβοηθήσει σχέδια ανάπτυξης. Το τραπεζικό σύστημα της χώρας αποτελούσαν 32 τράπεζες αφού τον Απρίλιο του 2006 η Razvojna Banka Jugoisto συγχωνεύτηκε με την LHB Bank και τον Ιούλιο η CBS Bank συγχωνεύτηκε με την NLB Tuzlanska Bank. Κατά το 2006 η έντονη κερδοφορία συνεχίστηκε φτάνοντας σε αύξηση το 58.2% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Το φαινόμενο της ισχυρής αύξησης των τραπεζικών δανείων αποτέλεσε κοινό τόπο την προ-κρίσης περίοδο, για πολλές χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης,

⁵⁵ “Annual Report 2005”, Bank of Bosnia and Herzegovina.

μεταξύ αυτών και της ΒΕ και ουσιαστικά ήταν αντιπροσωπευτικό στοιχείο της αναμόρφωσης του οικονομικού συστήματος , από κεντρικά σχεδιασμένο, σε προσανατολισμένο στην αγορά. Αξίζει να σημειωθεί, ότι σε όλες τις μεταβατικές χώρες, κυριαρχεί ο προσανατολισμός στην τραπεζική αγορά. Τα τραπεζικά κεφάλαια αποτελούν περίπου το 85% του συνόλου, ενώ αντίθετα η εικόνα των κεφαλαιαγορών , ιδιαίτερα της χρηματιστηριακής αγοράς είναι σημαντικά πιο υποανάπτυκτη. Από την μια πλευρά λοιπόν, η αύξηση των πιστώσεων είχε αρκετά θετικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη του πραγματικού τομέα της οικονομίας. Από την άλλη, το γεγονός ότι το ύψος των χορηγούμενων κεφαλαίων αυξάνονταν ταχύτερα από το ΑΕΠ, δημιουργούσε ανησυχία για την μακροοικονομική σταθερότητα.

Στρέφοντας ξανά την προσοχή στο τραπεζικό σύστημα της Β-Ε, όπως είπαμε η επίδραση της οικονομικής κρίσης ήταν μάλλον περιορισμένη. Το γεγονός αυτό ήταν αποτέλεσμα κάποιων παραγόντων. Καταρχήν θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο βαθμός της κεφαλαιοποίησης ήταν μεγαλύτερος από ότι στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Λόγω των πιο αυστηρών προϋποθέσεων επάρκειας κεφαλαίων, οι τράπεζες στην Β-Ε, διαθέτουν πιο ευνοϊκούς , υψηλότερους δείκτες κεφαλαιοποίησης που ανέρχονται στο 16% σε σχέση με το 11% ή 12% της Δυτικής Ευρώπης.

Μια ακόμη αύξηση στα απαιτούμενα διαθέσιμα πραγματοποιήθηκε το 2007, την δέκατη χρονιά λειτουργίας της CBBH , από 15% σε 18% με παρόμοιο στόχο με τις προηγούμενες αυξήσεις, δηλαδή την επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των χορηγήσεων. Εξαιρετικής σημασίας ήταν η υπογραφή του Πρωτοκόλλου με την ΕΚΤ από μέρους του Ευρωσυστήματος και της Αποστολής της ΒΕ για την αξιολόγηση των αναγκών της CBBH. Το πρόγραμμα αυτό ολοκληρώθηκε στον Σεπτέμβριο του 2007, όπου εκδόθηκε μια αναφορά για τους τομείς στους οποίους πρέπει να επιτευχθεί πρόοδος μέσω της υιοθέτησης νέων κανόνων και πολιτικών για την επιτάχυνση της προετοιμασίας εισαγωγής στο Ευρωπαϊκό σύστημα Κεντρικών Τραπεζών, όταν η χώρα θα είναι έτοιμη να προσχωρήσει στην ΕΕ. .

Στο τέλος του 2007, στην χώρα λειτουργούσαν 32 τράπεζες, εκ των οποίων οι 21 ξένες , οι 8 κυρίως εγχώριας ιδιοκτησίας και οι 3 κρατικής. Τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια παρουσίασαν αύξηση 32.8% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά και η επιταχυνόμενη αύξηση των πιστώσεων παρέμεινε βασικό χαρακτηριστικό του συστήματος. Η αναδόμηση και ενδυνάμωση του συστήματος,

κατάληξε σε καλύτερη κεφαλαιοποίηση και αναζήτηση καλύτερης μερίδας της αγοράς από μέρους των τραπεζών, οι οποίες συνέχισαν να αναπτύσσονται και να εισάγουν νέα προϊόντα για πληρέστερη ικανοποίηση των αναγκών. Γενικά το έτος 2007 χαρακτηρίστηκε από επιταχυνόμενη αύξηση των πιστώσεων, οι οποίες κατευθύνθηκαν κυρίως σε νοικοκυριά και ιδιωτικές επιχειρήσεις, καθώς οι τράπεζες θεωρούν τους τομείς αυτούς αρκετά πιο αξιόπιστους.

Το 2008 σηματοδεύτηκε από σημαντικά γεγονότα τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και στην χρηματοοικονομική αγορά της ΒΕ. Σε όρους κερδοφορίας για τις τράπεζες ήταν η πιο επιτυχημένη χρονιά, με κέρδη ύψους 199.4 εκατ. ΚΜ από τα οποία, τα 119.7ΚΜ μεταβιβάστηκαν στο κράτος. Το έτος είχε ξεκινήσει με την πραγματοποίηση 2 πολύ σημαντικών προγραμμάτων, την ενδοτραπεζική ηλεκτρονική αγορά καταθέσεων και διαχείρισης μετρητών η οποία ξεκίνησε να λειτουργεί και αποτελεί την βάση για την εκκαθάριση υπολογισμού των πληρωμών, και οδηγεί σε μειωμένο συναλλακτικό κόστος και τελικά μειωμένες τιμές. Το τρίτο τρίμηνο σηματοδεύτηκε από την κρίση η οποία επεκτάθηκε ακόμα και σε μικρές ανοικτές ευρωπαϊκές οικονομίες όπως η ΒΕ, οι οποίες διεξήγαγαν κυρίως παραδοσιακή τραπεζική. Η κυρίαρχη συνέπεια ήταν η νευρικότητα του κοινού που άρχισε να αντλεί καταθέσεις. Από την άλλη η πίεση των τραπεζιτών λόγω των δυσεύρετων πόρων, σίγουρα έκανε αρκετά σκληρότερα τα κριτήρια για την χορήγηση δανειακών κεφαλαίων τα οποία κατευθύνθηκαν στην μεγάλη τους πλειονότητα σε νοικοκυριά.⁵⁶

Ο τραπεζικός τομέας στην Β-Ε στο τέλος του 2008⁵⁷, συνίστατο από 30 τράπεζες, εκ των οποίων οι δέκα λειτουργούσαν ως μέλη 5 ξένων ομίλων. Έρευνες σε σχέση με την δομή της ιδιοκτησίας στον τραπεζικό τομέα, δείχνουν ότι το 95% των συνολικών κεφαλαίων συγκεντρώνεται σε ξένη ιδιοκτησία. Συγκεκριμένα το 60% των ξένων κεφαλαίων, το 2008, συνδέονταν με την Αυστρία. Τα τελευταία χρόνια παρά το γεγονός ότι παρατηρήθηκαν δομικές μεταβολές, δεν υπήρξαν ουσιαστικές προσαρμογές στην ξένη ιδιοκτησία. Παραμένει σημαντική η σύνδεση των ξένων

⁵⁶ “*INFLUENCE OF THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS ON BOSNIA AND HERZEGOVINA*”, Kemal Kozarić, M.Sc. January 2009, Central Bank of Bosnia and Herzegovina

⁵⁷ “Annual Report 2008”, Central Bank of Bosnia and Herzegovina”

κεφαλαίων με Αυστρία και Ιταλία, γεγονός που καθιστά κάπως επίφοβο το ενδεχόμενο μεταφοράς κρίσεων ή σοκ από τις οικονομίες των χωρών αυτών στην ΒΕ.

Τα τραπεζικά ιδρύματα στην Β-Ε, χρησιμοποιούν χρηματοδοτικά μοντέλα τα οποία δεν ενέχουν υψηλό κίνδυνο, μη χρηματοδοτώντας με κεφάλαια τα οποία αντλούνται σε επίφοβες αγορές, αλλά χρησιμοποιώντας κεφάλαια από εγχώριες καταθέσεις. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι τα τραπεζικά ιδρύματα της χώρας δεν αποτελούν πηγή κερδοσκοπίας στο χρηματιστήριο (short-selling).

Σε ότι αφορά στην πρόσφατη οικονομική κρίση, θα μπορούσε να πει κανείς ότι το πρώτο κύμα της πέρασε χωρίς άμεσες συνέπειες στον τραπεζικό τομέα της χώρας. Οι τράπεζες ανταποκρίθηκαν καλά στις προκλήσεις και δεν αντιμετώπισαν προβλήματα ρευστότητας. Από την άλλη οι έμμεσες συνέπειες, όπως η μειωμένη πρόσβαση στις διεθνείς αγορές χρήματος, έχει προκαλέσει μια ελαφριά αύξηση των επιτοκίων, καθώς και σε κάπως αυστηρότερες προϋποθέσεις δανεισμού.

Οι τράπεζες της χώρας δεν έδειξαν δείγματα προβληματικής λειτουργίας επιχειρηματικά. Τόσο κατά το 2007⁵⁸, όσο και κατά το 2008, καταγράφηκαν υψηλά κέρδη και δεν υπήρξαν προβλήματα ρευστότητας. Το γεγονός ότι αυξήθηκε το ποσοστό των υποχρεωτικών διαθεσίμων, έκανε κάπως λιγότερο ευέλικτη τους επιχειρηματικούς χειρισμούς, αλλά δεν προκάλεσε προβλήματα. Προφανώς η οικονομική κρίση θα επηρεάσει την επέκταση των τραπεζών και το άμεσο μέλλον δεν προσφέρεται για υψηλή κερδοφορία, επίσης ίσως δημιουργηθούν ανωμαλίες με την εξυπηρέτηση κάποιων δανείων, αλλά όχι με τις καταθέσεις. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι μεγάλες εταιρίες θα μπορέσουν εύκολα να υποβοηθήσουν τις θυγατρικές τους αν χρειαστεί.

Ο μειωμένος δανεισμός αναπόφευκτα θα έχει συνέπειες στον πραγματικό τομέα της οικονομίας, που εκδηλώνεται ήδη με μειωμένους ρυθμούς ανάπτυξης, περικοπής μισθών και μειωμένες επενδύσεις. Επιπλέον η άντληση καταθέσεων από τις τράπεζες, μείωσε τις υπάρχουσες πηγές για χορήγηση πιστώσεων και αύξησε την τιμή του κεφαλαίου.

Ο μακροπρόθεσμος στόχος της χώρας, είναι η προσχώρηση στην ΕΕ, και για να επιτευχθεί αυτό είναι απαραίτητη η τόνωση της ανταγωνιστικότητας του συνόλου

⁵⁸ “Annual Report 2007”, Bank of Bosnia and Herzegovina.

της οικονομίας. Είναι πολύ σημαντική η μείωση του τρέχοντος κυβερνητικού ελλείμματος μέσω ξένων επενδύσεων, επαναπατρισμό κεφαλαίων, δανείων από το εξωτερικό κτλ. Με δεδομένη φυσικά την γενικότερη οικονομική επιβράδυνση, ο στόχος αυτός ενδεχομένως να επιτευχθεί δυσκολότερα. Όπως ήδη αναφέρθηκε ο τραπεζικός τομέας της χώρας παρουσιάζει μια σημαντική σταθερότητα, όμως μόνο ο τραπεζικός τομέας δεν είναι ικανός να παρασύρει την ανάπτυξη του πραγματικού τομέα.

2.5 Η περίπτωση της Ρουμανίας.

Στην Ρουμανία, η διαδικασία εκσυγχρονισμού του τραπεζικού συστήματος, προχώρησε πιο αργά από την υπόλοιπη περιοχή των Βαλκανίων. Έπειτα από την δημιουργία ενός τραπεζικού συστήματος δύο επιπέδων, το 1991 το τραπεζικό σύστημα της Ρουμανίας επεκτάθηκε πολύ γρήγορα, όμως παρέμεινε για καιρό κυριαρχούμενο από κρατικές τράπεζες, έως το τέλος του 1998. Το 1990, ιδρύθηκαν εξειδικευμένες, εμπορικές, τράπεζες κρατικής ιδιοκτησίας⁵⁹ οι οποίες εξελίχθηκαν ταχύτατα ενώ οι ιδιωτικές και κυρίως κάποιες ξένες δημιουργήθηκαν και επεκτάθηκαν ακόμα πιο γρήγορα.

Παρά την ταχεία εξέλιξη, το τραπεζικό σύστημα στις αρχές της τελευταίας δεκαετίας έπαιζε περιορισμένο ρόλο στην λειτουργία διαμεσολάβησης. Η αναλογία χορηγήσεων προς ΑΕΠ, ήταν η χαμηλότερη ανάμεσα στις χώρες που ήταν υποψήφιες για ένταξη στην ΕΕ. Ο χαμηλός βαθμός τραπεζικής διαμεσολάβησης αντανάκλασε την μικρή πρόοδο στην αναδόμηση και σταθεροποίηση της οικονομίας και το ασθενές χρηματοοικονομικό σύστημα.⁶⁰

Έως το 1994, την χώρα έπληττε ένας φοβερά υψηλός ρυθμός πληθωρισμού, ο οποίος εμφανίστηκε ξανά ως σημαντικό πρόβλημα το 1997. Στα τέλη του 1995,

⁵⁹ Banca Agricola(BA), BANCOREX(BX), Romania Commercial Bank(BCR), Romania Bank of Developments. Η ΒΧ υπήρχε από το 1972 και διενεργούσε συναλλαγές εξωτερικού εμπορίου, ενώ οι άλλες 3 ιδρύθηκαν το 1990. Η Banc Post και η Exinbank το 1991 και 1993 αντίστοιχα. Η Savings Bank, υπήρχε από το 1949 όμως παρέμενε περισσότερο κρατική υπηρεσία παρά τράπεζα έως το 1990.

⁶⁰ “Banking in Central and Eastern Europe 1980-2006: a comprehensive analysis of banking sector transformation in the former soviet union, Czechoslovakia, East Germany, Yugoslavia, Belarus, Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Hungary, Kazakhstan, Poland, Romania, the Russian Federation, Serbia and Montenegro, Slovakia, Ukraine and Uzbekistan”, Stephan Barisitz, Routledge International Studies in Money and Banking, 2008 p43

υπήρχαν 24 τράπεζες στην Ρουμανία, με 5 αμιγώς κρατικές και μια ιδιωτική. Για 10 σχεδόν χρόνια, μεταξύ 1990 και 1999, το επίπεδο διαμεσολάβησης ήταν πολύ χαμηλό και ο βαθμός συγκέντρωσης πολύ υψηλός. Λειτουργούσαν πέντε μεγάλες τράπεζες, οι οποίες έλεγχαν περίπου το 73% του συνόλου των τραπεζικών κεφαλαίων. Η ξένη εμπορική τράπεζα Bancorex, η επενδυτική τράπεζα που μετονομάστηκε σε «Romanian Bank for Development», η «Τράπεζα για την Γεωργία και την Βιομηχανία Τροφίμων», που μετονομάστηκε σε Banca Agricola, η “Casa de Economii si Consemnatiuni”, και η κρατική τράπεζα αποταμίευσης, ήταν 4 εξειδικευμένες τράπεζες που κατείχαν το 65% των τραπεζικών κεφαλαίων. Επιπρόσθετα, το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων στις κρατικές τράπεζες, παρέμενε άλυτο.

Στα μέσα πια της δεκαετίας, η Bancorex και η Banca Agricola, βρίσκονταν οικονομικά σε πολύ δυσμενή θέση, κυρίως λόγω συσσώρευσης χρεών από συνεχείς χορηγήσεις στον τομέα της ενέργειας και της γεωργίας αντίστοιχα. Τα προβλήματα αυτά κορυφώθηκαν το 1997. Την ίδια περίοδο η CEC, έχανε την μονοπωλιακή της θέση στις καταθέσεις των νοικοκυριών, λόγω του ανταγωνισμού από τις ιδιωτικές τράπεζες οι οποίες προσέφεραν υψηλότερα επιτόκια. Το 1997, οι κατευθυνόμενες πιστώσεις σταμάτησαν και η συναλλαγματική ισοτιμία απελευθερώθηκε σε μια προσπάθεια μακροοικονομικής θεραπείας της οικονομίας.

Ακολούθησε ύφεση και μια τραπεζική κρίση. Οι μακροοικονομικοί χειρισμοί επιτάχυναν την αναγνώριση των συσσωρευμένων προβλημάτων του τραπεζικού τομέα. Η Bancorex για παράδειγμα προοριζόταν από την κυβέρνηση για την δανειοδότηση εταιριών παρασκευής πετροχημικών και γενικότερα ενίσχυση του τομέα της ενέργειας για εισαγωγή καυσίμων κ.α. Μέχρι το τέλος του 1998, και έπειτα από μια σημαντική υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αποτελούσαν το 80% του χαρτοφυλακίου της Bancorex.

Μέτρα αναμόρφωσης λήφθηκαν μετά το 1999, με το κλείσιμο της Bancorex (ουσιαστικά η στρατηγική που ακολουθήθηκε συμπεριλάμβανε την συγχώνευση του υγιούς τμήματος της Bancorex με την RCB). Παράλληλα, συνέβαινε η αναδόμηση (ανταλλαγή των προβληματικών κεφαλαίων με κρατικές ομολογίες για την προετοιμασία της μελλοντικής ιδιωτικοποίησης), ανά-κεφαλαιοποίηση και τελικά ιδιωτικοποίηση της Banca Agricola, και η εκκαθάριση του υφιστάμενου αριθμού των

μη εξυπηρετούμενων δανείων, συνέβαλε σημαντικά στην εκκίνηση της διαδικασίας εξυγίανσης του τραπεζικού συστήματος στην Ρουμανία.

Τελικά κατά το τέλος του 1998, στην Ρουμανία λειτουργούσαν 36 τράπεζες, εκ των οποίων οι 7 κρατικές αντιστοιχούσαν στο 58.9% των τραπεζικών κεφαλαίων, ενώ οι 16 αμιγώς ιδιωτικές κατείχαν το 27.5%. Το 1999, η BancPost, ιδιωτικοποιήθηκε όταν η GE Capital, αγόρασε το 35% και η Banco Portugues πήρε το 10%, των συνολικών της κεφαλαίων. Τον Σεπτέμβριο του 2000 ο Ρουμάνικος τραπεζικός τομέας είχε μοιραστεί ουσιαστικά στη μέση καθώς, το 49.6% των τραπεζικών κεφαλαίων άνηκε σε ξένες τράπεζες και το 47.4% σε κρατικές. Η δομή ιδιοκτησίας άλλαξε δραστικά μετά το 2000 με την ιδιωτικοποίηση των BRC και Banc Post καθώς και το κλείσιμο της Bancorex. Στα μέσα του 2000 το τραπεζικό σύστημα της Ρουμανίας αποτελούνταν από 42 τράπεζες εκ των οποίων οι 7 ήταν υποκαταστήματα ξένων τραπεζών. Οι 4 κρατικές διέθεταν τα μισά σχεδόν από τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια.

Έως το τέλος του 2002, στη χώρα λειτουργούσαν 39 τραπεζικά ιδρύματα, εκ των οποίων τα 24 όριζαν πλειοψηφία της ιδιωτικής ιδιοκτησίας στον τομέα. Στα τέλη του 2003, ανακοινώθηκε η ιδιωτικοποίηση της Banka Comerciala Romana (BCR), μέσω της πώλησής του 12.5% του κεφαλαίου της στην International Financial Corporation, και άλλου 12.5% στην EBRD (European Bank for Reconstruction and Development)⁶¹. Η φανερή διάθεση που έχει η κυβέρνηση της χώρας για περαιτέρω ιδιωτικοποιήσεις κεφαλαίων θα καθορίσει τις εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα προς αυτή την κατεύθυνση.

Η επίβλεψη των τραπεζικών ιδρυμάτων όπως και το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο, έχουν επίσης ενδυναμωθεί τα τελευταία χρόνια. Στις αρχές του 2002, εισήχθησαν νέοι κανονισμοί οι οποίοι καθόριζαν τις λειτουργίες των αποταμιευτικών

⁶¹ «The EBRD is an international financial institution that supports projects in 30 countries from central Europe to central Asia. Investing primarily in private sector clients whose needs cannot be fully met by the market, the Bank promotes entrepreneurship and fosters transition towards open and democratic market economies. The EBRD is the largest single investor in the region and also mobilises significant foreign direct investment into its countries of operations. The Bank invests mainly in private enterprises, usually together with commercial partners. It provides project financing for the financial sector and the real economy, both new ventures and investments in existing companies. It also works with publicly-owned companies to support privatisation, restructuring of state-owned firms and improvement of municipal services. Owned by 61 countries and two intergovernmental institutions, the EBRD maintains a close political dialogue with governments, authorities and representatives of civil society to promote its goals. In all its operations the EBRD follows the highest standards of corporate governance and sustainable development. As a public institution the EBRD is committed to a rigorous public information policy.»
(<http://www.ebrd.com/about/index.htm>)

συνεταιρισμών και την διαχείριση της δευτερογενούς αγοράς ομολόγων και των χρηματαγορών. Στα τέλη του 2003⁶², στην χώρα λειτουργούσαν 38 τράπεζες. Σε γενικές γραμμές, έπειτα από μια δεκαετία πολύ αργής πορείας, ο τραπεζικός τομέας της Ρουμανίας, τελικώς προφταίνει σιγά-σιγά τους ρυθμούς εξέλιξης της υπόλοιπης περιοχής των Βαλκανίων.

Στην Ρουμανία την τελευταία δεκαετία έχουν πραγματοποιηθεί δομικές μεταβολές σε ότι αφορά στις πιστώσεις, τόσο από την πλευρά της προσφοράς όσο και από την πλευρά της ζήτησης. Το μεν οικονομικό σύστημα αναδιοργανώθηκε, σχεδόν ιδιωτικοποιήθηκε ώστε να μπορέσει να ανταπεξέλθει στον αυξανόμενο ανταγωνισμό από την Ευρώπη, δανείζοντας περισσότερα κεφάλαια, τα δε νοικοκυριά λόγω του αυξημένου εισοδήματός τους, ζητούν όλο και περισσότερους πόρους, τόσο για κατανάλωση όσο και για επένδυση.

Σε ότι αφορά στη φύση αυτής της επέκτασης των πιστώσεων, θα μπορούσαμε να πούμε πως, είτε η χώρα αντιμετωπίζει μια έκρηξη χορηγήσεων (“credit boom”), είτε πρόκειται για μια διαδικασία εμβάθυνσης του χρηματοοικονομικού τομέα της οικονομίας. Ο ταχύτατος ρυθμός επέκτασης του ύψους των συνολικών δανειακών κεφαλαίων, λόγω αναγκών των νοικοκυριών και χρηματοδότησης σε ξένο νόμισμα (foreign currency financing), δεν αποτελεί χαρακτηριστικό μόνο του τραπεζικού συστήματος της Ρουμανίας αλλά της πλειοψηφίας των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.⁶³

Τα πιστωτικά ιδρύματα, φαίνεται να έχουν διαχειριστεί αποτελεσματικά τις παραπάνω εξελίξεις, κάτι που αντανάκλαται στον ολοένα μικρότερο αριθμό μη εξυπηρετούμενων δανείων. Παρόλα αυτά ο παράγοντας αυτός, ενδεχομένως να υποτιμά τον πιστωτικό κίνδυνο που ανακύπτει στο σύστημα, διότι ο χρόνος λήξης των δανείων αυξάνεται, και ο ρυθμός με τον οποίο αυξάνονται τα δάνεια είναι υψηλότερος από τον ρυθμό που καταγράφονται στους λογαριασμούς τα αμφίβολα δάνεια.

Η δομική ανάλυση του χαρτοφυλακίου των δανείων δείχνει ότι τα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια είναι τα δυναμικότερα στον τραπεζικό

⁶² “Annual Report 2003”, National Bank of Romania

⁶³ “Non government credit in Romania: perspectives and implications”, Florian Neagu, Angela Margarit, Mihai Copaciu, Irina Racaru, Romulus Micrea, Arpad Andrassy, Occasional Papers no4, 2006, National Bank of Romania,

τομέα και προκαλούν το πρόβλημα της αναντιστοιχίας στον χρόνο ωρίμανσης. Τα δάνεια σε μη χρηματοοικονομικές εταιρίες αποτελούν το 70% σχεδόν του συνόλου, αλλά και οι χορηγήσεις στα νοικοκυριά καταλαμβάνουν με γρήγορους ρυθμούς σημαντική θέση στους ισολογισμούς των τραπεζών. Καθώς η οικονομική δύναμη των νοικοκυριών αυξάνεται, αναμένεται οι δύο παραπάνω δυο κατηγορίες πελατών να μοιράζονται το ίδιο μερίδιο στην αγορά.

Σε ότι αφορά στην αποτελεσματικότητα στην διανομή των χρηματοοικονομικών πόρων εντός του τραπεζικού τομέα, τα υψηλά spreads δημιουργούν ερωτήματα. Το συμπέρασμα στο οποίο οδηγούμαστε είναι ότι μικροοικονομικοί παράγοντες οδηγούν εξίσου ισχυρά τα spreads, όσο και οι μακροοικονομικοί. Στην πρώτη κατηγορία, τον σημαντικότερο ρόλο παίζει η αποτελεσματικότητα του κόστους από μισθούς, η κερδοφορία των περιουσιακών στοιχείων και τα μη-εξυπηρετούμενα δάνεια. Από τους μακροοικονομικούς παράγοντες, ξεχωρίζουν το επιτόκιο της κεντρικής τράπεζας και ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ.

Τα συνολικά κεφάλαια του χρηματοοικονομικού συστήματος, στο τέλος του 2004⁶⁴, έφταναν τα 26 δις , εκ των οποίων ανήκει στον τραπεζικό τομέα ποσοστό 86.6%, δίνοντας του κυρίαρχο ρόλο στο οικονομικό σύστημα. Ο τραπεζικός τομέας της Ρουμανίας, έχει πραγματοποιήσει μια αναμόρφωση του ρόλου του εντός της οικονομίας. Το 1991, τα τραπεζικά κεφάλαια έφτασαν στο 104% του ΑΕΠ, και έπειτα έπεσαν το 2001, στο 22%. Έκτοτε, ανεβαίνουν σταθερά, με ρυθμό γρηγορότερο από εκείνο της οικονομικής ανάπτυξης, κυρίως λόγω του ευμενούς μακροοικονομικού πλαισίου , της συνολικής αναδόμησης του τομέα, της διαφοροποίησης χαρτοφυλακίου και του ισχυρού προσανατολισμού στη χρηματοδότηση των νοικοκυριών.

Μια ανάλυση κερδοφορίας του τραπεζικού τομέα, δείχνει ότι υπάρχουν σημαντικά κενά μεταξύ των χωρών της ΕΕ και των υπολοίπων χωρών της Ευρώπης . Παρά το γεγονός ότι ο ισχυρός ανταγωνισμός θα έπρεπε να παρακινήσει την παραγωγικότητα και την κερδοφορία προς την ίδια κατεύθυνση με την ΕΕ, παρατηρείται ότι για τα νέα κράτη μέλη , ιδιαίτερα για τη Ρουμανία, αυτό δεν ισχύει.

⁶⁴ “Annual Report 2004” , National Bank of Romania.

Ένας λόγος θα μπορούσε να είναι η επιμονή των τραπεζών στην διατήρηση υψηλών spreads με σκοπό την αύξηση των κερδών επιτοκίων.

Στην Ρουμανία τα τελευταία χρόνια , τα δάνεια σε νοικοκυριά εμφανίζονται πολύ δυναμικά. Το γεγονός αυτό, στην περίπτωση της Ρουμανίας, οφείλεται σε μια ξαφνική αλλαγή στρατηγικής. Τα δάνεια σε νοικοκυριά είναι σε κάποιο βαθμό διαφοροποιημένα αναλόγως της γεωγραφικής περιοχής . Γενικά συγκεντρώνονται σε περιοχές που είναι οικονομικά ανεπτυγμένες . Το Βουκουρέστι είναι η μόνη περιοχή που συγκεντρώνει ένα σημαντικό ποσοστό αυτού του τύπου δανείων. Το Βουκουρέστι αποτελεί στόχο για τις τράπεζες , λόγω του χαμηλού ποσοστού ανεργίας και του υψηλού επιπέδου εισοδήματος.

Ο αριθμός των δανείων προς τα νοικοκυριά, αυξήθηκε σημαντικά από το 2002, με τα καταναλωτικά δάνεια να αποτελούν το πιο δυναμικό στοιχείο αυτής της κατηγορίας⁶⁵. Στην ζώνη του ευρώ το ποσοστό αυτό διαφοροποιείται κάπως , και πρωταγωνιστούν τα στεγαστικά δάνεια. Ένας επιπλέον λόγος για την επέκταση των δανείων προς τα νοικοκυριά είναι η αύξηση των καταστημάτων ‘λιανικής’ τραπεζικής που πωλούν πιστωτικά αγαθά.

Η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης, αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό παράγοντα για την αύξηση του μόνιμου εισοδήματος για τα Ρουμάνικα νοικοκυριά. Το Ρουμανικό μακροοικονομικό και χρηματοοικονομικό πλαίσιο βελτιώθηκε τα τελευταία έτη, όμως το κενό ανάμεσα στη Ρουμανία και τις χώρες Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, παραμένει σημαντικό. Οι ανάγκη αναδόμησης του πραγματικού τομέα, θα βοηθηθεί από τα τραπεζικά ιδρύματα εάν ληφθεί υπόψη ο ρόλος που οφείλει να παίζει το τραπεζικό σύστημα στα πλαίσια του συνολικού οικονομικού συστήματος. Τόσο η ζήτηση όσο και η προσφορά δανειακών κεφαλαίων αυξάνεται. Η μεν ζήτηση επηρεάζεται από την γενική ανασυγκρότηση της οικονομίας και την μεταβολή της καταναλωτικής συμπεριφοράς των νοικοκυριών και η δε προσφορά εξαρτάται κυρίως από την διαδικασία ιδιωτικοποιήσεων που ακολουθείται από έντονα ανταγωνιστικό κλίμα.

Το 2006⁶⁶, η δομή του τραπεζικού τομέα στη Ρουμανία ήταν σχεδόν αμιγώς ιδιωτική, με τις ιδιωτικές τράπεζες να κατέχουν στο τέλος του έτους το 94.5% του

⁶⁵ “Annual Report 2002”, National Bank of Romania

⁶⁶ “Annual Report 2006”, National Bank of Romania

συνόλου των τραπεζικών κεφαλαίων. Τα επισφαλή δάνεια των ρουμανικών τραπεζών ανέρχονταν μόλις σε 0.2% των συνολικών δανείων και ο αυξημένος ανταγωνισμός είχε εμφανώς θετική επίδραση στους δείκτες κερδοφορίας. Κατά το 2006 η πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας στόχευε στην σταθεροποίηση και ενδυνάμωση του τραπεζικού συστήματος, προσελκύοντας ξένους επενδυτές οι οποίοι θα ήταν ικανοί για την άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου. Έτσι το Δεκέμβριο του 2006, εγκρίθηκε η εγκατάσταση της Millenium Bank του Πορτογαλικού Ομίλου Millenium Banco Comercial Portuges και ενός υποκαταστήματος της Τράπεζας Κύπρου.

Κατά τη διάρκεια του 2007⁶⁷, με δεδομένη την καινούργια κατάσταση της χώρας ύστερα από την είσοδό της στην ΕΕ, ο ανταγωνισμός ενδυναμώθηκε σημαντικά φέρνοντας κάποιες δομικές αλλαγές. Στο τέλος του έτους, λειτουργούσαν 41 τράπεζες στη χώρα, από τις οποίες οι 2 ήταν κρατικές, στις 3 υπερίσχυαν τα εγχώρια ιδιωτικά κεφάλαια και 36 συνίσταντο από ξένα ιδιωτικά κεφάλαια.

Ο βαθμός συγκέντρωσης ήταν αρκετά υψηλός. Οι πέντε μεγαλύτερες τράπεζες της χώρας, χορηγούσαν περίπου το 57.1% των συνολικών δανείων, διέθεταν περίπου το 60% των συνολικών καταθέσεων καθώς επίσης και το 55.7% των κρατικών ομολόγων. Στις προσπάθειές τους να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά οι ρουμανικές τράπεζες, ενίσχυαν την δανειοδοτική τους δραστηριότητα. Ακόμα και μετά τα πρώτα σημάδια της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης. Τέτοια συμπεριφορά μεταφράζονταν σε χειροτέρευση των δεικτών του πιστωτικού κινδύνου. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν σε κάπως δυσχερέστερους δείκτες φερεγγυότητας οι οποίοι μεταβλήθηκαν από 18.1% το 2006⁶⁸ σε 13.8% το 2007, παραμένοντας πάντως πάνω από το απαιτούμενο 8%.

Παρά την ύπαρξη ισχυρότερου ανταγωνισμού τα καθαρά κέρδη αυξήθηκαν λιγότερο από τα συνολικά κεφάλαια. Άρα η απόδοση των κεφαλαίων είχε μειωθεί φτάνοντας συγκεκριμένα στο 1.01% το 2007, χαμηλότερα δηλαδή από το 1.28 που ίσχυε το 2006. Ο δείκτης ρευστότητας ήταν στο 2.13% υπερβαίνοντας όμως το απαιτούμενο 1%. Το επίπεδο αυτό δείχνει την γενικότερη ικανότητα των τραπεζών να διαχειρίζονται τον κίνδυνο ρευστότητας. Κατά το έτος 2007, 2 σημαντικά γεγονότα σε σχέση με τα πιστωτικά ιδρύματα αξίζει να σημειωθούν. Η αποδοχή του Κρατικού

⁶⁷ “Annual Report 2007”, National Bank of Romania

⁶⁸ “Annual Report 2006”, National Bank of Romania

Κανονισμού Εκτάκτου Ανάγκης (Government Emergency Ordinance No 99/2007 και 99/2007) με περιεχόμενο για τα πιστωτικά ιδρύματα, σχετικό με την επάρκεια κεφαλαίου και τα μέτρα ενισχυμένης επίβλεψης.

Αμέσως μετά από την ένταξη της Ρουμανίας στην ΕΕ το έτος 2007 και την απελευθέρωση της αγοράς, 174 τράπεζες εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους για την παροχή τραπεζικών υπηρεσιών στη χώρα. Παρά την διεθνή οικονομική κρίση το τραπεζικό σύστημα της χώρας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σταθερό με τους δείκτες κεφαλαιοποίησης, φερεγγυότητας και ρευστότητας να παραμένουν σε ικανοποιητικά επίπεδα.

Στο τέλος του 2008, ⁶⁹στη Ρουμανία λειτουργούσαν 42 τράπεζες, εκ των οποίων οι 2 (CEC Banca και Eximbank) ήταν κρατικές, οι 3 ήταν εγχώριες ιδιωτικές και οι 27 ξένες ιδιωτικές και οι 10 υποκαταστήματα. Οι ιδιωτικές κατείχαν το 94.8% των κεφαλαίων, οι ξένες δε κατείχαν το 88.2%. Σε ότι αφορά στο βαθμό συγκέντρωσης, οι 5 μεγαλύτερες τράπεζες διέθεταν το 54.3% τις αγορές ενώ το ποσοστό αυτό ανέρχονταν σε 56.3% το 2007. Η κεφαλαιοποίηση τόσο σε ονομαστικούς όσο και σε πραγματικούς όρους ήταν αυξημένη και έφταναν το 19.6% και 12.6% αντίστοιχα. Οι ξένες επενδύσεις στη χώρα, όπως φαίνεται και από το ποσοστό ξένης ιδιοκτησίας στα τραπεζικά κεφάλαια, ήταν πολύ σημαντικές. Σε ότι αφορά στην χώρα προέλευσης των ξένων επενδυτών, κυριότερες ήταν η Ελλάδα με ποσοστό 22.4%, έπειτα η Αυστρία με ποσοστό 12.4% και τέλος η Ολλανδία με ποσοστό 9.2%.

Στα πλαίσια της διεθνούς οικονομικής κρίσης το 2008, οι τράπεζες της Ρουμανίας πέρασαν από μια κατάσταση πλεονάζουσας ρευστότητας σε μια κατάσταση αναζήτησης ρευστότητας και από το στάδιο της επιθετικής δανειοδότησης σε πολύ μειωμένους ρυθμούς αύξησης χορηγήσεων και σημαντική προσπάθεια προσέλκυσης χορηγήσεων. Παρά τη επιβράδυνση των ρυθμών χορήγησης πιστώσεων (25.8% σε πραγματικούς όρους το 2008 και 50.5% το 2007), η δυσμενέστερη εικόνα του χαρτοφυλακίου των δανείων δεν μπορούσε να αποτραπεί και έτσι το ποσοστό των επισφαλών δανείων αυξήθηκε από 3.76% το 2007 σε 5.95% το 2008.

⁶⁹ “Annual Report 2008”, National Bank of Romania

Ο δείκτης ρευστότητας για το σύνολο του τομέα, υπερέβαινε το απαιτούμενο επίπεδο. Δεδομένων των διεθνών συνθηκών η προληπτική- κανονιστική πολιτική που ακολουθούνταν τα τελευταία χρόνια, λειτούργησε ως πλεονέκτημα διατηρώντας σταθερό το τραπεζικό σύστημα της Ρουμανίας. Παρόλα αυτά, προβλέποντας την μελλοντική εικόνα, η επίδοση , σε όρους κερδοφορίας, των τραπεζών αναμένεται χαμηλότερη λόγω της έντονης συστολής του δανεισμού και τα υψηλότερα υποχρεωτικά διαθέσιμα για να καλυφθεί ο πιστωτικό κίνδυνος.⁷⁰

Σε ότι αφορά στους κανονισμούς, ιδιαίτερα στα πλαίσια της ΕΕ, στοιχείο κλειδί για το έτος 2008, υπήρξε η εκπλήρωση από την Κεντρική Τράπεζα των 25 αρχών της Basel II Accord ⁷¹ με σκοπό την αποτελεσματικά επίβλεψη. Τον Νοέμβριο του 2008 μια ομάδα από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα, διεξήγαγαν μια άσκηση ως μέρος του Financial Services Action Plan και το αποτέλεσμα για την χώρα ήταν θετικό , οι περισσότερες από τις παραπάνω αρχές εφαρμόζονταν και οι παρατηρήσεις και διορθώσεις που πραγματοποιήθηκαν τέθηκαν αμέσως σε εφαρμογή.

Η ανάλυση του δανεισμού προς τα νοικοκυριά, έδειξε ότι οι επικρατέστεροι τύποι δανείων για το έτος υπήρξαν τα μακροχρόνια δάνεια, τα δάνεια σε συνάλλαγμα και τα καταναλωτικά. Τα μισά σχεδόν από αυτά δόθηκαν σε προνομιακά επιτόκια και τις συνέπειες από το γεγονός αυτό, θα αντιμετωπίσει ο τραπεζικός τομέας της χώρας τα επερχόμενα έτη.

⁷⁰ “Annual Report 2008”, National Bank of Romania

⁷¹ **Basel II is the second of the Basel Accords**, which are recommendations on banking laws and regulations issued by the Basel Committee on Banking Supervision. The purpose of Basel II, which was initially published in June 2004, is to create an international standard that banking regulators can use when creating regulations about how much capital banks need to put aside to guard against the types of financial and operational risks banks face. Advocates of Basel II believe that such an international standard can help protect the international financial system from the types of problems that might arise should a major bank or a series of banks collapse. In practice, Basel II attempts to accomplish this by setting up rigorous risk and capital management requirements designed to ensure that a bank holds capital reserves appropriate to the risk the bank exposes itself to through its lending and investment practices. Generally speaking, these rules mean that the greater risk to which the bank is exposed, the greater the amount of capital the bank needs to hold to safeguard its solvency and overall economic stability. (http://en.wikipedia.org/wiki/Basel_II_Accord)

2.6 Η περίπτωση της Κροατίας

Στην Κροατία υπήρχε ήδη τραπεζικό σύστημα 2 επιπέδων από αρκετές δεκαετίες, στο οποίο διαχωρίζονταν οι λειτουργίες της κεντρικής τράπεζας από εκείνες των εμπορικών. Η νομισματική πολιτική και το θεσμικό περιβάλλον όμως, οδηγούσαν στην μη-κερδοφόρα συμπεριφορά των τραπεζών. Οι συνθήκες ήταν τέτοιες που η κεντρική τράπεζα δεν είχε ουσιαστικά έλεγχο της νομισματικής βάσης και τα θεσμικά περιβάλλον ενθάρρυνε ελάχιστα τον ανταγωνισμό μεταξύ των τραπεζών.

Έως τα μέσα της δεκαετίας του '80, η εμπορική τραπεζική ήταν ο κυρίαρχος μοχλός των ελαστικών εισοδηματικών περιορισμών. Οι εμπορικές τράπεζες, βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των ιδρυτριών εταιριών τους και η βασική τους λειτουργία, ήταν η έγκριση των φθηνότερων πιθανών πιστώσεων προς αυτές.

Η διαδικασία της αναδόμησης των εμπορικών τραπεζών, ξεκίνησε την δεκαετία του '90. Έκτοτε, έχουν 'περάσει' νέοι νόμοι και κανονισμοί, οι οποίοι ταιριάζουν σε μια οικονομία προσανατολισμένη στην αγορά. Οι τράπεζες μετασχηματίστηκαν σε Ανώνυμες Εταιρίες ή παρόμοιου τύπου επιχειρήσεις, ενώ παράλληλα ίσχυσαν βασικοί κανονισμοί γύρω από την τραπεζική επίβλεψη όπως όρια στον δανεισμό, επάρκεια κεφαλαίων, διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου και δημιουργία ειδικών αποθεματικών για τα δυσμενή δάνεια.

Όταν διακήρυξε την ανεξαρτησία της τον Ιούνιο του 1991⁷², στην Κροατία λειτουργούσαν 26 τράπεζες από τις οποίες οι 6 ήταν νέες ιδιωτικές τράπεζες. Εκείνη την εποχή, περίπου το 50% των τραπεζικών κεφαλαίων και η πλειονότητα των καταθέσεων των νοικοκυριών διεκδικούνταν από την NBY(National Bank of Yugoslavia). Από την διακήρυξη της ανεξαρτησίας και έπειτα οι Κροατικές τράπεζες υπέφεραν από υψηλά επίπεδα δυσμενών χρεών και από προβλήματα ρευστότητας.

Αμέσως μετά την ανεξαρτησία, η NBY πάγωσε όλες τις καταθέσεις σε ξένο νόμισμα των Κροατικών τραπεζών οι οποίες μεταφράζονταν σε 3 δις δολ. Οι

⁷² «Η Κροατία έγινε μία από τις ομόσπονδες γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες μέχρι το 1991, οπότε και ανακήρυξε την ανεξαρτησία της, προκαλώντας την εισβολή του ομοσπονδιακού γιουγκοσλαβικού στρατού. Ως ανεξάρτητο κράτος, η Κροατία έχει κάνει σημαντικά βήματα για τον εκδημοκρατισμό και την εισδοχή της στους ευρω-ατλαντικούς θεσμούς.» (<http://www.mfa.gr>, ιστοσελίδα υπουργείου εξωτερικών).

καταθέσεις στους ισολογισμούς των τραπεζών, μετατράπηκαν σε κρατικά ομόλογα με 10ετή ωρίμανση και αποπληρωμή συνδεδεμένη με το γερμανικό μάρκο. Σε μια προσπάθεια ανακεφαλαίωσης των τραπεζών που έφεραν δυσμενή χρέη, το '91, η κυβέρνηση εξέδωσε ομόλογα τα λεγόμενα "Big Bonds Scheme". Η αναλογία των απαιτήσεων μειώνονταν και έτσι ενώ στο τέλος του '93 ήταν το 93,4% ήταν καθαρές διεκδικήσεις και το Σεπτέμβριο του 2004 είχαν πέσει στο 6.8%.

Στο τέλος του 1991, ξεκίνησε η λεγόμενη γραμμική «αποκατάσταση» των τραπεζών, κατά την οποία παρεγράφηκαν τα περισσότερα δυσμενή δάνεια. Η «γραμμική αποκατάσταση» δεν συμπεριλάμβανε μέτρα μεταβολής των τραπεζικών λειτουργιών και έτσι οι τράπεζες εξακολουθούσαν να παρέχουν πιστώσεις στις επιχειρήσεις τους. Η κυβέρνηση ανακεφαλαίωσε 13 μεγάλες τράπεζες των οποίων την ιδιοκτησία διεκδίκησε αργότερα.

Η μεγαλύτερη Κροατική τράπεζα, η ZB, είχε μια επαρκώς υγιή πελατειακή βάση καθώς και αρκετά ισχυρή διοίκηση ώστε να αναλάβει μόνη της την αναδόμησή της χωρίς κυβερνητική βοήθεια και έτσι παρέμεινε ιδιωτική εγχώρια τράπεζα. Το συνολικό κόστος της τραπεζικής ανακεφαλαίωσης, ανέρχονταν στο 22.6% του ΑΕΠ. Έως το τέλος του 2004, στην Κροατία υπήρχαν 50 τράπεζες, 23 εκ των οποίων ήταν νέες εγχώριες, ιδιωτικές επιχειρήσεις και μια ήταν ξένη η Raiffeisen Zentralbank.

Μετά τις «αποκαταστάσεις» των τεσσάρων μεγάλων τραπεζών, υπήρξε μια μεγάλη πτώση του επιτοκίου. Το 1998, η οικονομία της Κροατίας επλήγη από μια νέα τραπεζική κρίση, η οποία επηρέασε κυρίως τις νέες τράπεζες που είχαν υιοθετήσει μια επιθετική πολιτική επιτοκίου. Η θεμελιώδης αιτία της κρίσης, ήταν η ακατάλληλη πολιτική χορηγήσεων από πλευράς των τραπεζών, οι συνέπειες της οποίας ενισχύθηκαν από ποικίλα εξωτερικά σοκ. Η κεντρική τράπεζα, άρχισε να παρεμβαίνει άμεσα αλλά μετά την εμφάνιση της κρίσης.

Η ανά- κεφαλαιοποίηση⁷³ των υπάρχοντων τραπεζικών ιδρυμάτων κατάληξε στη διατήρηση μεγάλης κρατικής μερίδας στις υπόλοιπες 26 τράπεζες. Όσο αφορά στο μακροοικονομικό περιβάλλον, τα πρώτα χρόνια υπόστασης της χώρας ως

⁷³ "Recapitalization": A change a company makes in the long-term financing mix it uses. For example, a firm may borrow long-term funds (that is, it may sell bonds) in order to acquire the money needed to repurchase a block of its outstanding stock. Because recapitalization will often affect the level and the volatility of earnings per share, it is of interest to stockholders. Recapitalization often occurs when a firm attempts to reorganize while in bankruptcy proceedings.

ανεξάρτητο κρότος, σημαδεύτηκαν από πόλεμο και υψηλό πληθωρισμό. Μέχρι το 1994 το περιβάλλον είχε βελτιωθεί. Τον Οκτώβριο του 1993 εφαρμόστηκε ένα επιτυχημένο πρόγραμμα σταθεροποίησης το οποίο κατέβασε τον ρυθμό πληθωρισμού από 35% μηνιαίως, σε 0 ή και αρνητικό. Στις αρχές της μετάβασης από τον σοσιαλισμό στον καπιταλισμό το 1990, η Κροατία διέθετε 26 κρατικές τράπεζες . Σε μια προσπάθεια προώθησης του ανταγωνισμού , απελευθερώθηκε η αδειοδότηση των τραπεζών .

Την περίοδο αμέσως μετά την σταθεροποίηση , τον Οκτώβριο του 1993, έγινε φανερό ότι οι τέσσερις μεγάλες τράπεζες, ήταν αφερέγγυες και οι τρεις από αυτές αντιμετώπιζαν και ουσιαστικά προβλήματα ρευστότητας. Μέχρι το τέλος του 1995, 4 μεγάλες τράπεζες οι PBZ , η SplitskaBank , Rijeka Banka και Slavonska Banka βρέθηκαν σε οικονομική δυσχέρεια μαζί με άλλες τρεις μικρότερες τοπικές τράπεζες. Αυτές οι 7 τράπεζες, κατείχαν το 46% των τραπεζικών κεφαλαίων εκείνη την χρονιά. Η κυβέρνηση δεν αντιμετώπιζε το πρόβλημα μέχρι που η μικρότερη από αυτές τέθηκε σε διαδικασία αποκατάστασης το '95 και οι επόμενες δύο μικρότερες το '96. Η SLB, εισήλθε οικιοθελώς σε μια διαδικασία αποκατάστασης⁷⁴ τον Οκτώβριο του 1995, ενώ και οι άλλες τρεις αναγκάστηκαν να συμμετέχουν το 1996, σύμφωνα ένα νόμο που απαιτεί οι τράπεζες με μεγάλες απώλειες να εισέρχονται σε αυτή τη διαδικασία.

Τρία στάδια απαρτίζουν την διαδικασία αυτή. Πρώτα έρχεται η τραπεζική αναδόμηση κατά την οποία «παραγράφονται» τα χρέη και τα δυσμενή δάνεια μεταφέρονται σε κάποια άλλη ειδική μονάδα(special workout agency), έπειτα ακολουθεί η λειτουργική αναδιανομή κατά την οποία μεταβάλλεται συνήθως η διοίκηση , και τέλος η ιδιωτικοποίηση από κάποιο ξένο στρατηγικό επενδυτή ολοκληρώνει αυτή την πορεία. Σε ότι αφορά στις συγκεκριμένες 4 τράπεζες, οι

⁷⁴ «The Law on Agency for Deposit Insurance and Bank Rehabilitation was enacted by the Parliament in 1994 and the agency started operations in 1995. Two large state owned banks are currently undergoing rehabilitation (Splitska banka, Rijeka banka), and one bank (Slavonska banka) has already finished rehabilitation. The beginning of the procedure has been announced for the last and the biggest problem bank (Privredna banka). Four problem banks comprise 36.5% of the total liable capital of the banking system and 45.6% of the total assets. The rehabilitation procedure implies changes in the management and the ownership of the bank. First, the NBC estimates the "economic justification for the rehabilitation" which includes estimation of potential losses and a proposal for the rehabilitation program. The proposal is submitted to the government which takes further steps via agency. Second, estimated non-performing loans are written off against capital. If the capital-adequacy ratio falls below the legal standard (8%), the bank is recapitalized by the government. Recapitalisation occurs in the form of cash and bonds in order to improve both the solvency and liquidity of the bank. The agency, which is an independent institution funded by the state budget, acquires bad assets against an ownership share in the bank. The share has to be privatised in the final step. »(<http://www.hnb.hr>)

παραγραφές που πραγματοποιήθηκαν ανέρχονταν στο 20% των τραπεζικών χορηγήσεων στο τέλος του 1995.

Στο διάστημα ανάμεσα στο 1994 και 1996 τα τραπεζικά επιτόκια αυξήθηκαν εντυπωσιακά φτάνοντας στο 25%. Με δεδομένη την προσδοκία ότι οι τράπεζες αυτές δεν θα έκλειναν, ο διατραπεζικός δανεισμός έγινε μια εύκολη και κερδοφόρα διαδικασία. Όταν στις τρεις αυτές τράπεζες και τελικά και στην τέταρτη, δόθηκαν ενέσεις ρευστότητας, και καθαρίστηκαν οι ισολογισμοί τους από δυσμενή οικονομικά στοιχεία, τα διατραπεζικά επιτόκια έπεσαν ξανά.

Μέχρι το 1994, ο συνολικός αριθμός των τραπεζών έφτανε στο 49 και ως το 1997 είχε αυξηθεί στο 60. Παρόλα αυτά, κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1998-’99, 14 τράπεζες έκλεισαν. Έτσι μέχρι το τέλος του 2000, ο αριθμός των πιστωτικών τραπεζικών ιδρυμάτων είχε μειωθεί στο 43. Η αύξηση στον αριθμό των τραπεζών δεν μεταφράζονταν απαραίτητα σε σημαντικά αυξημένο ανταγωνισμό. Οι περισσότερες από τις νέες τράπεζες λειτουργούσαν σε περιορισμένες γεωγραφικά περιοχές, κυρίως στο Zagreb και το Split. Μόνο δύο τράπεζες είχαν στην ουσία εθνικό χαρακτήρα. Αρκετές από τις παλιές τράπεζες είχαν συσταθεί ως τοπικές τράπεζες υπό το καθεστώς της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας και διατηρούσαν μια τεράστια μερίδα.

Η νέα τραπεζική κρίση στην Κροατία ήρθε το 1998, αμέσως μετά την περίοδο της ταχείας ανάπτυξης των τραπεζικών πιστώσεων, η οποία ξεκίνησε με την εφαρμογή του προγράμματος σταθεροποίησης το 1993. Η νέα κρίση εμφανίστηκε ταυτόχρονα με την μείωση των περιθωρίων ξένου δανεισμού που ακολούθησαν την Ασιατική και Ρωσική κρίση.

Το αποτέλεσμα όλων αυτών, ήταν ότι οι αποτυχίες και καταρρεύσεις τραπεζών ξεκίνησαν αμέσως μόλις επιβραδύνθηκε η οικονομική ανάπτυξη. Σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα μερικών μηνών αποφασίστηκε να «αποκατασταθεί», βάσει του ίδιου μοντέλου που λειτούργησε στο παρελθόν. Η πρώτη τράπεζα που κατέρρευσε, τον Μάρτιο του 1998, ήταν μια τοπική τράπεζα που είχε ιδιωτικοποιηθεί, η Dubrovanska Banka. Οι καταρρεύσεις συνεχίστηκαν, φτάνοντας στο αποκορύφωμά τους τον Φεβρουάριο και Μάρτιο του 1999. Κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσης, έκλεισαν συνολικά 14 τράπεζες. Η κρίση τελικά έληξε, μέσω πολλών χρεοκοπιών και την παροχή ρευστότητας σε 6 άλλες τράπεζες.

Ένα άλλο αποτέλεσμα της κρίσης, ήταν η απόφαση να πουληθούν σε ξένους στρατηγικούς επενδυτές οι τράπεζες που είχαν περάσει από την διαδικασία της «αποκατάστασης». Η απόφαση αυτή, λήφθηκε με σκοπό να αποφευχθεί η περαιτέρω αστάθεια, και με σκοπό να εξυπηρετηθεί η μεταφορά γνώσεων πάνω σε τραπεζικές πρακτικές. Φυσικά, δεν μπορεί παρά να έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση αυτή, το αυξανόμενο εξωτερικό χρέος και η δυσμενής δημοσιονομική θέση της χώρας.

Η κρίση, καθώς και η αποκατάσταση αυτής της τράπεζας, οδήγησαν σε ένα σημαντικό πολιτικό ζήτημα. Όλα αυτά οδήγησαν σε ένα κλίμα ανασφάλειας η οποία οδήγησε στην απόσυρση καταθέσεων και από άλλες τράπεζες για τις οποίες θεωρούσε ο κόσμος ότι μπορεί να συνδέονται με την παραπάνω εικόνα. Η Dubrovancka Banka, όταν σταμάτησε να ανταπεξέρχεται στις απαιτήσεις της, ήταν η 5^η σε μέγεθος τράπεζα στην χώρα. Μέχρι το τέλος του έτους, αντιμετώπισε παρόμοιες δυσκολίες και η 6^η σε μέγεθος τράπεζα της Κροατίας και ακολούθησαν, έως τις αρχές του επόμενου έτους, αρκετά άλλα μεσαίου και μικρού μεγέθους νέα πιστωτικά ιδρύματα με επιθετικές πολιτικές επιτοκίου.

Για όλες αυτές τις τράπεζες δεν υπήρξε διαδικασία «αποκατάστασης». Κατέστη όμως απαραίτητο για την Κεντρική τράπεζα να προβεί σε εντολή επιπρόσθετης πίστωσης στις τράπεζες. Υπάρχουν δύο τρόποι για την παροχή δανείων από την Κεντρική τράπεζα. Πρώτον, κρυφή χρηματοδότηση, δηλαδή δημιουργία ενός κρυφού διαχειριστικού μηχανισμού για μεταφορά κεφαλαίων μέσα σε μια νύχτα (overnight) από πλεονασματικές σε ελλειμματικές τράπεζες. Δεύτερον, οι βραχυπρόθεσμες χορηγήσεις ρευστότητας. Η κρυφή χρηματοδότηση εισήχθη στο δεύτερο μισό του 1998, οπότε υπήρξε μια ξαφνική αύξηση των επιτοκίων στην ημερήσια αγορά χρήματος.

Κάποιες τράπεζες οι οποίες παρουσίαζαν ελλείμματα και ανεπάρκεια ελεύθερων κεφαλαίων δεν μπορούσαν να δανειστούν σε τόσο υψηλά επιτόκια και έτσι οι περισσότερες αποφάσισαν να μη συμμετέχουν, οπότε η αγορά υποβαθμίστηκε. Η Κεντρική τράπεζα έλυσε το πρόβλημα αυτό μεταβάλλοντας τον τρόπο λειτουργίας της overnight αγοράς χρήματος⁷⁵. Η ουσία αυτής της μεταβολής ήταν ότι οι τράπεζες

⁷⁵ «The overnight market is the component of the money market involving the shortest term loan. Lenders agree to lend borrowers funds only "overnight" i.e. the borrower must repay the borrowed funds plus interest at the start of

μπορούσαν να εγκρίνουν overnight διατραπεζικές πιστώσεις χωρία κανένα πιστωτικό κίνδυνο. Η overnight αγορά αντικαταστάθηκε από άλλους μηχανισμούς χρηματοδότησης των ελλειμματικών τραπεζών .

Ένας νέος τρόπος χρηματοδότησης εισήχθη από την Κεντρική Τράπεζα , ο οποίος απευθύνονταν σε τράπεζες με προβλήματα ρευστότητας . Νέες πιστώσεις , οι λεγόμενες, «βραχυπρόθεσμες χορηγήσεις ρευστότητας» εγκρίνονταν στη βάση της κυβερνητικής ασφάλειας και ιδιωτικών πιστωτών καθώς και μέτρων για βελτίωσης της ρευστότητας τα οποία πρότειναν οι δανειζόμενες τράπεζες. Τα μέτρα αυτά θεωρητικά απευθύνονταν στις φερέγγυες τράπεζες , όμως είναι αμφίβολο εάν οι τράπεζες που τα χρησιμοποιούσαν ανήκαν πράγματι σε αυτή την κατηγορία.

Το συνολικό επίπεδο συγκέντρωσης παρέμενε αρκετά υψηλό. Η συγκέντρωση αυξάνονταν κατά τη διάρκεια και μετά την τραπεζική κρίση , εν μέρει χάρη στην έξοδο των αποτυχημένων εταιριών. Η ξένη είσοδος στην τραπεζική αγορά ήταν προσεκτική στην αρχή. Μια ξένη τράπεζα, ξεκίνησε τις εργασίες της στα τέλη του 1994 , δηλαδή πριν ακόμα από το τέλος του πολέμου. Έπειτα , το 1996 ιδρύθηκαν 3 ξένες τράπεζες και άλλες 3 το 1997. Το μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών παρέμενε χαμηλό μέχρι το 1999, όπου ξένες τράπεζες αγόρασαν δύο μεγάλες τράπεζες οι οποίες είχαν περάσει την διαδικασία ‘αποκατάστασης’ από την κυβέρνηση. Όταν δύο ακόμα μεγάλες τράπεζες πουλήθηκαν σε ξένους επενδυτές το 2000 , η ξένη ιδιοκτησία ανήλθε συνολικά σε 83.7% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων.

Σε ότι αφορά στην ιδιωτικοποίηση των τραπεζών, η μέθοδος που ακολούθησε η Κροατία ήταν ασυνήθιστη. Υπό το καθεστώς της Πρώην Γιουγκοσλαβίας , οι τράπεζες είχαν ιδρυθεί από επιχειρήσεις του πραγματικού τομέα. Όταν το σοσιαλιστικό σύστημα επικράτησε , οι μερίδες αυτές μετατοπίστηκαν στις ίδιες επιχειρήσεις παρόλο που ήταν οι χρεώστες των τραπεζών αυτών. Η απόφαση αυτή εγκαθίδρυσε μια μη-υγιή σταυροειδή ιδιοκτησία στις κρατικές τράπεζες.

business the next day.[1] Given the short period of the loan, the interest rate charged in the overnight market, known as the overnight rate is, generally speaking, the lowest rate at which banks lend money. Most of the activity in the so-called overnight market in fact occurs in the morning immediately after the start of business for the day. The typical day at a cash management group for a deposit-taking financial institution begins with forecasting the institution's clients' liquidity needs over the course of that day. If this projection is that the institutions' clients will need more money over the course of the day than the institution has on hand, the institution will borrow money on the overnight market that day. On the other hand, if the analyst projects that the institution will have surplus money on hand beyond that needed by its clients that day, then it will lend money on the overnight market that day. »
(http://en.wikipedia.org/wiki/Overnight_market)

Μετά από αυτό οι κρατικές τράπεζες δεν ήταν αντικείμενο άμεσης ιδιωτικοποίηση. Αντίθετα, οι ιδιοκτήτες των τραπεζών, εταιρίες του πραγματικού τομέα, ιδιωτικοποιήθηκαν. Με αυτό τον τρόπο οι τράπεζες ιδιωτικοποιήθηκαν ‘με πέρασμα’. Κάποιες από τις τράπεζες οι οποίες ήταν σε ευνοϊκότερη θέση, εξέδωσαν νέες μερίδες, και με αυτό τον τρόπο απέκτησαν μετόχους, οι οποίοι πράγματι πλήρωσαν για τις μετοχές τους. Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο μέρος της ιδιωτικοποίησης ήταν παθητικό και έμμεσο. Μέχρι το 1996 οι περισσότερες από τις παλιές κρατικές τράπεζες, είχαν ιδιωτικοποιηθεί με εξαίρεση τις 4 τράπεζες που περνούσαν από την κυβέρνηση την διαδικασία αποκατάστασης. Αυτές οι τέσσερις τράπεζες πωλήθηκαν τελικά σε στρατηγικούς ξένους επενδυτές το 1999 και 2000.

Η νομική δομή του προγράμματος αποκατάστασης, ορίζονταν στο :Acta of Bank Rehabilitation and Restructing” του Ιουνίου του 1994. Η πράξη ανακλήθηκε το 2000 όταν η κυβέρνηση είχε ιδιωτικοποιήσει όλες τις αποκαταστημένες τράπεζες. 6 τράπεζες μπήκαν σε αυτή τη διαδικασία. Η Slavonska banka και η Splitska banka ιδιωτικοποιήθηκαν επιτυχώς το 1999 και 2000. Η πρώτη πωλήθηκε στην European Bank for Reconstruction and Development και την Hypo Alpe Adria bank AG. Το 1999 πωλήθηκε το 66.3% της Prirredna banka Zagreb στην Banka Commerciale Italiana .

Το 2000 η Rijeckka Banka πωλήθηκε στην Bayerische Landesbank . Έπειτα η Splitska Banka πωλήθηκε στην Unicredito Italiano. Η τελευταία το 2001, έλαβε το μεγαλύτερο μέρος των μετοχών της Zagrebanka banka. Τον Μάρτιο του 2002 η Rijecka banka ανακοίνωσε βαριές απώλειες σε δραστηριότητες διεθνούς εμπορίου συνεπεία εσωτερικής απάτης. Η κρίση τέθηκε σε έλεγχο όμως η BL αποσύρθηκε επιστρέφοντας το μερίδιό της στην κυβέρνηση . Το 2002 ακολούθησε μια επιτυχημένη συγχώνευση ανάμεσα σε δύο τράπεζες.

Σε αυτό το στάδιο, οι τράπεζες έστρεψαν την προσοχή τους στο να συνάπτουν δάνεια, ώστε να αποκτούν κέρδη, και αυτό το έκαναν εκτεταμένα. Ο συνολικός τραπεζικός δανεισμός αυξήθηκε κατά 48% το 1997, ενώ ειδικότερα η αύξηση του δανεισμού στα νοικοκυριά έφτασε το 93%. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον εξαιρετικά έντονης επέκτασης των δανείων, η διαχείριση πιστωτικού κινδύνου ήταν μάλλον αδύναμη. Παράλληλα ο εσωτερικός δανεισμός ήταν συνηθισμένος, στα πλαίσια του οποίου πολλές τράπεζες δάνειζαν τις ιδρύτριες εταιρίες τους.

Η συνολική εικόνα της πορείας της χώρας μας δείχνει σε ότι αφορά στην επιρροή της ξένης ιδιοκτησίας, πως η Κροατία ήταν μια από τις χώρες που επιδίωξαν έντονα την πώληση τραπεζών σε ξένους επενδυτές. Επίσης, στην Κροατία ο τομέας των καταθέσεων από τα νοικοκυριά κυριαρχείται από τις κρατικές τράπεζες, ενώ αντίθετα ο εμπορικός δανεισμός πραγματοποιείται κυρίως από ιδιωτικές και ξένες τράπεζες. Ζωτική σημασία για το τραπεζικό σύστημα της χώρας θα ήταν η δημιουργία μιας αποτελεσματικής διατραπεζικής αγοράς για να στηρίξει την αποτελεσματική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση.⁷⁶

Η Κροατία, το 2005⁷⁷ είχε ένα τραπεζικό σύστημα που αποτελούνταν από 38 τράπεζες, η πλειονότητα των οποίων (13), ήταν ξένης ιδιοκτησίας και έλεγχαν το 92% των συνολικών κεφαλαίων του τομέα. Οι περισσότεροι ξένοι ήταν Ιταλοί και Αυστριακοί. Μόνο 2 τράπεζες ήταν κρατικές και έλεγχαν το 3.4% του συνολικού κεφαλαίου. Οι υπόλοιπες ήταν μικρές εγχώριες ιδιωτικές τράπεζες.

Η CNB έγινε η Κεντρική Τράπεζα της Κροατίας στις 23-12-1991 όταν εισήχθη το κροατικό δηνάριο ρόλος της, ορίζεται από την «Πράξη για την Κεντρική Τράπεζα» (CNB Act 4-11-19922) και ορίζει την ανεξαρτησία της. Αργότερα ο ρόλος αυτός τροποποιήθηκε με την πράξη του 2001 που βασίστηκε στο πρότυπο λειτουργίας της ΕΚΤ, προσδίδοντας της περαιτέρω ελευθερία και επιτρέποντας την αυτοκυβέρνηση. Η κυβέρνηση απαγορεύονταν έκτοτε να δανείζεται απευθείας από την κεντρική τράπεζα, η οποία συναλλάσσεται μόνο στην δευτερογενή αγορά ομολόγων. Κεντρικός στόχος της είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, η επίβλεψη των τραπεζών και ο έλεγχος των συστημάτων πληρωμών.

Από τα μέσα της δεκαετίας οι τράπεζες στην Κροατία ήταν δομημένες σαν διεθνείς τράπεζες. Ήταν εξουσιοδοτημένες να διεξάγουν όλες τις τραπεζικές λειτουργίες (wholesale and retail banking) και διαθέτουν όλες άδεια για να λειτουργούν διεθνώς. Οι 5 μεγαλύτερες τράπεζες (Zagrebacka bank, Prirredna banka Zagreb, Erstabank, Raiffeisenbank Austria, HVB Splitska banka), διέθεταν το 72% του συνόλου των τραπεζικών κεφαλαίων το 2004.⁷⁸ Το τραπεζικό σύστημα θα μπορούσε

⁷⁶ “Privatization, Foreign Bank Entry and Bank Efficiency in Croatia: a Fourier-Flexible Function a Stochastic Cost Frontier Analysis”, Evan Kraft, Richard Hofler, James Payne, Working papers, Croatian National Bank, 2002. (p2-4, 15)

⁷⁷ “Annual Report 2005”, Croatian National Bank.

⁷⁸ “Annual Report 2004”, Croatian National Bank

να περιγραφεί ως ολιγοπωλιακό με σημαντική συγκέντρωση ισχύος μεταξύ των μεγαλύτερων τραπεζών, παρόλο που το γεγονός αυτό δημιούργησε ιδιαίτερο ανταγωνισμό μεταξύ τους για απόσπαση μεγαλύτερου μεριδίου της αγοράς. (“Doing Business with Croatia”, Visjna Bojanic, 2005, 3rd edition)

Το 1999 ιδρύθηκαν 4 αποταμιευτικές τράπεζες, 3 από τις οποίες ήταν ξένες, Έπειτα από τη συγχώνευση των 2 το 2002, και την είσοδο μιας νέας, εξακολουθούσαν το 2005 να λειτουργούν 4 συνολικά όλες ξένης ιδιοκτησίας. Κατά το 1998-1999 κάποιες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αντιμετώπισαν σημαντικές δυσκολίες. Μεταξύ Ιανουαρίου '99 και Φεβρουαρίου '01, 10 τράπεζες κήρυξαν πτώχευση και 2 μπήκαν σε φάση αποκατάστασης μέσω μιας κυβερνητικής διαδικασίας . Επιπρόσθετα, το 2000 και στις αρχές του 2001, έγιναν πολλές συγχωνεύσεις και ρευστοποιήσεις τραπεζών. Η τάση αυτή συνεχίζονταν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας, μειώνοντας τον αριθμό των τραπεζών από 60 τον Δεκέμβριο του '97 σε 38 το 2005, αυξάνοντας την σταθερότητα όλου του συστήματος.

Από το 1992, η CNB είχε θέσει κανόνες πρόληψης για όλες τις τράπεζες της Κροατίας. Το νέο σύστημα περιόριζε ως ελάχιστο ποσοστό επάρκειας κεφαλαίου ένα 10% , υποχρέωνε σε καθημερινό έλεγχο των επιπέδων ρευστότητας, κατηγοριοποίησης των χρηματοοικονομικών στοιχείων και προνοητικότητα ως προς τα διαθέσιμα σε αναλογία με τα προβληματικά δάνεια. Τα ατομικά δάνεια ή το σύνολο που αφορά σε ένα δανειολήπτη δεν μπορούσε να ξεπερνά το 25% του κεφαλαίου υποχρεώσεων. Οι τράπεζες ήταν ανεξάρτητες ως προς την Κεντρική Τράπεζα και την κυβέρνηση και λειτουργούσαν εξολοκλήρου ως Ανώνυμες Εταιρίες με την διοίκηση υπόλογη μόνο απέναντι στους μετόχους. Μεγάλες νομικές μεταβολές προέκυψαν το 2002 όταν το κοινοβούλιο ψήφισε το “2002 Banking Act” . Το νέο νομικό πλαίσιο ήταν προσαρμοσμένο στην πορεία υποψηφιότητας ένταξης στην ΕΕ.

Το 2004 η αγορά κυριαρχούνταν από 6 τραπεζικούς ομίλους που κάλυπταν το 84.4% της αγοράς. Η ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος έγινε δυνατή μέσω της μείωσης του αριθμού των τραπεζών ως αποτέλεσμα εξαγορών και συγχωνεύσεων. Στο τέλος του 2005 το τραπεζικό σύστημα της χώρας αποτελούνταν από 34 τράπεζες. Η σταθεροποίηση και η ενδυνάμωση που σημάδεψε τα προηγούμενα έτη, συνεχίστηκε το 2005. Ο λόγος για τον οποίο μειώθηκαν οι τράπεζες, ήταν οι

συγχωνεύσεις 2 τραπεζών με άλλες τράπεζες καθώς και από την μείωση των εγχώριων ιδιωτικών κατά 2 τράπεζες και των ξένων κατά 1. Ο ρυθμός αύξησης των τραπεζικών κεφαλαίων ανήλθε στο 13.6%. Περίπου το 90% των κεφαλαίων αυτών άνηκε σε ξένους(το 44.6% σε Ιταλούς και το 43,3% σε Αυστριακούς). Σε ότι αφορά στην συγκέντρωση τα $\frac{3}{4}$ των συνολικών κεφαλαίων διέθεταν οι 5 μεγαλύτερες τράπεζες.

Η ποιότητα των τραπεζικών κεφαλαίων το 2005 καταγράφηκε σύμφωνα με τα διεθνή λογιστικά πρότυπα(IAS) και τα διεθνή πρότυπα παρουσίασης οικονομικών καταστάσεων (International Financial Reporting Standards). Οι τραπεζικές λειτουργίες εκείνη την χρονιά επηρεάστηκαν και από την εισαγωγή δύο νέων εργαλείων νομισματικής πολιτικής με στόχο την διατήρηση ρευστότητας(regular reverse repo και overnight deposits). Κατά το 2005 τα συνολικά καθαρά δάνεια αποτελούσαν το 58.3% των τραπεζικών κεφαλαίων (το 2003 ήταν 53.8% και το 2004 ήταν 54.6%)με τις χορηγήσεις σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις να κυριαρχούν. Παρόλα αυτά η αύξηση στα συνολικά δάνεια οφειλόταν περισσότερο στις αυξημένες πιστώσεις προς κυβερνητικές μονάδες.

Μετά από συγχωνεύσεις και εξαγορές ο αριθμός των τραπεζών έπεσε στο 33 στο τέλος του 2007⁷⁹, ενώ ο τομέας συνέχισε να κυριαρχείται από ξένη ιδιοκτησία. Ο συνολικός αριθμός των ξένων τραπεζών το 2007 ήταν 16, οι οποίες όμως διέθεταν περίπου το 90% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων. Ο ξένος τραπεζικός τομέας είναι συγκεντρωμένος γύρω από επενδυτές Αυστρίας, Ιταλίας και Γαλλίας. Ιδίως οι Αυστριακοί όμιλοι κατείχαν το 60% των συνολικών κεφαλαίων.

Παρά τον μεγάλο αριθμό τραπεζών , η αγορά παρουσιάζει πολύ μεγάλη συγκέντρωση και είναι χαρακτηριστικό ότι οι 4 μεγαλύτερες τράπεζες διαθέτουν το 64% των κεφαλαίων. Τα πολύ μικρά μερίδια των ασθενέστερων τραπεζών δείχνουν ότι απαιτείται επιπλέον ενδυνάμωση και σταθεροποίηση του συστήματος και ότι είναι πολύ πιθανό ο βαθμός συγκέντρωσης να αυξηθεί ακόμα περισσότερο μέσω εξαγορών και η εμπλοκή των ξένων επενδυτών να γίνει ακόμα μεγαλύτερη.

Έως το 2007 είχε συμβεί μια χαρακτηριστική επέκταση του δικτύου των τραπεζών πολύ μεγάλη αύξηση του εργατικού δυναμικού(από 2.750 το 2004 σε 20.172 το 2007. Η Κροατία έχει βιώσει μια σημαντική εμβάθυνση του

⁷⁹ “Annual Report 2007”, Croatian National Bank

χρηματοοικονομικού της τομέα και τα συνολικά κεφάλαια στο τέλος του 2007 έφταναν στο 122% του ΑΕΠ(300% στη ζώνη του ευρώ). Οι καταθέσεις των νοικοκυριών το 2007 αποτελούσαν το 62,7% των συνολικών , ενώ ο ιδιωτικός τομέας γενικά διέθετε το 90% περίπου. Υπό το κλίμα της αυξανόμενης λειτουργικής αποτελεσματικότητας, ο τραπεζικός τομέας διατηρεί υψηλά επίπεδα κερδοφορίας τα τελευταία χρόνια. Ακολούθως της αύξησης των επιτοκίων , το καθαρό εισόδημα από τόκους αυξήθηκε πάνω από 70% έως το 2006. Το 2007 όμως το μερίδιο του εισοδήματος από τόκους, μειώθηκε αρκετά λόγω της μείωσης των spreads(λόγω του πληθωριστικού περιβάλλοντος, της αυξανόμενης αποτελεσματικότητας και του ισχυρού ανταγωνισμού).

Ο πιστωτικός κίνδυνος παραμένει ο σπουδαιότερος για την σταθερότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος της Κροατίας. Με δεδομένη την πολύ μεγάλη επέκταση του δανεισμού και της οικονομίας γενικά, οι πιστώσεις στον ιδιωτικό τομέα πολλαπλασιάστηκαν το 2005 και 2006. Το 2007 εισήχθησαν πλαφόν πιστώσεων . Ωστόσο, η ποιότητα των δανείων συνέχισε να αυξάνεται. Μάλιστα το μερίδιο των μη εξυπηρετούμενων δανείων μειώνονταν συνεχώς και το 2006 έφτασε στο 3.2% και οριακά χαμηλότερα στο 3.1% το 2007. Αποβλέποντας στην καλύτερη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου ιδρύθηκε ένα Central Credit Register (HROK) το 2005. Ιδρύθηκε από 20 κροατικές τράπεζες και άρχισε να λειτουργεί τον Μάιο του 2007, καλύπτοντας το 90% της συνολικής λιανικής αγοράς της χώρας. Συλλέγει , επεξεργάζεται και μοιράζεται πληροφορίες για τα οικονομικά στοιχεία μελλοντικών δανειστών.

Οι κίνδυνοι ρευστότητας έχουν κάπως αυξηθεί τα τελευταία χρόνια όπως αντανακλάται στους ελαφρώς χειρότερους δείκτες οι οποίοι πέφτουν σταδιακά(σε 27.6% ως το τέλος του 2007). Παρά την μείωση τα επίπεδα ρευστότητας είναι ακόμα υψηλά, όμως η συγκέντρωση τους σε ορισμένες κατηγορίες χρηματοοικονομικών στοιχείων όπως ομόλογα για παράδειγμα, ενέχει κάποιο κίνδυνο σε περίπτωση ενός σοκ έλλειψης ρευστότητας. Την ίδια στιγμή το μεγάλο μερίδιο των υποχρεώσεων απέναντι σε αλλοδαπούς, ενέχει κινδύνους που σχετίζονται με την διεθνή χρηματοδότηση. Παρά το γεγονός ότι οι ξένες μητρικές τράπεζες που φαίνεται να είναι η κύρια πηγή χρηματοδότησης για τα υποκαταστήματα των ξένων τραπεζών

στην Κροατία μείωσαν το ποσοστό των απαιτήσεων τους, το τελευταίο παραμένει πολύ υψηλό και πρέπει να αντιμετωπιστεί με προσοχή.⁸⁰

Η επιβράδυνση της αύξησης των τραπεζικών κεφαλαίων που είχε ξεκινήσει το 2007, συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια του 2008. Αισθητή ήταν και η μείωση των υποχρεώσεων των τραπεζών κυρίως λόγω της χαμηλότερης ανάπτυξης των δανείων. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα έτη όπου ο τραπεζικός δανεισμός κατευθύνοντας στα νοικοκυριά, το 2008⁸¹ οι χορηγήσεις στα νοικοκυριά μειώθηκαν πολύ ενώ αυξήθηκαν ιδιαίτερα οι πιστώσεις σε κυβερνητικές μονάδες και κρατικές επιχειρήσεις. Σε αντιστοιχία με όλα τα παραπάνω η κερδοφορία του τραπεζικού τομέα συνεχίζονταν μεν όμως παρουσιάζονταν αισθητά μειωμένη σε σχέση με το προηγούμενο έτος και οφειλόταν κυρίως στα εισοδήματα από τόκους κυρίως των μεγάλων τραπεζών.

Οι κανονιστικές μεταβολές και η υψηλότερη έκθεση στον κίνδυνο οδήγησαν σε μια αύξηση των απαιτούμενων κεφαλαίων γεγονός που οδήγησε στην μείωση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών το 2008. Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας το 2008 μειώθηκε κατά 2.14 μονάδες σε σχέση με το 2007 φτάνοντας το 14.22%. Αυτό ήταν μεταξύ άλλων αποτέλεσμα του τριπλασιασμού της αύξησης των χρηματοοικονομικών στοιχείων πολύ υψηλού κινδύνου στους ισολογισμούς των τραπεζών. Τα δάνεια αυξήθηκαν κατά 13.8% και κατευθύνθηκαν σε επιχειρήσεις και κρατικές μονάδες, ενώ το μερίδιο των νοικοκυριών μειώθηκε σημαντικά.

Στο πρώτο εξάμηνο του 2008 οι συνολικές καταθέσεις μειώθηκαν οριακά λόγω της μείωσης καταθέσεων των επιχειρήσεων, ενώ το δεύτερο εξάμηνο αυξήθηκαν ξανά, όμως παρουσιάστηκαν προβλήματα που συνδέονταν με την λειτουργία των μητρικών ξένων τραπεζών τα οποία οδήγησαν σε μερική άντληση καταθέσεων από τις εγχώριες τράπεζες. Με σκοπό να ελεγχθεί η τάση αυτή, η Κεντρική Τράπεζα επέβαλε το μέτρο της απαίτησης οριακών διαθέσιμων κεφαλαίων ώστε να εξασφαλίσει την απαιτούμενη ρευστότητα.

Η Κροατία είναι μεταξύ άλλων μέλος στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και στην Συνθήκη Ελεύθερου Εμπορίου της Κεντρικής Ευρώπης (CEFTA). Το κράτος στοχεύει στην ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, από το 2004 είναι επίσημα

⁸⁰ “Contagion Risk in the Croatian Banking System”, Krznar Marko, Working Paper, Croatian National Bank, 2009 (p1-4)

⁸¹ “Annual Report 2008”, Croatian National Bank

υποψήφια χώρα προς ένταξη. Τον Απρίλιο του 2009 έγινε μέλος του ΝΑΤΟ. Η Κροατία ως το τέλος του 2009 κατέχει το αξίωμα της μη μόνιμης χώρας-μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

2.7 Η περίπτωση: Σερβίας-Μαυροβούνιου

Η Σερβία και Μαυροβούνιο ήταν ένα ομόσπονδο κράτος στο κέντρο της Βαλκανικής χερσονήσου αποτελούμενο από τις Δημοκρατίες της Σερβίας και του Μαυροβούνιου. Τα δύο μέρη αυτής της Ομόσπονδης Δημοκρατίας ακολουθούσαν διαφορετική πολιτική και οι διάφοροι οργανισμοί του κράτους ήταν χωρισμένοι, έτσι ώστε άλλοι βρίσκονταν στο Βελιγράδι και άλλοι στην Ποντγκόριτσα, οι οποίες ήταν η πρωτεύουσα της Σερβίας και του Μαυροβούνιου αντίστοιχα. Η ομοσπονδία διαλύθηκε τον Ιούνιο του 2006 με την ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβούνιου μετά από δημοψήφισμα. Νομικά διάδοχο κράτος της Ένωσης Σερβίας και Μαυροβούνιου είναι η Σερβία. (el.wikipedia.org).

Την δεκαετία του 1960, η τραπεζική αγορά της Γιουγκοσλαβίας, έφερε ήδη ποικίλα χαρακτηριστικά ενός τραπεζικού συστήματος 2 ταχυτήτων προσανατολισμένου στην αγορά. Παρόλα αυτά, το πλεονέκτημα του ανεπτυγμένου τραπεζικού τομέα, διατηρήθηκε για ένα πολύ μικρό διάστημα, καθώς το σοκ της πολιτικής μετάβασης και οι πολεμικές ανιμαχίες, που ξέσπασαν το 1991, οδήγησαν σε μια οικονομική παρακμή, με υπερπληθωρισμό, υψηλή διακύμανση της ισοτιμίας, σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα

Ο μετασχηματισμός του χρηματοοικονομικού τομέα στη Σερβία, άρχισε στις αρχές της δεκαετίας του '90, με την υιοθέτηση του *Νόμου των Τραπεζών* και άλλων οικονομικών κανονισμών το 1992. Οι νέοι αυτοί νόμοι, ξεκίνησαν να τροποποιούν το θεσμικό πλαίσιο σε αρμονία με τις απαιτήσεις της αγοράς. Το ομόσπονδο κράτος Σερβίας και Μαυροβούνιου, άρχισε να πραγματοποιεί μεταβολές και αναμορφώσεις, από το 2001 και έπειτα.⁸²

Ο τραπεζικός τομέας, όπως και οι υπόλοιποι τομείς της οικονομίας, πλήττονταν από την απροθυμία του καθεστώτος Μιλόσεβιτς, να ακολουθήσει το

⁸² “Banking in Serbia and Montenegro”, Report, Economics Department, Bank Austria Creditanstalt, 2005.(p3-10)

ρεύμα των ιδιωτικοποιήσεων και αναδομήσεων. Τα τραπεζικά ιδρύματα παρέμεναν υπό κρατικό έλεγχο, λειτουργούσαν με χαλαρούς εισοδηματικούς περιορισμούς και στήριζαν ζημιογόνες επιχειρήσεις. Με μια συναλλαγματική ισοτιμία η οποία παρέμενε τεχνικά σταθερή, και τα επίσημα αποθεματικά σε πολύ χαμηλά επίπεδα, οι τραπεζικές και οικονομικές γενικότερα συνθήκες παρέμεναν δυσχερείς ως τον δημοκρατικό μετασχηματισμό το 2000. Η αναποτελεσματικότητα του χρηματοοικονομικού τομέα επηρεάζονταν από την υπανάπτυκτη δομή του. Το 2000 λοιπόν, η μεταβολή στην πολιτική σκέψη, ως συνέπεια της αλλαγής κυβέρνησης, οδήγησε σε μια αναζωογόνηση του τραπεζικού τομέα και την εφαρμογή νέας νομοθεσίας στοχεύοντας στην καλύτερη διαχείριση των μη-εξυπηρετούμενων δανείων.

Ο τραπεζικός τομέας, βγαίνοντας από την εποχή του Μιλόσεβιτς, ήταν αφερέγγυος, με επισφάλειες σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από το μέγεθος των κεφαλαίων. Την ίδια περίοδο αντιμετώπισε συνεχόμενες κρίσεις ρευστότητας. Η Εθνική Τράπεζα της Γιουγκοσλαβίας σε συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ξεκίνησαν μια πολλά υποσχόμενη πολιτική αναδόμησης τον Μάιο του 2001⁸³. Η ουσία της στρατηγικής αναδόμησης, ήταν η υιοθέτηση της τραπεζικής αποκατάστασης και ανακεφαλαιοποίησης, μόνο εάν αναμένονταν η διαδικασία αυτή να παράγει βιώσιμα πιστωτικά ιδρύματα με καλές προοπτικές για ιδιωτικοποίηση μέσω της πώλησής τους σε στρατηγικούς επενδυτές.

Ο αντικειμενικός σκοπός, της πολιτικής αυτής, ήταν να ολοκληρωθούν όλες οι απαραίτητες διαδικασίες δημιουργίας ρευστότητας και ιδιωτικοποιήσεων για τα πιστωτικά ιδρύματα τα οποία είχαν σοβαρή ανεπάρκεια κεφαλαιοποίησης. Η στρατηγική αυτή, όριζε μεταξύ άλλων την ταξινόμηση των τραπεζών σε τέσσερις ομάδες. Τις υγιείς τράπεζες, τις φερέγγυες αλλά με ανάγκες ρευστότητας, τις αφερέγγυες αλλά πιθανώς βιώσιμες και εκείνες των οποίων οι άδειες λειτουργίας έπρεπε να αφαιρεθούν άμεσα. Από το σύνολο των 71 τραπεζών, έως το 2002, 28 τράπεζες, μεταξύ αυτών και οι 4 μεγαλύτερες, κρίθηκαν αφερέγγυες και έκλεισαν κατέχοντας ποσοστό 13% επί του συνόλου των τραπεζικών κεφαλαίων και 16 στην δεύτερη ομάδα με ποσοστό κεφαλαίων 19% επί του συνόλου.

⁸³ «Memorandum on Economic and Financial Policies» (περισσότερα στο site: <http://www.imf.org/external/np/loi/2001/yug/01/index.htm#mefp>).

Συνεπώς, με δεδομένες τις συνθήκες αυτές, δόθηκε έμφαση στις ιδιωτικοποιήσεις, στην τραπεζική επίβλεψη και στην ενίσχυση των προληπτικών όρων και κανονισμών. Στο τέλος του 2003, στην χώρα λειτουργούσαν 47 τράπεζες, εκ των οποίων οι 16, ξένης ιδιοκτησίας. Το 2004, η κυβέρνηση της Σερβίας προσέφερε για πώληση 3 μεγάλες κρατικές τράπεζες , ενώ η μεγαλύτερη κρατική τράπεζα του Μαυροβούνιου(Montenegro Banca), πουλήθηκε στην Slovenian Nova Ljublianska Banca , τον Ιούλιο του 2003.

Στόχο της νέας πολιτικής αποτελούσε μεταξύ άλλων, η αύξηση του ελάχιστου απαραίτητου κεφαλαίου, και η εισαγωγή μιας νέας ταξινόμησης κεφαλαίων ώστε να βελτιωθούν οι εσωτερικές διαδικασίες , ο έλεγχος και οι πολιτικές χορηγήσεων. Εκείνη την περίοδο εισήχθη ένας νέος νόμος ο οποίος υποχρέωνε όλες τις τράπεζες να υιοθετήσουν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα⁸⁴.

Μετά την υιοθέτηση του Τραπεζικού Νόμου Πτώχευσης, τον Οκτώβρη του 2002 ξεκίνησαν διαδικασίες κήρυξης χρεοκοπίας για τέσσερις μεγάλες τράπεζες (Beobanka, Beogradska banca , Investbanca, Jugobanca) οι οποίες κατείχαν το 60% των συνολικών κεφαλαίων και από τις οποίες προέρχονταν τα 2/3 περίπου των συνολικών χορηγήσεων στον μη χρηματοοικονομικό τομέα. Την ίδια περίοδο λαμβάνονταν μέτρα για την εναρμόνιση του νομικού πλαισίου με τις τάσεις της αγοράς.

Οι θεσμικές αλλαγές δεν ήταν σταθερές , ούτε επηρέασαν τους χαλαρούς εισοδηματικούς περιορισμούς . Ο χαμηλός βαθμός χρηματοοικονομικής πειθαρχίας, βάθαινε το έλλειμμα. Η έλλειψη ρευστότητας, δεν αντιμετωπίστηκε με τον κατάλληλο τρόπο με αποτέλεσμα, κάτι που ενίσχυε την χρηματοοικονομική απειθαρχία και δημιουργούσε κίνδυνο μη αποτελεσματικής κατανομής των διαθέσιμων πόρων. Παράλληλα με το πρόβλημα των χαλαρών εισοδηματικών περιορισμών , υπήρχε το πρόβλημα των αξεδιάλυτων σχέσεων ιδιοκτησίας που

⁸⁴ Τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ - αγγλικά: International Accounting Standards - IAS) είναι λογιστικές πρακτικές υπό τη μορφή νόμων με τους οποίους καλούνται να εναρμονιστούν υποχρεωτικά οι ελληνικές επιχειρήσεις, μετά από κοινοτική οδηγία. Μετά από μια μικρή καθυστέρηση στην επιτακτικότητα της εφαρμογής τους, καθίστανται υποχρεωτικά από το 2006 και έπειτα, αρχικώς για τις εισηγμένες αλλά και σε λοιπές εταιρίες. Τα ΔΛΠ εμπλουτίζονται με οδηγίες που αλλάζουν τον αρχικό αυτηρώς λογιστικό τους προσανατολισμό και είναι πλέον γνωστά ως Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης(IFRS). Τα πρότυπα εκδόθηκαν την περίοδο 1973-2001 από την Επιτροπή Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (IASB).(http://el.wikipedia.org/wiki/Διεθνή_Λογιστικά_Πρότυπα)

πήγαζε από το γεγονός ότι οι ιδιοκτήτριες εταιρίες των τραπεζών ήταν και οι μεγαλύτεροι χρεώστες τους, λόγω κενών στη νομοθεσία.

Με σκοπό την ενίσχυση του ανταγωνισμού, απελευθερώθηκε η είσοδος ξένων τραπεζών. Στο διάστημα ανάμεσα στο 2000 και το 2002, η Κεντρική Τράπεζα εξέδωσε 7 άδειες σε νέο-ιδρυμένες τράπεζες ξένης ιδιοκτησίας. Όπως και σε πολλές άλλες μεταβατικές χώρες της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, το άνοιγμα της αγοράς στις ιδιωτικές τράπεζες, η χαλαρή αδειοδότηση και οι χαμηλές απαιτήσεις στις προϋποθέσεις κεφαλαιακής επάρκειας, οδήγησαν σε μια οξεία αύξηση του αριθμού των Τραπεζών στη δεκαετία του 1990, φτάνοντας το 112, στο 1995. Σχεδόν 10 χρόνια αργότερα, και μετά από τον πρώτο κύκλο αναμόρφωσης, είχε πέσει κάτω από το μισό. Συγκεκριμένα, το 2004, μειώθηκε σε 43 μεταξύ αυτών 11 ανήκαν κατά το μεγαλύτερο μέρος σε ξένους μετόχους, οι 18 σε εγχώριους και οι 14 σε μετόχους της Δημοκρατίας της Σερβίας.

Η ανοικοδόμηση του τραπεζικού τομέα λοιπόν, χαρακτηρίστηκε και από ουσιαστικές αλλαγές στην δομή ιδιοκτησίας. Η κρατική συμμετοχή, μειώθηκε απότομα μετά το 2000, παρόλο που η κατοχή τραπεζικών κεφαλαίων έφτανε για το κράτος στο 34.1%. Η μείωση της κυβερνητικής επιρροής στον τραπεζικό τομέα ωστόσο, δεν οφείλεται τόσο στην διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων, όσο στα μέτρα αναδόμησης του τομέα, στην εισχώρηση ξένων τραπεζών και στον αυξανόμενο ισχυρό ξένο ανταγωνισμό. Η Σερβία προσέλκυε όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον ξένων επενδυτών, μετά την στροφή στο πολιτικό της περιβάλλον το 2000.

Στον τραπεζικό τομέα εκτός από την εξαγορά κρατικών τραπεζών, πρωταγωνιστικό ρόλο κατέχουν οι συγχωνεύσεις. Οι ξένες τράπεζες φαίνεται να επιθυμούν να ενδυναμώσουν την θέση τους στην αγορά της χώρας μέσω συγχωνεύσεων με άλλους εγχώριους ιδιώτες ή ξένους συμμετέχοντες της αγοράς. Το 2003, το μερίδιο των ξένων τραπεζών στο σύνολο των τραπεζικών κεφαλαίων ανέρχονταν στο 38.4%, χαμηλό σε σχέση με τους ρυθμούς άλλων μεταβατικών χωρών, όμως πρώτη φορά υψηλότερο από το ποσοστό που κατείχε το κράτος.

Σε όρους κερδοφορίας και αποτελεσματικότητας, το τραπεζικό σύστημα της Σερβίας, το 2004, βρισκόταν ακόμα σε πολύ πρώιμο στάδιο. Στο τέλος του έτους, τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια έφταναν τα 6.5 δις ευρώ και το επίπεδο της

χρηματοοικονομικής μεσολάβησης, στο 38.8%, δηλαδή λίγο πάνω από το 1/3 του ΑΕΠ.

Το σύνολο των μέτρων αναδόμησης, ο πληθωρισμός και οι εξελίξεις στην συναλλαγματική ισοτιμία, είχαν αποτελέσματα στην πορεία των καταθέσεων και των δανείων. Οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα για παράδειγμα, το 2000, ανήλθαν στο 15% του ΑΕΠ, ενώ ένα χρόνο αργότερα έπεσαν στο 13.4%. Η πτωτική αυτή πορεία δεν ήταν ενδεικτική και δεν συνεχίστηκε. Η εισαγωγή του ευρώ στη ζώνη των χωρών που το υιοθέτησαν, έδωσε μια ώθηση στην αύξηση της τραπεζικής διαμεσολάβησης. Η ολοένα αυξανόμενη παρουσία ξένων τραπεζών στην αγορά της Σερβίας, ενίσχυσε την ροπή του κοινού για αποταμιευτικές καταθέσεις.⁸⁵

Όπως είναι λογικό η Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας προετοίμασε κάποια διορθωτικά μέτρα κάμψης της επέκτασης των πιστώσεων. Η αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα άλλαξε μεταξύ άλλων, το χαρτοφυλάκιο των τραπεζών σε όρους νομίσματος και χρόνου ωρίμανσης. Το ποσοστό των βραχυπρόθεσμων δανείων, για το σύνολο δανείων του ιδιωτικού τομέα, έφτανε το 50%. Παράλληλα, το ποσοστό δανείων σε ξένο νόμισμα έπεσε στο 25% στο παραπάνω σύνολο.

Το spread του επιτοκίου, αν και υψηλότερο από άλλων μεταβατικών χωρών, ακολουθεί μια φθίνουσα πορεία. Αυτό εξηγείται μερικώς από μια αυξανόμενη σταθερότητα των τιμών, αντανακλά όμως και την βελτιωμένη αποτελεσματικότητα των τραπεζών, μέσα από όλη την διαδικασία ανανέωσης του τραπεζικού τομέα στη χώρα.

Το κλείσιμο κάποιων τραπεζών, σε συνδυασμό με τα μέτρα επίλυσης του προβλήματος των δυσμενών δανείων, το 2001 και 2002, οδήγησαν σε μια οξεία συστολή της δανειοδότησης του ιδιωτικού τομέα στο 16% του ΑΕΠ το 2003. Η αντιστροφή αυτού του κλίματος ήρθε το 2004, με την αναζωογόνηση της εγχώριας ζήτησης και την ακόλουθη έκρηξη πιστώσεων. Πράγματι, οι πολιτικές χορηγήσεων, ενισχυμένες από την σταθερότητα της ιδιωτικής κατανάλωσης και της ισχυρής επενδυτικής δραστηριότητας, αυξήθηκαν ονομαστικά 56% στο 2004. Τα επιχειρηματικά δάνεια, επεκτάθηκαν κατά 43% και οι χορηγήσεις σε νοικοκυριά κατά 126%.

⁸⁵ “A very successful banking reform-but watch out!”, by Mr Harald Hirschhofer, Resident Representative, November 2006, The Banker Magazine, International Monetary Fund.

Σε ότι αφορά στο νομικό πλαίσιο που διέπει πλέον, το τραπεζικό σύστημα της χώρας, φαίνεται ότι, τις βασικές γραμμές έδωσε ο Νόμος των Τραπεζών όταν υιοθετήθηκε από την Σερβία. Οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να ιδρυθούν στη Σερβία, ως ανώνυμες εταιρίες, με ελάχιστα κεφάλαια τοπικού νομίσματος ισοδύναμα με 10 εκατ. ευρώ. Οι τράπεζες που είχαν αποκτήσει την άδειά λειτουργίας τους πριν το 2002 έπρεπε να εκπληρώνουν και εκείνες τα κριτήρια αυτά έως το τέλος του 2003. Παράλληλα η επάρκεια κεφαλαίων έπρεπε(τουλάχιστον έως το 2005) να ανέρχεται στο 8%. Η Κεντρική Τράπεζα της Σερβίας ωστόσο αύξησε αυτό το ποσοστό στο 10% στο τέλος του 2005. Άλλα ιδρύματα που επιτρέπεται να λειτουργούν είναι τα Ταμειυτήρια, οργανισμοί αποταμιεύσεων και πιστώσεων , συνεταιριστικές τράπεζες. Οι απαιτήσεις σε κεφαλαιακή επάρκεια για τέτοιους οργανισμούς είναι χαμηλότερη. Τέλος για την αποφυγή της συσσώρευσης του κινδύνου, και την εξασφάλιση ισορροπημένης δομής χαρτοφυλακίου, τα πιστωτικά ιδρύματα υπόκεινται σε πολλούς περιορισμούς στον τρόπο δανειοδότησης του κοινού.

Στο τέλος του 2006 το τραπεζικό σύστημα της Σερβίας αποτελούσαν 37 τράπεζες, εκ των οποίων οι 22 ήταν ξένες, οι 7 ιδιωτικές και οι 8 κρατικές. Κατά το έτος αυτό δεν εκδόθηκαν νέες άδειες λειτουργίας τραπεζών. Η τάση αύξησης του μεριδίου των ξένων τραπεζών συνέχισε να αυξάνεται. Η επάρκεια κεφαλαίου με ελάχιστο όριο το 12%, στο όριο , έφτανε το 2006 το 24.7% και ο βαθμός ρευστότητας ήταν 2.4%.

Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης των τραπεζών σχεδόν ολοκληρώθηκε κατά το έτος αυτό. Κατά την πορεία του μετασχηματισμού της δομής ιδιοκτησίας του τραπεζικού τομέα , (μέσω ιδιωτικοποιήσεων ή συγχωνεύσεων) η Κεντρική Τράπεζα επέμεινε στα αυστηρά κριτήρια σχετικά με την φερεγγυότητα των τραπεζών. Παράλληλα, λήφθηκαν κάποια επιπρόσθετα μέτρα που στόχευαν στη μείωση του υπερβολικά υψηλού αριθμού χορηγήσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά το 2005.

Το 2007, στην Σερβία λειτουργούσαν 35 τράπεζες, από τις οποίες οι 21 ήταν ξένες, οι 6 ιδιωτικές και οι 8 κρατικές. Τα κεφάλαια των ξένων τραπεζών αποτελούσαν το 76.8% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων(τα τελευταία αυξήθηκαν κατά το 2007 σε ποσοστό 51.8%). Η αύξηση αυτή δεν οφειλόταν μόνο στις υψηλές επιδόσεις αλλά και στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ιδιαίτερα κάποιων μεγάλων τραπεζών. Λόγω της αύξησης αυτής ο δανεισμός ιδιαίτερα προς τα

νοικοκυριά αυξήθηκε περεταίρω. Σε σχέση με το 2006, ο δανεισμός σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις αυξήθηκε κατά 49.1%.

Σε ότι αφορά στον βαθμό συγκέντρωσης είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι οι 4 μεγαλύτερες τράπεζες διέθεταν το 56% των συνολικών κεφαλαίων, όμως παρά τις 2 συγχωνεύσεις τραπεζών που πραγματοποιήθηκαν, το ποσοστό συγκέντρωσης δεν μεταβλήθηκε ουσιαστικά. Ο δείκτης επάρκειας κεφαλαίων διαμορφώθηκε στο τέλος του έτους στο 27.9% (με ελάχιστο το 12%), και ο μηνιαίος μέσος όρος του δείκτη ρευστότητας στο 2.15%. Είναι σημαντικό για την συνολική εικόνα του τραπεζικού τομέα το γεγονός ότι 28 τράπεζες συμμορφώθηκαν πλήρως με όλους τους δείκτες επίδοσης.

Στο τέλος του 2008, ο τραπεζικός τομέας της Σερβίας αποτελούνταν από 34 τράπεζες, από τις οποίες οι 20 ήταν ξένες, οι 6 ιδιωτικές και οι 8 ιδιοκτησία της Δημοκρατίας της Σερβίας. Σε ότι αφορά στους δείκτες κερδοφορίας, η γενική εικόνα των τραπεζών έδινε ένα θετικό αποτέλεσμα. Οι ζημίες που πραγματοποίησαν 3 τράπεζες, αποτέλεσαν το 79.4% των απωλειών του τραπεζικού τομέα, ενώ τα κέρδη που κατέγραψαν 3 άλλες τράπεζες αποτέλεσαν το 44% των συνολικών κερδών. Τα βασικά σχέδια της Κεντρικής Τράπεζας της χώρας για το 2009, εστιάζουν στην ενίσχυση του ελέγχου ρευστότητας και φερεγγυότητας των τραπεζών, και την διαπίστωση του βαθμού ικανότητας των τραπεζών να ανταποκρίνονται σε δυσμενείς μακροοικονομικές συνθήκες.

Το Μαυροβούνιο ήταν μια δημοκρατία εντός της σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, μέχρι το 1992 και αργότερα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, ενώ τον Φεβρουάριο του 2003, επανασυστάθηκε ως κράτος στα πλαίσια της Κρατικής Ένωσης Σερβίας-Μαυροβουνίου. Ακόμα και στα πλαίσια αυτών των ενώσεων, το Μαυροβούνιο ήταν ένα κράτος αποφασισμένο να ακολουθήσει την δική του αυτόνομη πορεία τόσο σε όρους πολιτικής, όσο και οικονομικής εξέλιξης.

Παρά τον αυξανόμενο βαθμό αυτονομίας, η οικονομική εξέλιξη του Μαυροβούνιου ακολουθούσε στενά το μοντέλο της Σερβίας. Η χώρα διαθέτει πολλά τυπικά χαρακτηριστικά μιας σχεδιασμένης οικονομίας, γεγονός που για πολλά χρόνια επηρέαζε την εξέλιξη του τραπεζικού τομέα. Η ίδρυση μιας νομισματικής αρχής,

όπως της Κεντρικής Τράπεζας του Μαυροβούνιου το 2000⁸⁶, και ο επαναπροσδιορισμός του τραπεζικού τομέα, έθεταν την αρχή για μια αυτόνομη νομισματική πολιτική.

Το Μαυροβούνιο διέθετε ήδη μια τραπεζική υποδομή, όμως κάποια τμήματα του τραπεζικού συστήματος, έπρεπε να δημιουργηθούν από την αρχή. Η τραπεζική αναδόμηση λοιπόν, έπρεπε να στοχεύσει σε προβληματικές περιοχές όπως οι «παγωμένες καταθέσεις» οι οποίες είχαν κληρονομηθεί από την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία. Για την εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος, δεν αρκούσε να αντιμετωπιστούν απλώς τα συμπτώματα όπως τα δυσμενή δάνεια, η πολύ χαμηλή κεφαλαιοποίηση και η διαφθορά. Ήταν απαραίτητο να ληφθούν μέτρα για την διόρθωση του οικονομικού περιβάλλοντος, των χαλαρών εισοδηματικών περιορισμών, την επακόλουθη χρηματοδότησης και τους ατελείς μηχανισμούς εποπτείας.

Η Κεντρική Τράπεζα του Μαυροβούνιου προχώρησε σε μια διαδικασία ανάδειξης των τραπεζών μέσα από την οποία φάνηκαν προβλήματα σοβαρής έλλειψης ρευστότητας και αφερεγγυότητας, τα οποία οδήγησαν τελικά και στο κλείσιμο των τραπεζών αυτών (Jugobanka, Montenegro Development Bank). Κάποιες άλλες τράπεζες εισήλθαν σε ένα πρόγραμμα αναδόμησης, υπό την εποπτεία της Κεντρικής Τράπεζας. Μια από τις τράπεζες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα αυτό, ήταν η Montenegrobanka, μακράν η μεγαλύτερη τράπεζα της χώρας, με περιουσιακά στοιχεία και υποχρεώσεις γύρω στα 650 εκατ. ευρώ τα οποία απαλείφθηκαν από τους ισολογισμούς της και η διαδικασία εξυγίανσής της ολοκληρώθηκε το 2003.

Παρόλο που τα μέτρα αναδόμησης της κυβέρνησης, είχαν ξεκινήσει μια διαδικασία εξυγίανσης στην τραπεζική αγορά, η δομή του τομέα αυτού δεν ήταν

⁸⁶ Η νομοθεσία για την λειτουργία της Κεντρικής Τράπεζας του Μαυροβούνιου και την σχέση της με την Κυβέρνηση της χώρας ορίζει μεταξύ άλλων τα εξής ουσιαστικά σημεία : « Η Κεντρική Τράπεζα είναι ένας ανεξάρτητος θεσμός της Δημοκρατίας του Μαυροβούνιου και είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για την νομισματική πολιτική, για την ίδρυση και διατήρηση ενός υγιούς τραπεζικού συστήματος και ενός αποτελεσματικού συστήματος πληρωμών»(άρθρο 1), « Η Κεντρική Τράπεζα δρα ανεξάρτητα, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της που καθορίζονται από αυτό τον νόμο».(άρθρο 2), «Η Δημοκρατία (του Μαυροβούνιου) δεν θα εγγυάται για τις υποχρεώσεις της Κεντρικής Τράπεζας, ούτε η Κεντρική Τράπεζα θα εγγυάται για τις υποχρεώσεις της Δημοκρατίας.» (άρθρο 7), «Η Κεντρική Τράπεζα...παρέχει συστάσεις στην Κυβέρνηση στον τομέα της οικονομικής πολιτικής» (άρθρο 11.7). (Πηγή : Κεντρική Τράπεζα του Μαυροβούνιου, ιστοσελίδα: http://www.cb-mn.org/eng/index.php?mn1=about_us&mn2=legislation)

ακόμα ικανοποιητική. Ο αριθμός των τραπεζών που λειτουργούσαν στο Μαυροβούνιο, παρέμενε σταθερός στο 10 (με έξοδο κάποιων και είσοδο κάποιων άλλων), από το 2001 ως το 2005 περίπου. Για ένα πληθυσμό 620.000 ατόμων, τα 92 καταστήματα που λειτουργούσαν έδειχναν μια αγορά που παρέχει ελλιπή εξυπηρέτηση στο κοινό.

Ο αυξανόμενος κορεσμός και ο έντονος ανταγωνισμός για μεγαλύτερο μερίδιο στην τραπεζική αγορά, και με δεδομένο τον αριθμό των τραπεζών που λειτουργούν στη χώρα, δημιουργείται ένα πρόσφορο έδαφος για συγχωνεύσεις και εξαγορές. Αυτό θα οδηγούσε στην αύξηση του επιπέδου της ήδη υψηλής συγκέντρωσης που επικρατεί στην αγορά. Στα μέσα του 2004, η Montenegrin Commercial Bank, ήταν η ηγετική τράπεζα της αγοράς, ελέγχοντας το 27.9% των τραπεζικών κεφαλαίων. Η τράπεζα αυτή, μετά την πώλησή ενός μεγάλου μέρους της στην Ουγγαρέζικη Hungary's Matan για 114 εκατ. ευρώ, πέρασε 100% σε ιδιωτική ιδιοκτησία στο τέλος του 2005.⁸⁷ Η δεύτερη σε μέγεθος, Montenegrobanka, η οποία κατείχε το 17.2% των κεφαλαίων της αγοράς, πουλήθηκε το 2003 στην NLB της Σλοβενίας. Η Podgoricka banka, κατείχε το τρίτο μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς. Η δική της ιδιωτικοποίηση ξεκίνησε το 2004 και ολοκληρώθηκε στο τέλος του 2005.

Ένας αριθμός άλλων σημαντικών γεγονότων οδήγησαν σε σημαντικές μεταβολές στην δομή της τραπεζικής αγοράς. Παρόλα αυτά, η τραπεζική αγορά είναι σημαντικά υποανάπτυκτη λόγω γεγονότων στην πρόσφατη ιστορία της χώρας. Ο βαθμός χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης, ανέρχονταν μόλις στο 35% του ΑΕΠ κατά το τέλος του 2001, και μετά τα διορθωτικά μέτρα της Κεντρικής Τράπεζας, το 2003, είχε μειωθεί στο 30.2% του ΑΕΠ.

Ο συνολικός όγκος των καταθέσεων, στο τέλος του 2004, υπολογίζονταν στο 18% του ΑΕΠ. Οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα αυξήθηκαν σημαντικά στα έτη 2001 έως 2004 κυρίως λόγω της αύξησης της εμπιστοσύνης του κοινού στον τραπεζικό τομέα και αντιστοιχούσαν στο 10.8% από το παραπάνω σύνολο. Αντίθετα ο όγκος των καταθέσεων στις κρατικές τράπεζες παρουσίαζε σοβαρές διακυμάνσεις, λόγω της διαδικασίας αποκατάστασής τους.

Σε ότι αφορά στον τομέα της δανειοδότησης, υπήρξε μια σημαντική αναζωογόνηση τα τελευταία χρόνια. Ωθούμενα από μια πολύ ισχυρή ζήτηση για

⁸⁷ Central Bank of Montenegro, Annual Report 2005, Podgorica 2006.

επενδύσεις και καταναλωτικά αγαθά, τα δάνεια στον ιδιωτικό τομέα επεκτάθηκαν ονομαστικά κατά ένα 65% στο διάστημα μεταξύ 2001 και 2004. Ο όγκος των χορηγήσεων που αντιστοιχούσαν στον ιδιωτικό τομέα, το 2004, έφτανε στο 16% του ΑΕΠ. Τα βραχυπρόθεσμα δάνεια εξακολουθούν να κυριαρχούν, παρόλο που η τάση αυτή μειώνεται σταδιακά. Τα δάνεια ανά τομέα της οικονομίας δείχνουν ότι κυριαρχούν ο τουρισμός και οι κατασκευές με ένα ποσοστό στο 50% του συνόλου των δανείων. Αυτή η δομή του χαρτοφυλακίου φέρει αρκετούς κινδύνους και θα επέφερε σημαντικές συνέπειες, στην περίπτωση κρίσεων στους συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, ως εκ τούτου απαιτείται επιπλέον διαφοροποίηση.

Πάντως σε γενικές γραμμές ο τραπεζικός τομέας, παρουσιάζει μια ανοδική τάση στην κερδοφορία του. Πλέον ακολουθείται μια προσεκτική δανειοδοτική πολιτική από τις τράπεζες οι οποίες έχουν βελτιώσει τις ικανότητές τους στην αξιολόγηση κινδύνων, οπότε ο τραπεζικός τομέας χαρακτηρίζεται από αρκετά μεγάλη ρευστότητα και πολύ βελτιωμένη επάρκεια κεφαλαίων η οποία έφτανε στο τέλος του 2004, το 40%.

Σε ότι αφορά στο νομικό πλαίσιο, το 2000 εφαρμόστηκε ο νόμος των τραπεζών (Banking Law), ο οποίος αντικατέστησε την γιουγκοσλαβική νομοθεσία. Μετά από πολλές τροποποιήσεις πλέον, και ιδιαίτερα μετά το 2002, ανταποκρίνεται στις διεθνείς προδιαγραφές. Η κεντρική τράπεζα ακολουθώντας τη σχετική νομοθεσία, έχει πλέον συμβάλει σημαντικά στην καταπολέμηση του ηθικού κινδύνου στην συμπεριφορά των τραπεζών.

Επίσης οι τράπεζες πλέον υποχρεώνονται να ακολουθούν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα στον τρόπο με τον οποίο κρατούν τα βιβλία τους και με τον οποίο παρουσιάζουν τις λογιστικές τους καταστάσεις. Από το 2002, οι νέες τράπεζες που ιδρύονται, πρέπει να έχουν ελάχιστο κεφάλαιο 5 εκατ. ευρώ, ενώ στις τράπεζες που ήδη λειτουργούσαν, δόθηκε μια μεταβατική περίοδος μέχρι το τέλος του 2004 να διαθέτουν το ελάχιστο αυτό κεφάλαιο.

Οι απαιτήσεις για την διαφοροποίηση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών, είναι αυστηρότερες από τα αντίστοιχα διεθνή πρότυπα, με δεδομένο το παρελθόν της χώρας. Ο νόμος για την εφαρμογή κεφαλαίου εγγύησης καταθέσεων, στο Μαυροβούνιο πέρασε το 2003 και εφαρμόστηκε το 2004 και έως το 2005 κάλυπτε καταθέσεις σε ξένο και τοπικό νόμισμα έως και 5000 ευρώ. Το κεφάλαιο εγγύησης

καταθέσεων καλύπτεται από τις τράπεζες, των οποίων η συμμετοχή είναι υποχρεωτική.

Το Υπουργείο Οικονομικών της χώρας, εκτίμησε ότι οι άδειες off-shore τραπεζών που είχαν εκδοθεί από τα μέσα του 1990, ήταν πάνω από 400. Αυτό αποτελούσε μια γκρίζα ζώνη στο τραπεζικό σύστημα του Μαυροβούνιου, και η Κεντρική Τράπεζα ανέλαβε να το αντιμετωπίσει. Μέσω τροποποιήσεων στον Νόμο των Τραπεζών, τον Αύγουστο του 2002, ο αριθμός αυτού του είδους των τραπεζών είχε μειωθεί στο 12, και τον Νοέμβριο του ίδιου έτους η ίδρυση off shore τραπεζών απαγορεύθηκε εντελώς.⁸⁸

Το Μαυροβούνιο, όπως και πολλές άλλες χώρες της περιοχής διέρχεται μια περίοδο ταχύτατης ανάπτυξης των χορηγήσεων στα πλαίσια της έντονης τραπεζικής παρουσίας στη χώρα καθώς και της χρήσης του ευρώ. Σε κάποιο βαθμό η αύξηση αυτή, αντανακλά μια προσπάθεια να προφτάσει η χώρα τις διεθνείς εξελίξεις, ξεκινώντας από ένα πολύ χαμηλό επίπεδο. Η παρουσία ξένων τραπεζών, παρείχα σταθερότητα, εμπειρία στην διαχείριση κινδύνου καθώς και ενίσχυση κεφαλαίων και ρευστότητας. Παράλληλα το ευρώ βοήθησε στην δημιουργία ενός σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος με χαμηλά επιτόκια.

Παρόλα αυτά, η επέκταση των πιστώσεων έλεγχε τα όρια της ικανότητας των τραπεζών να ασφαλίζουν/εγγυώνται τα δάνεια με σύνεση, διατηρώντας επαρκή κεφάλαια για την ασφάλεια του συνολικού συστήματος. Οι πιστώσεις σχεδόν διπλασιάστηκαν το 2006, και η τάση αυτή επιταχύνθηκε κατά το 2007, με την αύξηση στο τέλος Σεπτεμβρίου να φτάνει το 177%. Κάποιες τράπεζες υπερέβησαν ακόμα και αυτό το ποσοστό, καθώς ο έντονος ανταγωνισμός ασκούσε πίεση στην κερδοφορία τους.

⁸⁸ «An *offshore bank* is a bank located outside the country of residence of the depositor, typically in a low tax jurisdiction (or tax haven) that provides financial and legal advantages. These advantages typically include: greater privacy (see also bank secrecy, a principle born with the 1934 Swiss Banking Act), low or no taxation (i.e. tax havens), easy access to deposits (at least in terms of regulation) protection against local political or financial instability. While the term originates from the Channel Islands being "offshore" from the United Kingdom, and most offshore banks are located in island nations to this day, the term is used figuratively to refer to such banks regardless of location, including Swiss banks and those of other landlocked nations such as Luxembourg and Andorra. Offshore banking has often been associated with the underground economy and organized crime, via tax evasion and money laundering; however, legally, offshore banking does not prevent assets from being subject to personal income tax on interest. » (http://en.wikipedia.org/wiki/Offshore_bank)

Τα συνολικά κεφάλαια των τραπεζών στο Μαυροβούνιο, το 2006 παρουσίασαν μια αύξηση 39.7% σε σχέση με το 2005 και η αύξηση αυτή μπορεί να αποδοθεί σε όλες τις τράπεζες του συστήματος. Τα ξένα κεφάλαια αποτελούσαν το 78.8% του συνόλου, τα εγχώρια ιδιωτικά το 17.6% και τα κρατικά το 3.6%. Μια μικρή πτώση της συγκέντρωσης του μεριδίου της αγοράς, των κεφαλαίων, των δανείων και των καταθέσεων, παρατηρήθηκε κατά το 2006. Οι 3 μεγαλύτερες τράπεζες διέθεταν το 64% της αγοράς και χορηγούσαν το 65% των δανείων ενώ συγκέντρωναν το 56% των καταθέσεων.

Ο βαθμός φερεγγυότητας μειώθηκε σε όλο τον τραπεζικό τομέα, τόσο σε ατομικό όσο και σε συνολικό επίπεδο σε σχέση με το 2005. Αυτή η μεταβολή στους δείκτες οφείλονταν στην αύξηση των χρηματοοικονομικών στοιχείων με υψηλό δείκτη κινδύνου, μέσω της αύξησης της δανειοδοτικής δραστηριότητας.

Οι τραπεζικές πιστώσεις διέγραφαν μια έντονα ανοδική πορεία από το 2002 έως το 2006 με την συνολική αύξηση να μεταφράζεται σε 720,3 εκ. ευρώ. Σε ότι αφορά την δομή σε όρους ωρίμανσης των δανείων, το μεγαλύτερο μερίδιο έχουν πλέον τα μακροχρόνια δάνεια με 68.4%. Παράλληλα με σκοπό την αποτελεσματική διαχείριση κινδύνου, οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να κατηγοριοποιούν όλα τα κεφάλαιά τους σε 5 κατηγορίες, ανάλογα με τις επισφάλειες που τα συνοδεύουν.

Η Κεντρική Τράπεζα το 2007, εξέδωσε μια μόνα άδεια λειτουργίας τράπεζας. Κατά το έτος αυτό, οι κυρίαρχες δραστηριότητες σε ότι αφορά στο κανονιστικό πλαίσιο εστιάζουν στην προετοιμασία του Νέου Νόμου των Τραπεζών ο οποίος κάνει δυνατή την επιπλέον εναρμόνιση με τους κανονισμούς της ΕΕ και την δημιουργία ενός θετικού περιβάλλοντος για την εφαρμογή των προτύπων επίβλεψης του Basel II⁸⁹, καθώς και τον περιορισμό των ανισορροπιών που εμπεριέχει η υπάρχουσα νομοθεσία. Στοχεύοντας στον περιορισμό της επέκτασης των χορηγήσεων και την καλύτερη διαχείριση κινδύνου εισήχθησαν κατά το 2007 5 αναλυτικές

⁸⁹ “Η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία ιδρύθηκε το 1974 με τη συμμετοχή 13 χωρών (Βέλγιο, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ). Η Επιτροπή διατυπώνει ευρέα εποπτικά πρότυπα και κατευθύνσεις και προτείνει βέλτιστες πρακτικές, με την προσδοκία ότι οι επιμέρους εποπτικές αρχές θα λάβουν μέτρα για την εφαρμογή τους μέσω θεσμικών ή άλλων προσαρμογών, οι οποίες ενδείκνυνται για τα εθνικά τους συστήματα. Η Επιτροπή δεν έχει τη μορφή υπερεθνικής εποπτικής αρχής και τα συμπεράσματά της δεν έχουν, ούτε υπήρχε ποτέ η πρόθεση να έχουν, δεσμευτική νομική ισχύ.” (<http://eng.bankofgreece.gr/epopteia/epopteia-B4.asp>)

αποφάσεις των οποίων η εφαρμογή διασφαλίζει την σταθερότητα και ασφάλεια του τραπεζικού συστήματος.⁹⁰

Το ανησυχητικό είναι ότι η ποιότητα των πληροφοριών που συλλέγουν οι τράπεζες για τους δανειολήπτες είναι περιορισμένη και ο εσωτερικός έλεγχος των τραπεζών είναι πολύ αδύναμος. Παρόλο που το έτος 2008, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ήταν σε πολύ χαμηλό επίπεδο, οι δείκτες που χρησιμοποιούνται παρουσιάζουν μια χρονική υστέρηση και δεν παρουσιάζουν την ακριβή εικόνα της ποιότητας των δανείων την τρέχουσα περίοδο. Είναι γεγονός ότι οι δείκτες ρευστότητας μειώνονται και επιπλέον η ταχύτητα αύξησης των πιστώσεων οδηγεί σε μια έντονη μακροοικονομική υπερθέρμανση. Αυτό θέτει σημαντικές προκλήσεις επίβλεψης παρόλο που η επίβλεψη και οι κανονισμοί στον χρηματοοικονομικό τομέα της χώρας είναι ισχυροί.

Η πρόσφατη οικονομική ύφεση δεν παρέλειψε το Μαυροβούνιο και τα Δυτικά Βαλκάνια γενικότερα. Η χώρα επηρεάστηκε από την διεθνή οικονομική κρίση που ξεκίνησε από την κρίση στην κτηματαγορά των ΗΠΑ.

Οι Κεντρικές Τράπεζες αποτελούν πυλώνες σταθερότητας για το Μαυροβούνιο και άλλες Βαλκανικές χώρες, καθώς έχουν επιτύχει υψηλά επίπεδα ανεξαρτησίας από τις αντίστοιχες κυβερνήσεις. Συχνά, οι Κεντρικές Τράπεζες είναι οι μοναδικές που διατηρούν υψηλής ποιότητας στατιστικές βάσεις δεδομένων. Παράλληλα, δεν εμπλέκονται σημαντικά στις πολιτικές που ακολουθούν για την επίλυση των τρεχόντων οικονομικών προβλημάτων. Στο Μαυροβούνιο και σε όλες τις χώρες τις ευρύτερης περιοχής, οι Κεντρικές Τράπεζες θεωρούνται από το κοινό ως ο πιο αξιόπιστος θεσμός στο σύνολο του οικονομικού συστήματος.

Στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2009, υπήρχαν κάποιες ενδείξεις σταθεροποίησης στην οικονομική κατάσταση των τραπεζών. Η εκροή καταθέσεων είχε σταματήσει, η αύξηση στον δανεισμό είχε περιοριστεί και οι τράπεζες είχαν ξανά βελτιώσει την ρευστότητά και την φερεγγυότητά τους. Η απουσία ρευστότητας στον πραγματικό τομέα της οικονομίας εξακολουθεί να υφίσταται παρόλα τα μέτρα της Κεντρικής Τράπεζας και την προσπάθειά της να αυξήσει τα υποχρεωτικά διαθέσιμα και την πιστωτική προοπτική των τραπεζών.

⁹⁰ “Banking Sector Supervision and Regulation 2007” Central Bank of Montenegro.

Σε ότι αφορά τους ξένους ιδιοκτήτες των εγχώριων τραπεζών, δεν υπήρξε διάθεση απόσυρσης των δανείων τους από την χώρα, μάλιστα με ορισμένες εξαιρέσεις, η ρευστότητα των τραπεζών στο Μαυροβούνιο αυξήθηκε. Μια γενικότερη έλλειψη εμπιστοσύνης στην επίδοση του τομέα των επιχειρήσεων, είναι ένας προφανής λόγος για τις μειωμένες χορηγήσεις από πλευράς των τραπεζών στην οικονομία, εντός του 2009. Ενδεχομένως κάθε αύξηση της εμπιστοσύνης από της τράπεζες να απαιτήσει πρόσθετες κρατικές εγγυήσεις για την έγκριση δανείων σε επιχειρήσεις. Οι κρατικές εγγυήσεις είναι ένα μέτρο το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί εκτεταμένα στην ανεπτυγμένες οικονομίες όπως η Γερμανία. Οποσδήποτε μια αύξηση στο επίπεδο των καταθέσεων θα διευκολύνει τις διαδικασίες εγκρίσεων δανείων.

Παρά τις εσωτερικές προσπάθειες της κυβέρνησης και της Κεντρικής Τράπεζας, καθώς και την επιτυχημένη χρονιά στον τομέα του Τουρισμού, η χώρα θα πρέπει πιθανότατα να χρησιμοποιήσει εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης, ιδιαίτερα εάν η εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων και επενδύσεων χαρτοφυλακίου μειωθούν σημαντικά. Το τραπεζικό σύστημα του Μαυροβούνιου καθώς και ολόκληρο το χρηματοοικονομικό σύστημα θα μπορούσε να ενδυναμωθεί μέσω ξένων ιδιωτικών πηγών, διεθνών θεσμών και συμφωνιών με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Όπως και στην πλειονότητα των χωρών της περιοχής, όπου ο τραπεζικός τομέας κυριαρχείται από ξένες τράπεζες, η συμπεριφορά της μητρικής τράπεζας στο εξωτερικό, είναι στοιχείο ζωτικής σημασίας για την ρευστότητα και την φερεγγυότητα των θυγατρικών. Στο Μαυροβούνιο, ο αρχικός φόβος ότι οι ξένες τράπεζες θα αποσύρουν τα χρήματά τους ώστε να επιλύσουν το πρόβλημα της δικής τους έλλειψης ρευστότητας, φαίνεται να υπήρξε αβάσιμος και μάλιστα πλέον υπάρχουν και κάποιες προσπάθειες να υπογραφεί μια συμφωνία που θα προβλέπει σχετικές εγγυήσεις από μέρους των ιδρυτριών τραπεζών.

2.8 Η περίπτωση της F.Y.R.O.M

Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.), (συνταγματικό όνομα: Република Македонија, λατ. Republika Makedonija, «Δημοκρατία της Μακεδονίας») έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1991 κατόπιν του

διαμελισμού της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας⁹¹.

Σε αντίθεση με άλλες οικονομίες στα πλαίσια της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας, διέθετε ένα τραπεζικό σύστημα 2 επιπέδων από το 1964. Η Κεντρική τράπεζα της Γιουγκοσλαβίας είχε τον ρόλο της νομισματικής αρχής με πολλαπλούς στόχους (οικονομική ανάπτυξη, απασχόληση, σταθερότητα τιμών), όμως εκτός από ποσοτικούς είχε και ποιοτικούς στόχους όπως χρηματοδότηση του αγροτικού τομέα και της παραγωγής για εξαγωγές.⁹²

Η επέκταση των πιστώσεων και η συλλογή καταθέσεων ήταν οι κυρίαρχες δραστηριότητες των τραπεζών από το 1964 ως το 1992, ενώ δεν προσφέρονταν υπηρεσίες πληρωμών. Οι τελευταίες, υποστηρίζονταν από ένα ειδικό κεντρικά σχεδιασμένο χρηματοοικονομικό ίδρυμα. Οι τράπεζες ανήκαν σε ένα αριθμό επιχειρήσεων, με κάθε επιχείρηση να διαθέτει μια ψήφο στις αποφάσεις. Η κυρίαρχη λειτουργία των τραπεζών δεν ήταν η πραγματοποίηση κερδών με την ανάληψη φυσιολογικού/διαχειρίσιμου κινδύνου, αλλά η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων στα χαμηλότερα δυνατά επιτόκια.

Γενικά, οι καθαροί χρεώστες ήταν αυτοί που διοικούσαν τις τράπεζες και η κακή διανομή των πόρων ήταν το βασικό χαρακτηριστικό τους. Είναι γεγονός ότι στις μεταβατικές οικονομίες υπάρχει μια πολύ έντονη εξάρτηση των επιχειρήσεων από τις τράπεζες. Λόγω των υπανάπτυκτων κεφαλαιαγορών οι επιχειρήσεις αντλούν ξένα κεφάλαια αποκλειστικά από τις τράπεζες. Περίπου το 95% των αναγκών τους σε χρηματοοικονομικά στοιχεία καλύπτεται από τον τραπεζικό τομέα και μάλιστα στην περίπτωση της FYROM, το ποσοστό αυτό ενδεχομένως να είναι ακόμα υψηλότερο. Όπως και σε πολλές άλλες Βαλκανικές χώρες σε μεταβατικό στάδιο, στην FYROM, αρχικά ο τραπεζικός τομέας βασίστηκε σε μια πολιτική αποκατάστασης και ιδιωτικοποίησης των υπαρχόντων μονάδων.

Το 1980, η χώρα ως μέρος της ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας, αντιμετώπισε στασιμοληθωρισμό και ο τραπεζικός τομέας επιβαρύνθηκε με δυσμενή δάνεια. Η ανεξαρτησία της ΠΓΔΜ από την Γιουγκοσλαβία,

⁹¹ http://el.wikipedia.org/wiki/Πρώην_Γιουγκοσλαβική_Δημοκρατία_της_Μακεδονίας

⁹² “Banking Reform in Macedonia”, Gligor Bisev από το βιβλίο “Banking Reforms in SouthEast Europe” Zeljko Sevic, 2002

πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 1992, με την εισαγωγή του δηναρίου της χώρας σε αντικατάσταση του Γιουγκοσλαβικού. Την ίδια στιγμή υιοθετήθηκαν νέοι θεσμικοί κανονισμοί για την Κεντρική Τράπεζα και γενικότερα για την τραπεζική βιομηχανία.

Πλέον η Κεντρική Τράπεζα αποτελούσε μια ανεξάρτητη αρχή, με μοναδικό στόχο την διατήρηση των τιμών και την επίβλεψη του τραπεζικού συστήματος. Ο υπερπληθωρισμός του 1992, μειώθηκε μέσω αποτελεσματικού ελέγχου της προσφοράς χρήματος. Λόγω του ότι πρόκειται για μια μικρή ανοικτή οικονομία, ένας στόχος συναλλαγματικής ισοτιμίας αντικατέστησε τον νομισματικό στόχο στα μέσα του 1995. Αυτή η στρατηγική αποδείχθηκε αποτελεσματική στην διατήρηση του επιπέδου των τιμών. Παρόλα αυτά ισχυρά εξωτερικά σοκ υπονόμισαν τις δυνατότητες ανάπτυξης της οικονομίας. Συγκροτημένη οικονομική πρόοδος επανέκαμψε το 1996. Παρά την κρίση του Κοσσόβου το 1999 ο ρυθμός ανάπτυξης επιταχύνθηκε με 2.7%. Η ανεργία όμως έφτανε το 1998 στο 34.5%.

Την περίοδο 1992-93 η Κεντρική τράπεζα καθιέρωσε ένα πολύ χαμηλό επίπεδο απαιτούμενου κεφαλαίου για την ίδρυση μιας τράπεζας. Γενικά η διαδικασία αδειοδότησης μιας τράπεζας ήταν πολύ απελευθερωμένη. Αυτό οδήγησε στην δημιουργία 13 νέων ιδιωτικών τραπεζών εντός ενός διαστήματος 10 μηνών, και κατά την περίοδο αυτή κάποιες από τις παλιές τράπεζες χρεοκόπησαν. Έτσι στο τέλος του 1999 συνολικά λειτουργούσαν 19 τράπεζες. Οι νέες τράπεζες διέθεταν πολύ μικρή κεφαλαιακή ισχύ. Το μέσο επίπεδο κεφαλαίου των μετόχων ανά τράπεζα ανέρχονταν σε 500.000 USD. Αυτές οι τράπεζες ήταν ανίκανες να κάμψουν τις ολιγοπωλειακές θέσεις εντός του τραπεζικού τομέα, ή να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα. Ούτε μπορούσαν να ανταγωνιστούν τις παλιές μεγάλες τράπεζες με μέσο επίπεδο κεφαλαίων στα 35 εκατ.USD. Είχαν λοιπόν δημιουργηθεί μικρές τράπεζες με σοβαρά αμφισβητούμενη βιωσιμότητα μακροχρόνια.

Το 1993 επήλθε μια σημαντική αλλαγή. Τα ελάχιστα απαιτούμενα κεφάλαια δεν ορίζονταν πια από την Κεντρική Τράπεζα αλλά από το περιεχόμενο αντίστοιχου νόμου. Όλες οι τράπεζες και τα ταμειωτήρια έπρεπε να συμμορφωθούν με το κεφαλαιακά στάνταρ που έθετε η Βασιλεία(Basle Capital Standards). Απαιτούνταν πλέον 8% αναλογία κεφαλαιακής επάρκειας, 10% επί των κεφαλαίων το μέγιστο ποσοστό μεγάλων δανείων, 30% η συνολική δανειακή έκθεση απέναντι σε ένα

πελάτη, και τέλος 10% και 1% αντίστοιχα πίστωση σε μέτοχο και στέλεχος. Επίσης προβλέπονταν η κατηγοριοποίηση των δανείων. Η γενική επίβλεψη έγινε αρμοδιότητα της Κεντρικής Τράπεζας. Παρόλα αυτά λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού, η επίβλεψη παρέμενε πολύ ασθενής ως το τέλος του 1995.

Ο συνδυασμός μικρών ιδιωτικών τραπεζών και μεγάλων παλιών, αφερέγγυων και με έλλειψη ρευστότητας δεν κέρδισε την εμπιστοσύνη του κοινού. Ο βαθμός διαμεσολάβησης ήταν πολύ χαμηλός και η λανθασμένη κατανομή πόρων συνεχίζονταν. Τα δυσμενή δάνεια στα χαρτοφυλάκια των τραπεζών έφταναν και το 25% σε κάποιες παλιές τράπεζες. Με σκοπό να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά, στις αρχές του 1995 οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής έλαβαν αποφασιστικά μέτρα για την αποκατάσταση και αναδόμηση τραπεζών.

Δεν υπήρχε κάποιο ειδικό πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης των παλιών τραπεζών. Στα πλαίσια του προγράμματος ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων, οι τράπεζες ιδιωτικοποιήθηκαν αυτόματα. Έως το τέλος του 1995 οι 4 παλιές τράπεζες είχαν 62% ιδιωτικά κεφάλαια. Ο αριθμός των τραπεζών παρέμενε σχετικά σταθερός μετά το '95 και μέχρι το 1999 ήταν σχεδόν ο ίδιος με την αρχή της διαδικασίας. Η αναποτελεσματική κατανομή συνεχίζονταν όπως άλλωστε μαρτυρούσαν η αναλογία δυσμενών δανείων (1/3 των συνολικών κεφαλαίων), τα πολύ υψηλά επιτόκια και τα πολύ υψηλά περιθώρια επιτοκίων. Η νομισματοποίηση της οικονομίας ήταν πού χαμηλή. Η αναλογία της προσφοράς χρήματος (M1) προς το ΑΕΠ το 1999 ήταν 8.9% (όπου το αντίστοιχο ποσοστό για ώριμες αγορές είναι 20%). Η χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση ήταν πολύ ρηχή. Η αναλογία των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων προς το ΑΕΠ το ίδιο έτος ήταν 33.1%.

Παραδοσιακά προϊόντα κυριαρχούσαν στην τραπεζική βιομηχανία. Από πλευράς κεφαλαίων οι χορηγήσεις υπολογίζονταν στο 64.2% της συνολικής δραστηριότητας. Τα δάνεια προς επιχειρήσεις αποτελούσαν το σύνολο σχεδόν των δανείων. Τα στεγαστικά δάνεια και εκείνα προς τα νοικοκυριά αποτελούσαν σχεδόν αμελητέα ποσότητα. Από πλευράς υποχρεώσεων οι καταθέσεις αποτελούσαν σχεδόν το 60% εκ των οποίων οι καταθέσεις των νοικοκυριών κατείχαν το 37.4%. Τα υψηλά επιτόκια αποτελούσαν ένα μόνιμο χαρακτηριστικό. Μεταξύ 1996-1999 τα μέσα πραγματικά επιτόκια των χορηγήσεων ήταν 19.5%. Αυτό υπονοούσε κινήσεις χρηματοδότησης υψηλού ρίσκου από μέρος των τραπεζών. Το μέσο πραγματικό

επιτόκιο καταθέσεων ήταν 9.9%. Τα μεγάλα spread υπονοούσαν αποτελεσματικότητα στην χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση και την έλλειψη ανταγωνισμού. Οι δύο μονάδες περίπου θα ήταν ένδειξη ώριμων αγορών.

Στις αρχές του 1995, η κυβέρνηση υιοθέτησε αποφασιστικά μέτρα για την αποκατάσταση και αναδόμηση του τραπεζικού τομέα. Τα μέτρα που περιλάμβανε η διαδικασία ήταν η εξυγίανση των ισολογισμών όλων των τραπεζών και η αποκατάσταση της μεγαλύτερης τράπεζας της χώρας, της “Stopanska banka”, η οποία κατείχε στο παρελθόν περισσότερο από τα 2/3 του συνόλου των δανείων και των καταθέσεων της χώρας. Παρά την εφαρμογή των παραπάνω μέτρων, σε πρώτη φάση η διαδικασία αυτή δεν επέφερε εντυπωσιακά αποτελέσματα σε ότι αφορά στην αποτελεσματικότητα του τραπεζικού τομέα.

Τα τραπεζικά ιδρύματα περιήλθαν υπό την επίβλεψη και καθοδήγηση μια ειδικής κυβερνητικής μονάδας η οποία κατέστη υπεύθυνη για το ξεκαθάρισμα των ισολογισμών τους και την εξασφάλιση της επαρκούς κεφαλαιοποίησης. Τα στοιχεία αυτά ήταν σπουδαίας σημασίας, διότι η δυναμική και η ποιότητα της οικονομικής πορείας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το μερίδιο των δυσμενών δανείων στα χαρτοφυλάκια των τραπεζών. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων στα χαρτοφυλάκια των τραπεζών της ΠΓΔΜ, στο τέλος του 1997, ήταν 35.6% με ένα ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης στο 1.5%, ενώ στα τέλη του επόμενου έτους, το ποσοστό των δυσμενών δανείων έπεσε στο 32.8%, με τον ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης να έχει ανέλθει στο 2.9%.

Στο τέλος του 1998, η συμμετοχή των δυσμενών δανείων στα χαρτοφυλάκια των τραπεζών της FYROM σε ποσοστό ανέρχονταν σε 33%. Αυτό σήμαινε ότι το 1/3 των εγχώριων καταθέσεων, κατανέμονταν αναποτελεσματικά. Η μη αποδοτική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση των τραπεζών της χώρας, εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και τα πολύ υψηλά επιτόκια δανεισμού που ίσχυαν εκείνη την περίοδο. Ένας τρίτος παράγοντας που ενισχύει τα παραπάνω είναι το πολύ υψηλό περιθώριο επιτοκίου που χαρακτήριζε τον τραπεζικό τομέα στη λήξη της προηγούμενης δεκαετίας. Τέλος είναι πολύ σημαντικό ότι οι 3 μεγαλύτερες τράπεζες κατείχαν περίπου το 60% των τραπεζικών κεφαλαίων, παρουσιάζοντας ένα πολύ υψηλό βαθμό συγκεντροποίησης. . Μετά την νομισματική ανεξαρτησία αναπτύχθηκε ένα τραπεζικό

σύστημα διεθνούς τύπου. Ο αριθμός των τραπεζών αυξήθηκε ταχύτατα από 4 σε 23 πια το 1999.

Παράλληλα η Κεντρική Τράπεζα κατέβαλλε αξιόλογες προσπάθειες να δημιουργήσει ένα πλαίσιο κανονισμών και ελέγχου για τη ίδρυση ενός λειτουργικού και βιώσιμου τραπεζικού τομέα. Εντός του παραπάνω πλαισίου, εισήχθησαν αυστηρές προϋποθέσεις κεφαλαιοποίησης, γίνονταν συνεχείς έλεγχοι για την αποφυγή ξεπλύματος χρήματος και εφαρμόστηκαν μέτρα ενίσχυσης της χρηματοδότησης μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.⁹³

Τα έτη 2000 και 2001, εισήχθη νέα νομοθεσία⁹⁴, η οποία ισχυροποίησε το νομικό πλαίσιο για τον εκσυγχρονισμό και την σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος, σε αρμονία με τις διεθνείς προδιαγραφές και ειδικότερα με την πορεία των ανεπτυγμένων χωρών της ΕΕΤα κυρίαρχα στοιχεία αμέσως πριν το 2000, ήταν υψηλή τραπεζική συγκέντρωση, κυριαρχία των κλασικών τραπεζικών εργασιών, ισχύς ανταγωνισμός και αναποτελεσματικότητα. Στόχος εκείνο το διάστημα ήταν η εναρμόνιση του θεσμικού πλαισίου σε συμφωνία με τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ, με απώτερο στόχο την προσχώρηση.

Το 2001, υπήρξε μια προσωρινή ύφεση (λόγω της «κρίσης του 2001»)⁹⁵, από την οποία όμως ο χρηματοπιστωτικός τομέας ανέκαμψε πολύ γρήγορα. Στα τέλη του

⁹³ “Banks soundness and economic growth”, Ggigor Bishev, Working Paper no7, 1999, National Bank of the Republic of Macedonia.

⁹⁴ 1. **Banking Law** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no. 63/2000), 2. **Deposit Insurance Fund Law** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.63/2000), 3. **Securities Law** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.63/2000), 4. **Law on Consensual Mortgage** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.59/2000, 86/2000), 5. **Law on Amendments to the Law on Executive Procedure** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.59/2000), 6. **Other by-laws: Decision on Determining and Calculation of Banks’ Open Foreign Exchange Positions** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.33/2000, 77/2000, 79/2000), **Decision on Methodology for Determining the Banks’ Guarantee Capital** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.77/2000), **Decision on Documentation for Issuing Licenses in Accordance with the Banking Law** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.111/2000), **Decision on Documentation for Issuing Approvals and Submitting Notifications in Accordance with the Banking Law** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.111/2000), **Decision on Manner of Conducting Supervisory Examination of Banks and Procedure for Undertaking Measures for Elimination of the Identified Irregularities** (Official Gazette of the Republic of Macedonia no.111/2000). Πηγή: <http://www.nbrm.gov.mk/default-en.asp>.

⁹⁵ «Τον Αύγουστο του 2001 ξέσπασε κρίση στην χώρα με την συμπλοκή Αλβανών αυτονομιστών και του κρατικού στρατού στα δυτικά της πΓΔΜ όπου διαμένουν κυρίως Αλβανοί και μουσουλμάνοι (Το αλβανικό στοιχείο είναι συγκεντρωμένο κυρίως στη δυτική πΓΔΜ, ιδιαίτερα στις πόλεις Τέτοβο (60 %), Γκόστιβαρ (55 %), Κίτσεβο (27 %), Στρούγκα (36 %) και Κουμάνοβο (24%)[εκκρεμεί παραπομπή], καθώς και στη πρωτεύουσα Σκόπια). Οι εχθροπραξίες έλαβαν τέλος με την συμφωνία της Αχρίδος στις 13 Αυγούστου, η οποία προβλέπει σειρά μέτρων συνδιαλλαγής, αυτοδιοίκηση και

2002, το τραπεζικό σύστημα της χώρας συνίστατο από 20 εμπορικές τράπεζες , εκ των οποίων οι 7 ήταν ξένης ιδιοκτησίας και οι 17 κατατάσσονταν ως αποταμιευτικά ιδρύματα⁹⁶.

Το 2005,⁹⁷ στον τραπεζικό τομέα της FYROM, που αποτελούνταν από 20 τράπεζες και 14 αποταμιευτικά ιδρύματα, κυριαρχούσαν οι ιδιωτικές εταιρίες και μάλιστα ένα ποσοστό άνω του 52.5% υπάγονταν σε ξένη ιδιοκτησία.⁹⁸ Από τις τράπεζες αυτές, οι 15 ήταν εξουσιοδοτημένες να διεξάγουν εγχώριες και διεθνείς χρηματοοικονομικές δραστηριότητες, ενώ οι 4 μόνο εγχώριες. Μια ανάλυση για την γεωγραφική κατανομή των τραπεζών το ίδιο έτος έδειξε ότι τα κεντρικά γραφεία των 16 από τις 20 τράπεζες βρίσκονταν στα Σκόπια και μόνο τεσσάρων τραπεζών εκτός τις πρωτεύουσας. Σε γενικές γραμμές το τραπεζικό δίκτυο ήταν αρκετά εκτεταμένο, αποτελούμενο από 72 καταστήματα, 187 υποκαταστήματα, και 157 μηχανήματα αυτόματης ανάληψης , ενώ ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων έφτανε στο τέλος του 2005 τα 4,633 άτομα.

Μέσα στο 2005, τα τραπεζικά κεφάλαια αυξήθηκαν κατά 19%, ενώ η αύξηση των συνολικών χορηγηθέντων κεφαλαίων σε επιχειρήσεις και κυρίως σε νοικοκυριά παρουσίασε μια αύξηση της τάξης του 19.9%. Από άποψη χρόνου ωρίμανσης, ο μακροχρόνιος δανεισμός κυριαρχούσε το 2005 με ποσοστό 54.8%, ενώ ο βραχυχρόνιος δανεισμός έφτανε το 28% και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια το 17.2%.

Σε ότι αφορά στη ρευστότητα του τραπεζικού τομέα, το έτος αυτό, τα ρευστά κεφάλαια, αποτελούσαν το 45.1% των συνολικών κεφαλαίων. Ένα επιπλέον σημαντικό στοιχείο είναι η πολύ υψηλή συγκέντρωση που παρατηρούνταν τα τελευταία χρόνια, καθώς το 2005, δύο μεγάλες τράπεζες φαίνονταν να ελέγχουν το 50% του συνόλου των τραπεζικών κεφαλαίων. Τέλος, στη λήξη του έτους το οποίο χαρακτηρίστηκε από αρκετά υψηλή κερδοφορία, το ποσοστό της κεφαλαιακής επάρκειας ξεπερνούσε κατά μέσο όρο το 30% .

αποκέντρωση, καθεστώς επίσημης γλώσσας του κράτους τα αλβανικά, ίση αντιπροσώπευση των Αλβανών στην δημόσια διοίκηση, και αφοπλισμό των αντιμαχόμενων πλευρών.» (http://el.wikipedia.org/wiki/Πρώην_Γιουγκοσλαβική_Δημοκρατία_της_Μακεδονίας)

⁹⁶ «Report on Banking Supervision and the banking system of the Republic of Macedonia in 2002», National Bank of the Republic of Macedonia.

⁹⁷ «Annual Report 2005», National Bank of Macedonia.

⁹⁸ «Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2005», National Bank of Macedonia

Η εικόνα που παρουσίαζαν οι παραπάνω δείκτες για το έτος 2006⁹⁹, αποτελούσαν μια συνέχεια του προηγούμενου έτους με μικρές διαφοροποιήσεις. Γύρω από το ζήτημα του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας των τραπεζών το 2006, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Κεντρική Τράπεζα της χώρας, έδωσε ιδιαίτερο βάρος στα εξής 5 στοιχεία¹⁰⁰. Στην ενίσχυση των κανονισμών διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου, μέσω του καθορισμού κατηγοριοποίησης των στοιχείων του ισολογισμού με βάση τον βαθμό κινδύνου που εμπεριείχαν. Έπειτα ολοκληρώθηκε η πλήρης υιοθέτηση της μεθοδολογίας υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας (Basel Capital Accord- Basel I¹⁰¹).

Εξίσου σημαντική ήταν η ανάπτυξη μεθοδολογίας για την αναγνώριση των «καθαρών-χρεωστών» (net-debtors) των τραπεζών. Η απόφαση για την πρόβλεψη των ζημιών στις κατασχέσεις, επιβλήθηκε σε τράπεζες και αποταμιευτικά ιδρύματα. Τέλος, ολοκληρώθηκε ο κανονισμός για τον υπολογισμό και την δημοσίευση αποτελεσματικών επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων. Σταδιακά γίνονται όλο και περισσότερες προσπάθειες για βελτίωση των συνθηκών ρευστότητας και κεφαλαιοποίησης, που αποτελούν ζωτικής σημασίας δείκτες για την σταθερότητα και ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος.

Το 2007¹⁰², το τραπεζικό σύστημα της χώρας αποτελούσαν 18 τράπεζες και 12 αποταμιευτικά ιδρύματα. Η συγκέντρωση στον τραπεζικό τομέα παρέμενε αρκετά υψηλή, με δεδομένο ότι οι μεγάλες τράπεζες που λειτουργούν στη χώρα ισχυροποιούν όλο και περισσότερο το μερίδιό τους, ιδιαίτερα στις συναλλαγές με τα νοικοκυριά. Η πρόσβαση των νοικοκυριών στις διαθέσιμες τραπεζικές υπηρεσίες της χώρας βελτιώνονται. Η αύξηση των χορηγήσεων βέβαια δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο της αύξησης των καταθέσεων, αλλά των αυξημένων αναγκών του ιδιωτικού τομέα

⁹⁹ “Annual Report 2006” National Bank of Macedonia.

¹⁰⁰ Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2006”, National Bank of Macedonia

¹⁰¹ “The Basel Accord(s) or Basle Accord(s) (see spelling section below) refers to the banking supervision Accords (recommendations on banking laws and regulations), Basel I and Basel II issued by the Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). They are called the Basel Accords as the BCBS maintains its secretariat at the Bank of International Settlements in Basel, Switzerland and the committee normally meets there.” (http://en.wikipedia.org/wiki/Basel_Accord)

¹⁰² Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2007”, National Bank of Macedonia

και φυσικά των χαλαρότερων όρων δανεισμού, συνεπεία του ισχυρότερου ανταγωνισμού. Παρόλα αυτά υπάρχει χώρος για επιπλέον σταθεροποίηση και αύξηση των δραστηριοτήτων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η διαδικασία αυτή εμπάθνε τον διαμεσολαβητικό ρόλο των τραπεζών της χώρας και μείωσε το μεγάλο κενό ανάμεσα σε αυτές και τις αντίστοιχες των χωρών της ΕΕ, στον τομέα αυτό. Παρόλα αυτά, τα αριθμητικά δεδομένα της χώρας υστερούν σημαντικά σε σχέση με των ανεπτυγμένων χωρών της ΕΕ, συνεπώς υπάρχει σημαντικό περιθώριο επιπλέον βελτίωσης.

Μέσα στο 2007, τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια γνώρισαν μια αύξηση της τάξης του 28.5%, με τις τραπεζικές καταθέσεις να αποτελούν (όπως και στις υπόλοιπες χώρες της περιοχής) την κυρίαρχη κινητήρια δύναμη ανάπτυξης και χρηματοδότησης των υπόλοιπων τραπεζικών δραστηριοτήτων. Το μερίδιο των ξένου κεφαλαίου στην δομή ιδιοκτησίας του τραπεζικού συστήματος στην FYROM, αυξήθηκε σημαντικά(στο 69.1%) μέσα στο 2007, κυρίως λόγω των εξαγορών υφιστάμενων τραπεζών από ξένους επενδυτές. Οι χώρες που κυριαρχούν στην ξένη ιδιοκτησία είναι η Ελλάδα με 27.6% και η Σλοβενία με 19%.

Η ανοδική τάση στην συνολική έκθεση των τραπεζών της χώρας σε πιστωτικό κίνδυνο (κυρίως από επιχειρηματικά δάνεια) , ενισχύθηκε κατά 32.6%σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Όσον αφορά στον κίνδυνο ρευστότητας, τα επίπεδα του 2007, ήταν ικανοποιητικά και στα ίδια όρια με το 2006. Οι περισσότεροι σχετικοί δείκτες εμφανίζονταν βελτιωμένοι , γεγονός που μαρτυρά μια σταθερότητα στα επίπεδα ρευστότητας, για την κάλυψη των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων των τραπεζών.

Στο τέλος του έτους η συγκέντρωση των τραπεζών στην πρωτεύουσα της χώρας εξακολουθούσε να ισχύει παρά τα 57 νέα υποκαταστήματα σε διάφορες περιοχές. Επίσης ο αριθμός των εργαζομένων στον τραπεζικό τομέα τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε σε 5,390 άτομα. Δεδομένης της συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης , ως τάσης από τα προηγούμενα έτη, η εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα και η αυξημένη ροπή για αποταμίευση, είναι γεγονός η ενίσχυση του ρόλου των τραπεζών ως χρηματοοικονομικοί διαμεσολαβητές.

Το επαρκές νομικό πλαίσιο αντιπροσωπεύει την βάση για την αποτελεσματική επίβλεψη και τον έλεγχο των τραπεζών και αποτελεί πρωταρχικό σκοπό της

Κεντρικής Τράπεζας. Με στόχο την εναρμόνιση με τις αρχές της Βασιλείας για Αποτελεσματική Επίβλεψη, καθώς και με τους κανονισμούς της ΕΕ, υιοθετήθηκαν οι εξής νόμοι: ο Τραπεζικός Νόμος, ο Νόμος της Προστασίας του Καταναλωτή σε Περίπτωση Συμφωνίας Καταναλωτικού Δανείου και ο Νόμος Λειτουργιών Πληρωμών (Banking Law, Law on Consumer Protection In Case Of Consumer Loan Agreement and Law on the Payment Operations).

Όλα τα παραπάνω συνέβαλαν στην αύξηση του ανταγωνισμού γεγονός που συνέβαλε στην εισαγωγή νέων προϊόντων και βελτίωση της ποιότητας των παραδοσιακών τραπεζικών εργασιών. Την ίδια περίοδο τα spreads συνέχιζαν να μειώνονται γεγονός που επίσης μαρτυρά τον αυξημένο ανταγωνισμό και την βελτιωμένη αποτελεσματικότητα. Κατά το 2007, αυξήθηκε και η παραγωγικότητα του τραπεζικού τομέα και για πρώτη φορά, το οριακό κέρδος (κέρδη ανά εργαζόμενο) ήταν υψηλότερο από το οριακό κόστος. Έτσι η φερεγγυότητα των τραπεζών παρέμενε σχετικά υψηλή, παρά τη συνεχόμενη τάση μείωσης του δείκτη επάρκειας κεφαλαίων, ως συνέπεια της επέκτασης των πιστώσεων.

Στα πλαίσια όλων των παραπάνω εξελίξεων, η Κεντρική Τράπεζα επιβλέπει στενά το τραπεζικό σύστημα. Η προσοχή αυτή κρίνεται ιδιαίτερα απαραίτητη εάν λάβει κανείς υπόψη τις πιέσεις στις διεθνείς χρηματοοικονομικές αγορές και την αβεβαιότητα που προκαλείται από τις κινήσεις στα διεθνή επιτόκια καθώς και από τις πληθωριστικές τάσεις που εμφανίζονταν στην χώρα στο τέλος του 2007. Όλα τα παραπάνω θα μπορούσαν αν επιφέρουν απρόβλεπτες συνέπειες στο ύψος της κερδοφορίας και στο επίπεδο των δεικτών κινδύνου. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο για το έτος ήταν η σημαντική πρόκληση για τις τράπεζες να εναρμονιστούν με τα νέα λογιστικά στάνταρς και μεθόδους διαχείρισης κινδύνου.

Τα περισσότερα δεδομένα που αφορούν στον αριθμό των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, του βαθμού συγκέντρωσης και την σύσταση της ιδιοκτησίας στον τραπεζικό τομέα το 2008, παρέμειναν στα ίδια επίπεδα με το προηγούμενο έτος. Η αύξηση της κερδοφορίας και του ύψους των τραπεζικών κεφαλαίων παρουσιάστηκε πολύ πιο συγκρατημένη σε σχέση με τα προηγούμενα έτη.

Μέσα στο 2008 ¹⁰³ και ιδιαίτερα στο δεύτερο μισό του, η δανειοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών, αυξήθηκε με πολύ πιο αργούς ρυθμούς (34.4%), κυρίως εξαιτίας της επίδρασης των προληπτικών μέτρων μακροοικονομικής πολιτικής που εξέδωσε η Κεντρική Τράπεζα της χώρας. Στα πλαίσια της επίβλεψης της λειτουργίας του τραπεζικού τομέα, η Κεντρική Τράπεζα της χώρας, υιοθέτησε διορθωτικά μέτρα και επέβαλε 16 γραπτές προειδοποιήσεις σε 7 τράπεζες και 5 αποταμιευτικά ιδρύματα και 5 γραπτές συστάσεις σε 2 τράπεζες και 3 ταμιευτήρια. Μέσω της ανάλυσης του τραπεζικού συστήματος της FYROM, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, διεξήγαγαν έναν έλεγχο για την σταθερότητα και την έκθεση του τραπεζικού συστήματος στον πιστωτικό κίνδυνο (άμεσο και έμμεσο) , νομισματικό κίνδυνο, στον κίνδυνο ρευστότητας, και στον κίνδυνο επιτοκίου και επιβεβαίωσαν τον πιστωτικό κίνδυνο που υπάρχει στο τραπεζικό σύστημα της χώρας.

Ιδιαίτερα έντονη ήταν η μεταβολή στο ποσοστό χορηγήσεων σε νοικοκυριά, ενώ αντίθετα η δανειοδότηση των επιχειρήσεων παρέμενε σε μάλλον σταθερά ,αν όχι αυξημένα επίπεδα. Συνολικά η κερδοφορία του τομέα αυξήθηκε κατά 6.6%, ενώ σε ότι αφορά στα επιτόκια χαρακτηριστική ήταν η διεύρυνση του spread.

Η οικονομία της FYROM, δεν απομονώθηκε από τις δυσμενείς διεθνείς εξελίξεις. Παρόλο που πρόκειται για μια οικονομία η οποία έχει πολύ απλή δομή χρηματοοικονομικών μέσων και παρουσιάζει μια πολύ ασθενή ενοποίηση με τις διεθνείς αγορές , οι συνέπειες για τον πραγματικό τομέα και την χρηματοοικονομική δραστηριότητα ιδιαίτερα στο δεύτερο εξάμηνο ήταν αισθητές. Ο περιορισμών των πηγών κεφαλαίων για τη χρηματοδότηση και η μεταβολή της αντίληψης των κινδύνων από μέρους των τραπεζών, επέφερε ως άμεσο αποτέλεσμα τον περιορισμό των πιστώσεων στον ιδιωτικό τομέα. Σε συνθήκες δύσκολης πρόσβασης σε χρηματοδότηση η εγχώρια ζήτηση αναμένεται να μειωθεί.

Παράλληλα η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, επηρέασε τόσο πολύ την ψυχολογία του κοινού στην εγχώρια αγορά, που αυξήθηκε η ζήτηση για συνάλλαγμα με τις δυσμενής συνέπειες που μπορεί αυτό να έχει για το εγχώριο νόμισμα. Παρόλα αυτά καμία τράπεζα στην χώρα δεν κατέρρευσε μέσα στο 2008. Οι κλασικές

¹⁰³ Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2008”, National Bank of Macedonia

τραπεζικές δραστηριότητες , καθώς και η ελάχιστη εξάρτηση από τους μη-κατοίκους ήταν τα πλεονεκτήματα της χώρας. Η σταθερότητα οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι η χώρα δεν εξαρτάται ιδιαίτερα από ξένες πηγές κεφαλαίου και παρουσιάζει ένα αρκετά ικανοποιητικό βαθμό κεφαλαιοποίησης.

Το 2008, οι τράπεζες της χώρας, συνέχισαν να πετυχαίνουν κέρδη και ο ρυθμός των νέων χορηγήσεων ήταν υψηλότερος από το επίπεδο των εισερχόμενων καταθέσεων που είχαν μειωθεί δραστικά.. Σε ότι αφορά στην επιτοκιακή πολιτική των τραπεζών, αυτή παρουσίασε 2 βασικά χαρακτηριστικά. Αύξηση στα επιτόκια καταθέσεων ώστε να διατηρηθούν τα υπάρχοντα κεφάλαια και να ελκυσθούν νέα, και δεύτερον η επιβράδυνση και πτωτική τάση των επιτοκίων χορηγήσεων, με αποτέλεσμα την μείωση του spread.

Παρά την περιορισμένη επιρροή της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα της FYROM οι αυξημένοι μακροοικονομικοί κίνδυνοι θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως απειλή για την σταθερότητα της χώρας. Η αυξημένη αβεβαιότητα και η προσπάθεια των τραπεζών για συρρίκνωση του κινδύνου, έχει ήδη ενσωματωθεί στις επιχειρηματικές πολιτικές που επιλέγουν να ακολουθήσουν το 2009 το οποίο προσανατολίζεται ως έτος εσωτερικής ενδυνάμωσης και σταθεροποίησης, βελτίωσης των συστημάτων διαχείρισης των κινδύνων.

2.9 Η περίπτωση της Σλοβενίας.

Η Τράπεζα της Σλοβενίας, ιδρύθηκε ως Κεντρική Τράπεζα, εντός του πλαισίου της νομοθεσίας που υιοθετήθηκε στις 25 Ιουνίου του 1991, όταν ο Νόμος της Τράπεζας της Σλοβενίας («the Law on the Bank of Slovenia»), υπογράφηκε ως ένας από τους πιο σημαντικούς νόμους του συστήματος μαζί με τα : “Basic Constitutional Charter on Independence”, “Sovereignty of the Republic of Slovenia” και the “Constitutional Law on the Implementation of the Basic Constitutional Charter”. Σύμφωνα με τον «Νόμο της Τράπεζας της Σλοβενίας», η πρωταρχική ευθύνη της Κεντρικής Τράπεζας είναι να διατηρεί της σταθερότητα του νομίσματος, καθώς και την εσωτερική και εξωτερική ρευστότητα.

Την εποχή της ανεξαρτησίας ο τραπεζικός τομέας της Σλοβενίας αντιμετώπισε 4 κυρίαρχα προβλήματα.¹⁰⁴ Πρώτον το 30-40% των τραπεζικών δανείων, ήταν «μη-εξυπηρετούμενα» ,αναγκάζοντας τις τράπεζες να λειτουργούν με πολύ υψηλά spreads διαμεσολάβησης και πολύ υψηλά πραγματικά επιτόκια χορηγήσεων. Δεύτερον, ουσιαστικά δεν υπήρχε πραγματικός ανταγωνισμός. Τρίτον, το κανονιστικό πλαίσιο και το καθεστώς επίβλεψης ήταν πολύ φτωχό και πολύ πίσω σε σχέση με τα διεθνή πρότυπα. Τέταρτον, οι Σλοβενικές τράπεζες έχασαν πολλά κεφάλαια στη Γιουγκοσλαβία ως συνέπεια της ανεξαρτησίας, όμως διατήρησαν τις υποχρεώσεις, ιδιαίτερα εκείνες απέναντι στους πιστωτές του London Club¹⁰⁵.

Με σκοπό να επιλύσουν το πιεστικό πρόβλημα των δυσμενών δανείων, οι αρχές κρατικοποίησαν 3 τράπεζες που ήταν στα όρια χρεοκοπίας , την Ljubjianska Banka, Kreditna, την Banka Maribor και την Komercialna Banka Nova Govica και εξέδωσαν ένα σχέδιο αποκατάστασης για αυτές. Παρόλο που τα εμπόδια εισόδου στον τραπεζικό τομέα είχαν αρθεί πριν από την ανεξαρτησία, μια τράπεζα, η Ljubjianska Banka Group(LBG,) κυριαρχούσε και περιλάμβανε και 12 μικρότερες τράπεζες μέλη. Μέχρι το 1991 ο ισολογισμός της LBG, διέθετε περίπου το 82% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων . Την ίδια περίοδο οι SKBdd και Abanka συμμετείχαν στην αγορά με την κατοχή του 10% των τραπεζικών κεφαλαίων, ενώ καμία από τις υπόλοιπες 13 δεν κατείχε πάνω από 0.5%.

Η διαδικασία ξεκίνησε το 1993 με την «αποκατάσταση» δύο μεγάλων τραπεζών(Ljubljanska banka, Kreditna banka Maribor) η οποία διεξήχθη από την νεοσύστατη Μονάδα Αποκατάστασης Τραπεζών (Bank Rehabilitation Agency), με την αντικατάσταση δυσμενών κεφαλαίων με ομόλογα εκδομένα από την BRA. Ένα σύνολο 1.9 δις DM σε ομόλογα εκδόθηκαν για το πρόγραμμα αυτό.

Έπειτα από τα αρχικά αυτά βήματα, λήφθηκαν διάφορα άλλα μέτρα. Πρώτον οι LB και KBM χωρίστηκαν σε δύο ξεχωριστά τμήματα. Τα παλιά τμήματα ανέλαβαν όλες τις υποχρεώσεις και τις απαιτήσεις της πρώην SFRY και οι νέες NLB και NKBM, διατήρησαν όλα τα υπόλοιπα χρηματοοικονομικά στοιχεία. Τον Ιούνιο

¹⁰⁴ Slovenia: Economic Transformation and Eu Accession : Main Report, Τόμος 1, World Bank(p61-85)

¹⁰⁵ «An informal group of private creditors on the international stage. Similar to the Paris Club of public lenders. London Club is not the only informal group of private creditors. Its first meeting took place in 1976 in response to Zaire's payment problems.» http://en.wikipedia.org/wiki/London_Club

του 1996, υπήρξε μια συμφωνία μεταξύ Σλοβενίας και London Club. Το δεύτερο απάλλαξε την χώρα από υποχρεώσεις που απέρρεαν από την συμφωνία του 1988.

Οι τράπεζες στα πλαίσια της Πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY), ιδρύθηκαν, ανήκαν και διευθύνονταν από κρατικές επιχειρήσεις. Οι υπόλοιπες, λοιπόν, τοπικές τράπεζες μεταφέρθηκαν στους νέους τους ιδιοκτήτες στα πλαίσια ιδιωτικοποιήσεων των κρατικών επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, ιδρύθηκαν νέες τράπεζες και ξένες επιχειρήσεις συμμετείχαν στο τραπεζικό σύστημα της Σλοβενίας, όμως απαγορεύονταν ακόμα η ύπαρξη υποκαταστημάτων ξένων τραπεζών.

Τα πρώτα αποτελέσματα του προγράμματος αποκατάστασης έγιναν ορατά γύρω στο 1994, όταν οι NLB και NKBM εμφάνιζαν θετικές καθαρές ταμειακές ροές και καθαρά κέρδη. Επίσης το ποσοστό επάρκειας κεφαλαίων υπερείχε των απαιτήσεων της κεντρικής τράπεζας (8%). Η διαδικασία συνέχισε να προχωρά υπό την καθοδήγηση την Μονάδας Αποκατάστασης της Κεντρικής Τράπεζας (Bank Rehabilitation Agency (BRA)), και το 1996 η είχε σχεδόν ολοκληρωθεί. Η ρευστότητα των τραπεζών βελτιώθηκε σημαντικά μέσα στο έτος, ενώ τα συνολικά κέρδη αυξήθηκαν κατά 14.9%.

Η πιο αξιοσημείωτη αύξηση αφορούσε 3 τράπεζες, ξένης ιδιοκτησίας που πέτυχαν να αυξήσουν τις ξένης προέλευσης χρηματοοικονομικές πηγές τους. Από την άλλη όλες οι εγχώριες τράπεζες κατάφεραν να αυξήσουν ή τουλάχιστον να διατηρήσουν το μερίδιό τους στην αγορά. Εκείνη την περίοδο οι τράπεζες περιορίζαν τις δραστηριότητές τους στις κλασικές τραπεζικές υπηρεσίες, καθώς και την επέκταση των ATM, χρωστικών και πιστωτικών καρτών, ενώ πιο σύγχρονα προϊόντα όπως η επενδυτική τραπεζική είχαν μόλις αρχίσει να εμφανίζονται. Μέχρι το 1997, οι δύο αυτές τράπεζες είχαν εκπληρώσει όλες τις προϋποθέσεις για την έξοδο από την φάση της αποκατάστασης.

Το 1995 και μέχρι τα μέσα του 1996, ήταν εμφανής μια επέκταση των εγχώριων πιστώσεων κατευθυνόμενων προς τα νοικοκυριά, ενώ παράλληλα η ανάπτυξη των τραπεζικών επενδύσεων σε εγχώριους μη τραπεζικούς τομείς σταμάτησε εντελώς, κυρίως λόγω της έντονης επένδυσης σε ομόλογα της Κεντρικής Τράπεζας.

Τον Ιούλιο του 1996, η Κεντρική Τράπεζα σε συνεργασία με τις εμπορικές Τράπεζες εισήγαγε, μια ειδική υπηρεσία για τράπεζες με προβλήματα ρευστότητας, λόγω μιας απρόβλεπτης μείωσης των καταθέσεων και δυσκολιών στην πρόσβαση στην διατραπεζική αγορά. Οποιαδήποτε τράπεζα, μπορούσε να λάβει κάποιο δάνειο ρευστότητας από την Κεντρική Τράπεζα με την συμμετοχή μιας ή περισσότερων εμπορικών τραπεζών. Παράλληλα, όλες οι τράπεζες και τα αποταμιευτικά ιδρύματα, υποχρεώνονται από την Κεντρική Τράπεζα να διατηρούν ελάχιστα ρευστά διαθέσιμα. Τα απαιτούμενα ποσοστά, τα οποία τοκίζονταν με ένα συμβολικό επιτόκιο 1%, εξαρτώνται μεταξύ άλλων από το χρόνο ωρίμανσης των καταθέσεων και για το 1996 το μέσο αυτό ποσοστό ήταν 6.4%.

Σε ότι αφορά στην κερδοφορία, μεταξύ του 1994 και 1997, υπήρξε μια σημαντική βελτίωση που μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους παράγοντες όπως τον δανεισμό σε τοπικό νόμισμα λόγω των πολύ υψηλών επιτοκίων στην διατραπεζική αγορά. Κέρδη προήλθαν επίσης από το υψηλό μερίδιο (14%) των προθεσμιακών καταθέσεων πράγμα που επέτρεψε στις τράπεζες να συλλέξουν ένα μέρος των φόρων πληθωρισμού (inflation tax).

Κάποιες από τις πηγές κερδοφορίας παρόλα αυτά επρόκειτο να εξαφανιστούν άμεσα τα επόμενα χρόνια , όταν η διαδικασία ένταξης στην ΕΕ θα αύξανε τον ανταγωνισμό και θα περιόριζε τα εργαλεία άσκησης νομισματικής πολιτικής(πληθωρισμός και επιτόκια στα επίπεδα που προσδιορίζονται από τη ΕΕ). Επιπλέον εκείνη την εποχή τα λειτουργικά έξοδα βρίσκονταν σε διπλάσια επίπεδα από τα διεθνή επίπεδα και έπρεπε να μειωθούν ώστε να γίνου οι τράπεζες περισσότερο ανταγωνιστικές. Αυτό σήμαινε ότι οι τράπεζες θα έπρεπε να δημιουργήσουν νέα προϊόντα , να μειώσουν τα λειτουργικά κόστη τους και να αυξήσουν της αποτελεσματικότητά τους.

Έως το τέλος του 1997, υπήρχαν 28 εμπορικές τράπεζες, 6 αποταμιευτικές και 70 πιστωτικά ιδρύματα στη Σλοβενία. Από τον συνολικό αριθμό των τραπεζών ,οι 15 διέθεταν πλήρεις τραπεζικές άδειες, οι 7 διενεργούσαν τόσο εμπορικές όσο και επενδυτικές τραπεζικές εργασίες, οι 6 μόνο εμπορικές και οι 2 εμπορικές και περιορισμένες επενδυτικές. Οι εμπορικές κατείχαν το 98% της αγοράς, οι αποταμιευτικές το 0.4% και τα λοιπά πιστωτικά ιδρύματα το 1.6%.

Μεταξύ 1997-1998, ιδρύθηκαν 4 τραπεζικοί όμιλοι, γεγονός που αποτελούσε το πρώτο βήμα για την ενδυνάμωση και σταθεροποίηση της αγοράς. Οι όμιλοι αυτοί έλεγχαν το 60% της αγοράς και περιλάμβαναν : τον όμιλο της NLB, της SKB, την Banka Koper Group, και την Banka Celje Group. Οι μέτοχοι των τραπεζών ήταν κυρίως εγχώριες κρατικές και ιδιωτικές επιχειρήσεις και ιδιώτες. Σε ότι αφορά στην δομή της ιδιοκτησίας είναι χαρακτηριστικό ότι η μεγαλύτερη (NLB) και η τρίτη μεγαλύτερη τράπεζα (NKBM) ήταν κρατικές.

Ο νέος τραπεζικός νόμος που υιοθετήθηκε τον Ιανουάριο του 1999, εναρμόνιζε το συνολικό νομικό πλαίσιο της χώρας με τα κριτήρια του First Council και άλλων οδηγιών. Σε ότι αφορά την ατζέντα της προ-ένταξης, η αύξηση του ανταγωνισμού αποτελούσε σημείο ζωτικής σημασίας, διότι στο τέλος της δεκαετίας του '90 το τραπεζικό σύστημα της Σλοβενίας χαρακτηρίζονταν από πολύ υψηλό ποσοστό συγκέντρωσης . Σε αυτό το πρόβλημα, θα βοηθούσε πολύ το άνοιγμα προς ξένους επενδυτές. Επιπλέον επιτράπη η λειτουργία υποκαταστημάτων ξένων τραπεζών στη χώρα.

Τα πραγματικά τραπεζικά κεφάλαια αυξήθηκαν κατά 10.2% το 1997, 9.7% το 1998, 12% το 1999 και 10.6% το 2000. Το ποσοστό των τραπεζικών κεφαλαίων ως μέρος του ΑΕΠ, αυξήθηκε από 67.4% το 1995, σε 79.1% το 2000. Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο ήταν η έντονη αύξηση των επιχειρηματικών δανείων , κατά 19.7% το 1998, 13.2% το 1999 και 10.9% το 2000. Κατά την ίδια περίοδο, οι καταθέσεις των νοικοκυριών στις σλοβενικές τράπεζες αυξάνονταν με γρήγορους ρυθμούς, με αποτέλεσμα οι καταθέσεις να αυξηθούν ως ποσοστό του ΑΕΠ, από 22.5% το 1995 σε 32% το 2000. Παρόμοια ποσοστά αύξησης παρουσίαζαν την ίδια περίοδο οι συνολικές καταθέσεις και τα συνολικά δάνεια.

Φτάνοντας στο 2000, οι τράπεζες δάνειζαν σε επιχειρήσεις το 71.7% των καταθέσεων που δέχονταν. Το 1995 οι καταθέσεις των νοικοκυριών αποτελούσαν το 43.3% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων, ενώ το 2000, είχαν αυξηθεί στο 60.9%. Η αύξηση αυτή δημιουργούσε αισιοδοξία για την μελλοντική βελτίωση της τραπεζικής διαμεσολάβησης. Το 1995, τα μη-εξυπηρετούμενα δάνεια αποτελούσαν το 13.2% των δανείων , ενώ το σημαντικό στοιχείο είναι η τάση μείωσης που παρατηρείται έκτοτε ,φτάνοντας τελικά στο 11.8% το 2000. Σε γενικές γραμμές το

ιστορικό των δυσμενών δανείων αντιμετωπίστηκε με επιτυχία και δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι το πρόβλημα επανεμφανίζεται.

Η τραπεζική διαμεσολάβηση το 2000 ήταν αρκετά αποτελεσματική παρότι οι κρατικές τράπεζες, έλεγχαν το 43% του συνόλου των κεφαλαίων. Κατά τα τελευταία χρόνια, τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων που έδιναν τα αποταμιευτικά ιδρύματα, κινούνταν σε υψηλότερα επίπεδα από εκείνα των τραπεζών, όμως σταδιακά η τάση αυτή αλλάζει. Κατά το τελευταίο εξάμηνο του 2000, η διαφορά στα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων επέτρεπε στα ταμιευτήρια να κερδίζουν 3.1% από το spread, ενώ οι τράπεζες 2.7%, το πλεονέκτημα όμως αυτό σιγά-σιγά εξαλείφεται. Στο τέλος του 2000, η μέση επάρκεια κεφαλαίου στα ταμιευτήρια ήταν 11.3, παρουσιάζοντας μείωση από το 14.4 του 1999. Επίσης το Memorandum of Understanding¹⁰⁶ που υπογράφηκε στο Τμήμα Τραπεζικής της Νέας Υόρκης, παρείχε την νομική βάση για την εποπτεία των τραπεζικών εργασιών.

Το 2000, μια χαρακτηριστική μεταβολή ήταν η αύξηση στα υποχρεωτικά διαθέσιμα κατά 11.7% και στο ύψος των προθεσμιακών καταθέσεων. Στα τέλη του 2000 μετά από την πώληση 2 τραπεζών και το άνοιγμα 2 νέων, στην Σλοβενία λειτουργούσαν 25 τράπεζες, συμπεριλαμβανόμενων 4 υποκαταστημάτων ξένων τραπεζών. Επιπρόσθετα, 3 αποταμιευτικές τράπεζες, παρείχαν τραπεζικές υπηρεσίες. Ο αριθμός μειώνεται συνεχώς από το 1994, όπου λειτουργούσαν 33 τράπεζες συνολικά στη χώρα. Σε ότι αφορά στην δομή των υποχρεώσεων, το μερίδιο των καταθέσεων τοποθετούμενων από τον τραπεζικό τομέα αυξήθηκαν κατά 11.1%, ενώ οι καταθέσεις νοικοκυριών και μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων μειώθηκαν. Κάθε χρόνο, από το 1997, διεξάγονται έλεγχοι σε πολλές τράπεζες και ταμιευτήρια. Το 2000, οι εξεταστές του Τμήματος Τραπεζικής Επίβλεψης (Bank Supervision Department), διεξήγαγαν ελέγχους σε 29 τράπεζες και αποταμιευτικά ιδρύματα.

Το τραπεζικό σύστημα στην Σλοβενία, είναι αρκετά καλά ανεπτυγμένο. Η εκπλήρωση των απαιτήσεων της ΕΕ σε ότι αφορά στο πλαίσιο κανονισμών και ελέγχου, ώθησε τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αναβαθμίσουν σημαντικά τόσο

¹⁰⁶ «A memorandum of understanding (MOU or MoU) is a document describing a bilateral or multilateral agreement between parties. It expresses a convergence of will between the parties, indicating an intended common line of action. It most often is used in cases where parties either do not imply a legal commitment or in situations where the parties cannot create a legally enforceable agreement. It is a more formal alternative to a gentlemen's agreement.»

τον έλεγχο όσο και τη διαχείριση κινδύνου. Εφόσον οι τράπεζες κυριαρχούν στο οικονομικό σύστημα της Σλοβενίας, και αποτελούν την μοναδικά σχεδόν πραγματική πηγή κεφαλαίων για την οικονομία, η αναδόμηση του τραπεζικού συστήματος είναι στοιχείο κλειδί για την οικονομική αναμόρφωση. Ο πυρήνας της νομοθεσίας της ΕΕ, στον τραπεζικό τομέα βασίζεται στο First Council Directive του 1977 και στο Second Council Directive του 1984. Το πρώτο θέτει κάποια κοινά πρότυπα για την χορήγηση αδειών σε τραπεζικά ιδρύματα (όπως τα ελάχιστα κεφαλαιακά διαθέσιμα για ίδρυση) και για τη συνεργασία των επιβλεπουσών αρχών στις διάφορες χώρες και το δεύτερο ασχολείται με την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων μέσα στην ΕΕ.

Η ιδιωτικοποίηση μεγάλων τραπεζών στην Σλοβενία καθυστέρησε αρκετά, παρόλα αυτά το τραπεζικό σύστημα παρουσιάζεται συνολικά υγιές και ο πόλεμος του Κοσσοβού, δεν επηρέασε τους ισολογισμούς των τραπεζών . Το 2004, το έτος προσχώρησης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν υπήρξαν ουσιαστικές μεταβολές στην δομή ιδιοκτησίας Ανάμεσα σε άλλες υπήρχαν 5 αμιγώς εγχώριες τράπεζες και 8 με κυρίως εγχώρια ιδιοκτησία. Η δεύτερη μεγαλύτερη τράπεζα της χώρας, η , Nova Kreditna banka Maribor, ήταν Σλοβενικής ιδιοκτησίας.

Τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια (ιδίως τα ξένα) σε ονομαστικούς και πραγματικούς όρους το έτος 2004, συνέχισαν να καταγράφουν ραγδαία αύξηση, η οποία σε σχέση με το προηγούμενο έτος ήταν 11.6% και 8.2% αντίστοιχα. Κατά το ίδιο έτος, το μερίδιο 6 μεγάλων τραπεζών στην αγορά μειώθηκε κατά 2.7% και μόνο η έβδομη μεγαλύτερη τράπεζα είδε το μερίδιό της να αυξάνεται κατά 0.8%. Η δανειοδότηση μη τραπεζικών τομέων αυξήθηκε κατά 19.8% και τα συνολικά τραπεζικά κεφάλαια αυξήθηκαν κατά 21%. Όλες οι τράπεζες πέτυχαν την ελάχιστη επάρκεια κεφαλαίου.

Στο τέλος του 2006 στη Σλοβενία υπήρχαν 20 τράπεζες , 3 ταμειυτήρια και 2 υποκαταστήματα ξένων τραπεζών και το ακαθάριστο εισόδημα του τραπεζικού τομέα παρουσίαζε μια πραγματική αύξηση 12.8%. Η κεφαλαιακή επάρκεια μειώθηκε σε σχέση με προηγούμενα έτη φτάνοντας το χαμηλότερο 10.5% το 2005, όμως το 2006 υπήρξε μια σημαντική αύξηση στο 11.1%. Η αύξηση αυτή ήταν το αποτέλεσμα της

μεταβολής στο IFRS¹⁰⁷. Ένας λιγότερο σημαντικός λόγος που συνέβαλε στην αύξηση της επάρκειας κεφαλαίου ήταν η μείωση των περιουσιακών στοιχείων που εξαρτώνταν από τον κίνδυνο επιτοκίου. Κατά τους ελέγχους, σε τράπεζες και ταμειυτήρια του Τμήματος Τραπεζικής Επίβλεψης, το 2006 συνέχιζαν να εξετάζονται στοιχεία από διάφορες τράπεζες με βάση την καινούργια μεθοδολογία που εστίαζε στην διαχείριση κινδύνου.

Η ενεργή καταγραφή των τραπεζικών λειτουργιών θα συνεχιστεί το 2007 με μηνιαίους ελέγχους στα πληροφοριακά συστήματα των τραπεζών. Το οικονομικό έγκλημα σε συνδυασμό με προσπάθεια ξεπλύματος χρήματος υπήρξε κυρίαρχο ζήτημα το ίδιο έτος, ενώ ο κίνδυνος διαφόρων μορφών οικονομικής τρομοκρατίας παρουσιάζεται αυξημένος τα τελευταία χρόνια. Η προσπάθεια για την αντιμετώπιση των παραπάνω αποτελεί μια διεθνή πρόκληση. Σε αυτό το πνεύμα, η Κεντρική Τράπεζα της Σλοβενίας, συνεχίζει την συστηματική έρευνα για την εναρμόνιση της νομοθεσίας με τον στόχο της διαχείρισης αυτού του είδους τους κινδύνους.

Η Κεντρική Τράπεζα εποπτεύει την εφαρμογή των μέτρων νομισματικής πολιτικής και την συμμόρφωση με τους κανονισμούς της διατραπεζικής αγοράς, μέσω διαδικασιών άμεσου και έμμεσου ελέγχου. Ο έμμεσος έλεγχος είναι μια συνεχής διαδικασία που βασίζεται σε αναφορές και αποδεικτικά έγγραφα που προσκομίζονται στην Κεντρική Τράπεζα για την επιβεβαίωση της εφαρμογής των κανονισμών. Επιπρόσθετος έλεγχος διεξάγεται με τους περιοδικούς ελέγχους στα βιβλία και άλλα έγγραφα των τραπεζών.

Το 2007, στην χώρα λειτουργούσαν συνολικά 21 τράπεζες, 3 ταμειυτήρια και 3 υποκαταστήματα ξένων τραπεζών (Αυστριακών και Γαλλικών).¹⁰⁸ Κατά την διάρκεια αυτού του έτους υπήρξε μια αύξηση των πιστωτικών ιδρυμάτων που ήταν υποκείμενα στον άμεσο έλεγχο της Κεντρικής Τράπεζας. Τα συνολικά κεφάλαια του

¹⁰⁷ International Financial Reporting Standards (IFRS) are Standards,[1] Interpretations and the Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements[2] (in the absence of a Standard or an Interpretation) adopted by the International Accounting Standards Board (IASB). Many of the standards forming part of IFRS are known by the older name of International Accounting Standards (IAS). IAS were issued between 1973 and 2001 by the Board of the International Accounting Standards Committee (IASC). On 1 April 2001, the new IASB took over from the IASC the responsibility for setting International Accounting Standards. During its first meeting the new Board adopted existing IAS and SICs. The IASB has continued to develop standards calling the new standards IFRS.

¹⁰⁸ “Bank Risks from Cross Boarder Finance in Slovenia”, joint work by the Bank of Slovenia and the International Monetary Fund”

τραπεζικού τομέα αυξήθηκαν κατά 25% κυρίως το δεύτερο εξάμηνο του έτους. Για αρκετά χρόνια ο ενεργός δανεισμός των τραπεζών από άλλες τράπεζες οδήγησε σε μια αύξηση των υποχρεώσεών τους φτάνοντας στο 35%, με το ακαθάριστο εισόδημα να έχει αυξηθεί κατά 17.4% σε σχέση με ο προηγούμενο έτος. Η μεγαλύτερη συμβολή στα κέρδη προέρχονταν από τόκους, εμπορικές συναλλαγές, και προμήθειες. Για να διασφαλιστεί επαρκής ρευστότητα, με δεδομένο το ποσοστό των ελάχιστων υποχρεωτικών διαθεσίμων, οι τράπεζες έπρεπε να εξασφαλίσουν ένα επαρκές επίπεδο ρευστών επενδύσεων για όλες τις υποχρεώσεις τους ωρίμανσης εντός 30 ημερών. Στο τέλος του 2007, το κεφάλαιο του τραπεζικού τομέα είχε αυξηθεί κατά 34.9% σε σχέση με το τέλος του 2006.

Τα γεγονότα στις διεθνείς αγορές δεν είχαν άμεση επίδραση στο τραπεζικό σύστημα της Σλοβενίας όμως είχε ένα έμμεσο αποτέλεσμα στις λειτουργίες των τραπεζών. Στο τέλος του 2008, τα συνολικά κεφάλαια του τραπεζικού τομέα είχαν αυξηθεί κατά 12%. Η αύξηση αυτή ήταν αποτέλεσμα αυξήσεων τόσο στα αρχικά όσο και στα νέα κεφάλαια. Η επάρκεια κεφαλαίων το Δεκέμβρη του 2008 βρίσκονταν 11.7%, φτάνοντας στο υψηλότερο επίπεδο των 3 τελευταίων ετών. Το 2008, η κερδοφορία των τραπεζών μειώθηκε κατά 41%, έπειτα από μια πορεία αυξανόμενης κερδοφορίας πολλών ετών, ενώ το καθαρό εισόδημα, μειώθηκε κατά 5.5%. Στο τέλος του έτους οι μη εξυπηρετούμενες υποχρεώσεις απέναντι στις τράπεζες, παρουσιάζονταν αυξημένες κυρίως στις εγχώριες τράπεζες, ενώ ήταν σταθερές στις ξένες. Ο λόγος φαίνεται να βρίσκεται στην επιδείνωση της δομής αξιολόγησης πιστώσεων ως αποτέλεσμα των σκληρότερων οικονομικών συνθηκών που οδήγησαν τις τράπεζες να αυξήσουν το επίπεδο πρόβλεψης και προστασίας ζημιών.

2.10 Η παρουσία Ελληνικών Τραπεζών στις Βαλκανικές χώρες.

Παραπάνω αναφερθήκαμε στα βασικά χαρακτηριστικά του τραπεζικού συστήματος της κάθε μιας από τις βαλκανικές χώρες χωριστά. Είδαμε λοιπόν ότι στο σύνολό του, ο χρηματοπιστωτικός τομέας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη είναι γενικώς υγιής. Οι τράπεζες δραστηριοποιούνται σε ένα ευνοϊκό επιχειρηματικό κλίμα,

με ανερχόμενη τη συνολική μακροοικονομική δραστηριότητα και σε συνθήκες και προοπτικές ανερχόμενης κερδοφορίας. Η επέκταση των πιστώσεων, ιδίως προς τα νοικοκυριά, είναι ισχυρή σε όλες τις χώρες της περιοχής. Η ποιότητα κεφαλαίων των τραπεζών είναι ικανοποιητική με αποδεκτούς δείκτες μη εξυπηρετούμενων δανείων προς συνολικά δάνεια, αλλά με ορατό το ενδεχόμενο μελλοντικής επιδείνωσης των δεικτών αυτών, καθώς η δανειακή επιβάρυνση των νοικοκυριών αυξάνεται με ταχύ ρυθμό.

Η επέκταση των μεγάλων ελληνικών τραπεζικών ομίλων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας 1990 και προέκυψε ως αποτέλεσμα της σταδιακής σύγκλισης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και της οικονομίας προς τα πρότυπα των πιο ανεπτυγμένων ευρωπαϊκών χωρών. Η ωρίμανση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος δημιούργησε την ανάγκη επέκτασης εκτός συνόρων. Τα Βαλκάνια, λόγω πολιτισμικής και γεωγραφικής εγγύτητας δημιουργούσαν συνθήκες ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, και προσδιόρισαν το νέο πεδίο δράσης για τις Ελληνικές τράπεζες.

Η σταδιακή προσαρμογή των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας, η συνέχιση των διαρθρωτικών αλλαγών, τα εκτενή προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων και οι προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης αποτέλεσαν ουσιαστικά στοιχεία για την προσέλκυση των ελληνικών και άλλων ευρωπαϊκών τραπεζών στην περιοχή.

Αρχικά η επέκταση των ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια απέβλεπε κυρίως στην εξυπηρέτηση ελληνικών επιχειρήσεων (στρατηγική “follow the customer”¹⁰⁹), που δραστηριοποιήθηκαν στην περιοχή αυτή επεκτείνοντας τις δραστηριότητες τους. Γνωρίζοντας τη δραστηριότητα και τον πιστωτικό κίνδυνο των επιχειρήσεων αυτών, οι ελληνικές τράπεζες τις συνόδευαν στην επέκτασή τους στα Βαλκάνια. Αργότερα, οι ελληνικές τράπεζες διεύρυναν σταδιακά τις εκεί δραστηριότητές τους επωφελούμενες από την ανερχόμενη αγορά στον τομέα της λιανικής τραπεζικής και αξιοποιώντας επενδυτικές ευκαιρίες. Οι ελληνικές Τράπεζες αντιμετωπίζουν σήμερα

¹⁰⁹ “Who is next to buy my bank in South Eastern Europe?”, Simona Mihai Yiannaki European University Cyprus, April 2007

ολόκληρη την περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, ως «εσωτερική αγορά». ¹¹⁰Τα περιθώρια ανάπτυξης είναι σημαντικά. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι Ελληνικές Τράπεζες ελέγχουν μεγάλο μερίδιο της αγοράς στην FYROM, στη Βουλγαρία και στη Ρουμανία και ακολουθούν οι αγορές της Σερβίας και της Αλβανίας.

Σήμερα, η παρουσία των μεγάλων ελληνικών τραπεζών¹¹¹ στα Βαλκάνια¹¹² δεν αποτελεί περιστασιακή χρηματοοικονομική εκμετάλλευση αλλά σχέδιο μακροχρόνιας επενδυτικής στρατηγικής, η οποία εκδηλώνεται είτε μέσω αυτόνομης ανάπτυξης είτε μέσω εξαγορών εγχώριων τραπεζών. Συνολικά στην περιοχή, το 2005, οι 5 μεγάλοι ελληνικοί τραπεζικοί όμιλοι είχαν δημιουργήσει ένα τεράστιο δίκτυο καταστημάτων. ¹¹³Το 2005 τα κέρδη των 5 μεγάλων τραπεζικών ομίλων από τις εργασίες τους στην περιοχή των Βαλκανίων ξεπέρασαν τα € 138 εκατ., ενώ το 2007 από την περιοχή αυτήν θα προήλθε το 20% των συνολικών κερδών τους. Σε μερικές από τις χώρες των Βαλκανίων οι ελληνικές τράπεζες έχουν σήμερα ηγετική θέση.

Στόχος της «ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ», τα τελευταία χρόνια είναι να καθιερωθεί στο χώρο της ΝΑ Ευρώπης και της Βαλκανικής ιδιαίτερα. Ειδικότερα στη Ρουμανία, ενισχύεται το Δίκτυο της θυγατρικής της BANCA ROMANEASCA με σύνολο 151 καταστημάτων να καλύπτεται, μέσα το σύνολο της χώρας με έμφαση το Βουκουρέστι. Η BANCA ROMANEASCA εφαρμόζει επιθετική πολιτική αναφορικά με τη χρηματοδότηση ιδιωτών στοχεύοντας σε ραγδαία αύξηση διάθεσης Καταναλωτικών, Στεγαστικών Δανείων και Πιστωτικών Καρτών αυξάνοντας τα μερίδια αγοράς της. Παράλληλα, διατηρεί την έμφαση στον τομέα της συνεργασίας με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις όπου ήδη σημειώνει ραγδαία πρόοδο. Στη Σερβία στόχος είναι να διπλασιασθούν τα καταστήματα της ΕΤΕ, με αύξηση των εργασιών σε όλους τους τομείς και με πλήρη κάλυψη της χώρας. Το υφιστάμενο δίκτυο παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη εργασιών με αιχμή τα Στεγαστικά και Καταναλωτικά.

Στη Βουλγαρία η θυγατρική της ΕΤΕ, UBB, στον τομέα της Λιανικής Τραπεζικής έχει αναπτυχθεί με εντυπωσιακούς ρυθμούς αυξάνοντας τα μερίδια

¹¹⁰ “Capital Flows and Speculative attacks in prospective EU members states”, Heather Gibson, Euclid Tsakalotos, working paper no 6, 2003, Bank of Greece.

¹¹¹ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, ΕFG Eurobank – Εργασίας, Alpha Bank, Emporiki Bank, Τράπεζα Πειραιώς,

¹¹² Αλβανία, Βουλγαρία, ΠΓΔΜ, Ρουμανία, Σερβία.

¹¹³ Αναλυτικός πίνακας σελίδα 114

αγοράς της στο 15% το 2006 σε σχέση με 4% το 2001. Στην FYROM, η θυγατρική της Εθνικής Τράπεζας STOPANSKA BANKA, η μεγαλύτερη της χώρας τόσο σε όρους δικτύου όσο και σε μερίδιο της αγοράς, μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της εκκαθάρισης του χαρτοφυλακίου της και της εγκατάστασης νέων σύγχρονων οργανωτικών και μηχανογραφικών συστημάτων, εισέρχεται σε περίοδο κερδοφορίας και περαιτέρω ανάπτυξης.¹¹⁴

Στην Αλβανία το δίκτυο της Εθνικής Τράπεζας, εμφανίζει σημαντική ανάπτυξη και ιδιαίτερα στον τομέα της Λιανικής Τραπεζικής με σημαντικό μερίδιο αγοράς και με σαφείς ανοδικές τάσεις, ενώ προχωρεί στη διάθεση νέων προϊόντων με στόχο την κάλυψη όλων των σχετικών αναγκών της πελατείας. Οι παραπάνω δραστηριότητες συμβάλλουν στην κερδοφορία του ομίλου και αντιπροσωπεύουν σημαντικό ποσοστό του συνολικού ενεργητικού.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στον όμιλο της Εθνικής Τράπεζας, το 45% των κερδών του τρίτου τριμήνου, προήλθε από την παρουσία στο εξωτερικό. Ειδικότερα, τα καθαρά κέρδη της Finansbank στο 9μηνο του 2009, αυξήθηκαν κατά 12% παρά τις αυξημένες προβλέψεις του 2009, οι οποίες ανήλθαν σε 173 εκατ. ευρώ έναντι μόλις 49 εκατ. ευρώ στην αντίστοιχη περίοδο του 2008.

Ειδικά τα προ φόρων και προβλέψεων κέρδη αυξήθηκαν κατά 35% έναντι του 9μήνου του 2008. Είναι χαρακτηριστικό της δυναμικής της Finansbank, επισημαίνει η Εθνική, το γεγονός ότι οι επιδόσεις αυτές που υπερβαίνουν τις προ-κρίσης επιδόσεις της, πραγματοποιήθηκαν σε μια εξαιρετικά δυσμενή συγκυρία για την οικονομία της γειτονικής χώρας η οποία όμως, ήδη από το 3ο τρίμηνο του έτους ανακάμπτει.

Τα καθαρά κέρδη των μονάδων της Εθνικής που δραστηριοποιούνται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη εμφανίζουν υστέρηση κατά 50% έναντι του 9μήνου του 2008, ανερχόμενα σε 84 εκατ. ευρώ. Εντούτοις, τα προ-προβλέψεων κέρδη διαμορφώνονται σε 223 εκατ. ευρώ οριακά μειωμένα σε σχέση με το προηγούμενο έτος (-4%), ενώ σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο εμφανίζουν 4% αύξηση. Παρά τα αυξημένα επίπεδα προβλέψεων, λόγω της δυσμενούς συγκυρίας των οικονομιών της περιοχής, ο όμιλος συνεχίζει να εμφανίζει κέρδη στις χώρες της ΝΑ. Ευρώπης.

¹¹⁴ Περισσότερα στο http://www.nbg.gr/microsites/Stopanska/ZB_Profil.htm

Σήμερα ο Όμιλος της Alpha Bank¹¹⁵ δραστηριοποιείται στην εγχώρια αλλά και στη διεθνή τραπεζική αγορά, με παρουσία στη Ρουμανία (Alpha Bank Romania), στη Βουλγαρία (δίκτυο 120 Καταστημάτων), στη Σερβία (Alpha Bank Srbija A.D.), στην Αλβανία (δίκτυο 47 Καταστημάτων), και στην Π.Γ.Δ.Μ. (Alpha Bank A.D. Skopje). Παράλληλα λειτουργεί ευρύτατο δίκτυο ανταποκριτών (με τραπεζικά ιδρύματα) εσωτερικού και εξωτερικού. Το 2004 η Τράπεζα επελέγη από τη σερβική κυβέρνηση ως προτιμητέος υποψήφιος για την εξαγορά του 88,64% της Jubanka που είναι η τέταρτη μεγαλύτερη Τράπεζα της Σερβίας. Οι ρυθμοί ανάπτυξης των οικονομιών των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παρέμειναν ισχυροί το 2008, καθώς η εγχώρια ζήτηση συνέχισε να αυξάνεται, κυρίως κατά το πρώτο εξάμηνο του 2008, τροφοδοτούμενη από την άνοδο των πραγματικών μισθών και τον υψηλό ρυθμό πιστωτικής επεκτάσεως.

Εντούτοις, πολλές από τις οικονομίες αυτές παραμένουν ευάλωτες στην κρίση, εξαιτίας κυρίως των διευρυμένων ελλειμμάτων τους στο ισοζύγιο των εξωτερικών πληρωμών και από το γεγονός ότι οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης των τελευταίων ετών οφείλονται κυρίως στην ταχεία αύξηση της καταναλώσεως και όχι στην περαιτέρω αύξηση της παραγωγικότητας. Για τον λόγο αυτό, αναθεωρήθηκαν οι αναπτυξιακές προοπτικές των τοπικών οικονομιών και παρακολουθούνται οι κίνδυνοι που προκύπτουν από τον περιορισμό των καθαρών εισροών κεφαλαίων από το εξωτερικό καθώς και από τις σημαντικές διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών που παρατηρούνται σε αρκετές χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Το 2008, οι χορηγήσεις αυξήθηκαν κατά 48%, ρυθμός διπλάσιος του ρυθμού αυξήσεως της αγοράς, και ανήλθαν σε Ευρώ 11,2 δισ. Το μέγεθος αυτό αντιστοιχεί περίπου στο 22% του συνόλου των χορηγήσεων σε ενοποιημένη βάση. Ακόμη, σημαντική αύξηση της τάξεως του 15% σημείωσαν και οι καταθέσεις, έναντι αυξήσεως 5% του συνόλου της αγοράς, οι οποίες ανήλθαν σε Ευρώ 6,1 δισ. Τα κέρδη από τις δραστηριότητες στην περιοχή ανήλθαν σε Ευρώ 112 εκατ. Στην Alpha Bank, τα έσοδα από τις εργασίες ΝΑ. Ευρώπης το εννιάμηνο φέτος αυξήθηκαν κατά 7% στα 385 εκατ. ευρώ έναντι 359,8 εκατ. ευρώ πέρυσι και αντίστοιχα κατά 7% αυξήθηκαν τα έξοδα στα 222,3 εκατ. ευρώ, έναντι 207,6 εκατ. ευρώ. Οι ζημιές από τη

¹¹⁵ “Greece and Southeastern Europe: Economic and Financial Outlook”, Economic Research Division, 2008, Alpha Bank

ΝΑ. Ευρώπη ανήλθαν σε 114 εκατ. ευρώ έναντι 32,9 εκατ. ευρώ πέρυσι, αυξημένες κατά 246,3%. Έτσι, τα προ φόρων κέρδη από την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, μειώθηκαν κατά 59,2% στα 48,6 εκατ. ευρώ έναντι 119,2 εκατ. ευρώ

Η EFG Eurobank¹¹⁶ έχει προχωρήσει στην αύξηση του μεριδίου της σε όλες τις θυγατρικές της στην ΝΑ Ευρώπη. Το 2004 ανακοίνωσε την αύξηση του ποσοστού της κατά 5,13% στη Ρουμανική Τράπεζα Bancpost, μετά την συμφωνία εξαγοράς των μετοχών που κατείχε ο Ρουμανικός Επενδυτικός Οργανισμός SIF Muntenia. Η Eurobank κατέχει το πλειοψηφικό πακέτο μετοχών της Bancpost ¹¹⁷(άνω του 55%) και ήδη ασκεί τη Διοίκηση της Τράπεζας.

Η Bancpost Ρουμανίας, με Δίκτυο 160 καταστημάτων είναι η 6η μεγαλύτερη τράπεζα στη χώρα, με υψηλούς ρυθμούς Ανάπτυξης και προσφέρει όλο το φάσμα Τραπεζικών Προϊόντων σε Εταιρείες και Ιδιώτες Πελάτες. Επίσης η Eurobank ανακοίνωσε τη δυναμική είσοδό της στην αγορά Χρηματοδοτικής Μίσθωσης στη Βουλγαρία με τη δημιουργία νέας εταιρείας Leasing με την επωνυμία EFG Leasing EAD. Η νέα εταιρεία δραστηριοποιείται ήδη με επιτυχία προσφέροντας ευρύ φάσμα προϊόντων Leasing μέσω του δικτύου των 124 καταστημάτων της Postbank AD, που όπως είναι γνωστό ανήκει στον όμιλο της Eurobank.

Τέλος, στη Σερβία η εξαγορασθείσα το 2003 Postbanka μετονομάστηκε σε EFG Eurobank Beograd με τότε δίκτυο 12 καταστημάτων στην ευρύτερη περιοχή του Βελιγραδίου, με στόχο την οργανική ανάπτυξη και μεσοπρόθεσμα την ενίσχυση του δικτύου στα 40-50 καταστήματα. Από πλευρά του η Eurobank, έχει ως βασικό στόχο ακόμη και στη δύσκολη συγκυρία τη στήριξη των πελατών της, την αποτελεσματική διαχείριση των πιστωτικών και λοιπών κινδύνων, τη συγκράτηση των λειτουργικών δαπανών και την προσέλκυση νέων καταθέσεων στις χώρες της «Νέας Ευρώπης». Στο τέλος Σεπτεμβρίου, το ενεργητικό του ομίλου στη «Νέα Ευρώπη» διαμορφώθηκε σε 21 δισ. ευρώ, το χαρτοφυλάκιο χορηγήσεων ανήλθε σε 14,3 δισ. ευρώ και οι καταθέσεις πελατών υπερέβησαν τα 9,6 δισ. ευρώ. Τα έσοδα ενισχύθηκαν σε 247 εκατ. ευρώ το γ' τρίμηνο, από 241 εκατ. ευρώ το β' τρίμηνο, συνεισφέροντας κατά 32% στα συνολικά έσοδα του ομίλου.

¹¹⁶ Λεπτομέρειες στα annual reports στη σελίδα:

<http://www.postbank.bg/TransformationService.aspx/XHTML?strXML=%2Fen-US%2Fabout%2FInvestor+Relations%2FAnnual+reports%2F>

¹¹⁷ Περισσότερα στο site: http://www.bancpost.ro/documents/Bancpost_AnnualReport_2008_EN.pdf

Η βελτίωση των εσόδων σε συνδυασμό με τη συγκράτηση των δαπανών οδήγησε στη μείωση του δείκτη κόστους εσόδων σε 61% το γ' τρίμηνο, από 61,3% το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Τα κέρδη προ προβλέψεων ενισχύθηκαν κατά περίπου 12 εκατ. ευρώ. έναντι του α' τριμήνου και 3 εκατ. ευρώ έναντι του β' τριμήνου και διαμορφώθηκαν σε 96 εκατ. ευρώ. Παρά ταύτα, το συνολικό αποτέλεσμα ήταν αρνητικό κατά 10 εκατ. ευρώ στο τρίμηνο, λόγω του υψηλού κόστους καταθέσεων .

Η «ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ» δραστηριοποιείται στην Αλβανία με την Tirana Bank με 45 καταστήματα, στη Ρουμανία με την Piraeus Bank Romania με 186 καταστήματα, στη Βουλγαρία με 101 καταστήματα και στην Σερβία με την Piraeus Bank AD με 47 καταστήματα.¹¹⁸ Η παρουσία του Ομίλου της Τράπεζας Πειραιώς στη Βουλγαρία ξεκίνησε με την ίδρυση του καταστήματος Σόφιας από την πρώην Xiosbank το 1994. Εκ τότε, η Τράπεζα Πειραιώς έχει διευρύνει σημαντικά το δίκτυό της στη χώρα, ενώ στις αρχές του 2005 προχώρησε στην εξαγορά της Eurobank AD, η οποία μετονομάστηκε σε Piraeus Bank Bulgaria AD.

Η Tirana Bank ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1996 ήταν η πρώτη Ιδιωτική Τράπεζα που ιδρύθηκε στην Αλβανία. Η Piraeus Bank Romania , ιδρύθηκε το 1995 (ως Pater Credit Bank) από την Budapest Bank. Η Τράπεζα εντάχθηκε στον Όμιλο της Τράπεζας Πειραιώς στα μέσα του 2000. Η Piraeus Bank AD είναι η νέα θυγατρική του Ομίλου Πειραιώς (από το Μάιο του 2005) στην αναπτυσσόμενη τραπεζική αγορά της Σερβίας.

Η Τράπεζα Πειραιώς προχώρησε σε εξαγορά του 99,7% του Μετοχικού Κεφαλαίου της Βουλγαρικής Τράπεζας Eurobank. Η επέκταση της Τράπεζας Πειραιώς στην Αγορά της Βουλγαρίας θεωρείται Επένδυση Στρατηγικής σημασίας, καθώς ο Τραπεζικός Τομέας της χώρας αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς ,ενώ ο Δείκτης Τραπεζικής Διαμεσολάβησης παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα, υποδηλώνοντας τα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης του τραπεζικού κλάδου στη χώρα. Με την εξαγορά αυτή, ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς ενισχύει την παρουσία του στη Βουλγαρία, δημιουργώντας ένα εκτεταμένο δίκτυο .

Το σύνολο των τραπεζικών κεφαλαίων στο τέλος του 2008 ανέρχονταν σε 2.1 δις ευρώ. Στον όμιλο Πειραιώς, το ενεργητικό σε αγορές εκτός Ελλάδας αποτελεί το

¹¹⁸ Πληροφορίες από το site της Τράπεζας Πειραιώς (<http://www.piraeusbank.gr/ecPage.asp?id=233577&lang=1&nt=96&sid=&fid=233544>)

17% του ομίλου, με ευρεία διασπορά (παρουσία σε 9 χώρες). Οι διεθνείς δραστηριότητες συνιστούν το 59% του δικτύου καταστημάτων και το 50% του ανθρώπινου δυναμικού του ομίλου. Τα κέρδη προ φόρων από διεθνείς δραστηριότητες το 9μηνο 2009 ανήλθαν σε 81 εκατ. ευρώ (-40% σε ετήσια βάση), με επιβάρυνση από τον τριπλασιασμό των προβλέψεων. Τα καθαρά έσοδα σημείωσαν ρυθμό αύξησης 14%, ενώ το λειτουργικό κόστος 4% (ή 1% χωρίς τις δαπάνες των νέων καταστημάτων). Τα κέρδη προ φόρων και προβλέψεων από το εξωτερικό ανήλθαν το 9μηνο 2009 σε 231 εκατ. ευρώ (+25% σε ετήσια βάση). Ως ποσοστό επί του μέσου όρου δανείων, τα προ προβλέψεων κέρδη ανήλθαν σε 3,5%, ενώ τα έξοδα προβλέψεων σε 2,3%.

Μικρότερη σε σχέση με των υπόλοιπων Ομίλων είναι η παρουσία της «Εμπορικής Τράπεζας» στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Τον Αύγουστο του 1998 ελήφθη η προκαταρκτική άδεια για την ίδρυση της θυγατρικής μας με την αρχική επωνυμία International Commercial Black Sea Bank (Albania) S.A. και ιδρυτικό μετοχικό κεφάλαιο USD 3.000.000. Οριστική άδεια λειτουργίας έλαβε την 28.10.1999 και μετονομάστηκε σε Intercommercialbank (Albania) S.A., ενώ στις 18.06.2001 απόκτησε την επωνυμία Commercial Bank of Greece (Albania) S.A. Σήμερα ονομάζεται Emporiki Bank -Albania S.A. Κύριος στόχος της τράπεζας είναι¹¹⁹:

- i. Να δώσει έμφαση στις δραστηριότητες Λιανικής τραπεζικής (ιδιώτες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις).
- ii. Να ισχυροποιήσει την παρουσία της στο Τομέα των Επιχειρήσεων, όπου η Τράπεζα έχει καταφέρει να είναι μία από τις πρώτες της τοπικής αγοράς .
- iii. Να δημιουργήσει ένα δυναμικό, σύγχρονο και κερδοφόρο πιστοδοτικό οργανισμό στην τοπική αγορά, προσφέροντας ποιοτικές υπηρεσίες στους πελάτες της και προωθώντας νέα τραπεζικά προϊόντα.

¹¹⁹ Περισσότερα στην : <http://www.emporiki.gr>

- iv. Να αυξήσει το μερίδιό της στην Αλβανική αγορά, επικεντρώνοντας την προσοχή της στην επέκταση της πελατειακής της βάσης και στην προσέλκυση καταθέσεων των Αλβανών εργαζομένων στην Ελλάδα.
- v. Να επεκτείνει το δίκτυο των καταστημάτων της στα Τίρανα και σε διάφορες πόλεις της Αλβανίας. Εικοσιένα καταστήματα έχουν ήδη τεθεί σε λειτουργία .

Η Emporiki Bank -Bulgaria EAD ιδρύθηκε το 1994. Η Εμπορική Τράπεζα ανέλαβε τη διοίκησή της από το 1996 με έδρα τη Σόφια της Βουλγαρίας, κατέχοντας σήμερα το 100% του μετοχικού της κεφαλαίου. Η Τράπεζα λειτουργεί με 13 καταστήματα στη Σόφια και με 16 καταστήματα στις διάφορες πόλεις της Βουλγαρίας. Η Emporiki Bank -Bulgaria EAD λειτουργεί πλήρως ως εμπορική τράπεζα, παρέχοντας ένα ευρύ φάσμα τραπεζικών εργασιών όπως: χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων, στεγαστικά δάνεια, ενέγγυες πιστώσεις, έκδοση εγγυητικών επιστολών, συμβουλευτικές υπηρεσίες επιχειρηματικού ενδιαφέροντος, χρηματιστηριακές εργασίες και διαχείριση κεφαλαίων και χαρτοφυλακίου, χρεωστικές και πιστωτικές κάρτες, υπηρεσίες e-banking.

Η Emporiki Bank - Romania S.A. λειτουργεί με έδρα το Βουκουρέστι της Ρουμανίας από τις 8 Μαΐου 1996 αρχικά με την επωνυμία International Commercial Black Sea Bank (Romania) SA και με πρώτο μετοχικό κεφάλαιο USD 6.500.000. Στις 3 Απριλίου 2000 η Τράπεζα μετονομάστηκε σε Commercial Bank of Greece (Romania) SA και ακολούθως τον Δεκέμβριο του 2003 σε Emporiki Bank – Romania SA, ακολουθώντας την αλλαγή εταιρικής ταυτότητας της μητρικής Τράπεζας. Τον Αύγουστο του 2006 ο γαλλικός χρηματοοικονομικός Όμιλος της Credit Agricole απέκτησε την Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ, ανοίγοντας νέες στρατηγικές ανάπτυξης για την Emporiki Bank – Romania, διασφαλίζοντας τη γεωγραφική εξάπλωση των δραστηριοτήτων της αλλά και την παροχή βελτιωμένων προϊόντων και υπηρεσιών στους πελάτες της.

Η θυγατρική διαθέτει δίκτυο 33 καταστημάτων και μίας θυρίδας. Η κεντρική της διοίκηση στεγάζεται σε δύο κτίρια (Berzei και Vasile Lascar). Η Εμπορική Τράπεζα κατέχει το 99,35% του μετοχικού της κεφαλαίου. Η Emporiki Bank - Romania S.A. λειτουργεί πλήρως ως εμπορική τράπεζα, παρέχοντας ένα ευρύ φάσμα

τραπεζικών εργασιών, όπως: χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων, στεγαστικά δάνεια, καταθέσεις, εργασίες εξωτερικού, διαχείριση διαθεσίμων, συμβουλευτικές υπηρεσίες, εργασίες συναλλάγματος, έκδοση χρεωστικών και πιστωτικών καρτών και Internet Banking .

Οι ελληνικές τράπεζες μέσω της επέκτασής τους στα Βαλκάνια επιδιώκουν να βελτιώσουν την κερδοφορία τους, καθώς σταδιακά η λιανική τραπεζική στην Ελλάδα πλησιάζει τα επίπεδα ωρίμανσης των περισσότερων χωρών της Ευρωζώνης. Η οικονομική πολιτική που εφαρμόζουν οι χώρες των Βαλκανίων προσανατολίζεται στον στόχο της μακροοικονομικής και χρηματοοικονομικής σταθερότητας και οι διαρθρωτικές δομές των εγχώριων οικονομιών συγκλίνουν στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Η σύγκλιση προς τα ενδεδειγμένα σύγχρονα πρότυπα είναι γρηγορότερη και οι προσαρμογές του οικονομικού περιβάλλοντος ευκολότερες. Το επόμενο στάδιο, λόγω μείωσης των επιπέδων συγκέντρωσης του κλάδου, θα είναι οι εγχώριες συγχωνεύσεις και εξαγορές, στις οποίες θα εξαναγκαστούν οι τράπεζες με τα μικρότερα μερίδια αγοράς.

2.11 Πως αντιμετωπίζει η Ελλάδα τις επενδύσεις της στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης εν μέσω κρίσης;

Παρά τις μεγάλες δυσκολίες που δημιουργεί η κρίση, καμία μεγάλη ελληνική τράπεζα δεν φαίνεται να εξετάζει την προοπτική σημαντικής μείωσης της παρουσίας της σε κάποια χώρα, πολύ δε περισσότερο οριστικής εγκατάλειψής της. Είναι προφανές, ότι εγκατάλειψη της περιοχής θα είχε σοβαρές επιπτώσεις όχι μόνο για τις τράπεζες αλλά ευρύτερα για την εγχώρια οικονομία. Η δυναμική επέκταση των τραπεζών στην περιοχή τα προηγούμενα χρόνια άνοιξε τον δρόμο σε εκατοντάδες μικρές και μεγάλες εγχώριες εταιρείες να επεκταθούν ή να εξάγουν τα προϊόντα τους σε νέες αγορές. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (ΕΕΤ)¹²⁰, στις χώρες της ευρύτερης περιοχής της ΝΑ Ευρώπης

¹²⁰ «<http://62.1.43.74/4Statistika/UplPDFs/Netabroad08.pdf>» και «<http://62.1.43.74/4Statistika/UplPDFs/Netabroad108.pdf>»

λειτουργούν περισσότερες από 8.000 ελληνικές επιχειρήσεις, πολλές εκ των οποίων πραγματοποιούν εκεί άνω του 20% του συνολικού τους τζίρου.

Οι εν λόγω χώρες είναι από τους σημαντικότερους οικονομικούς εταίρους της Ελλάδας, δεδομένου ότι το 27% των ελληνικών εξαγωγών κατευθύνεται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με μακροπρόθεσμο ορίζοντα και με ισχυρά αυξανόμενο ρυθμό, έναντι μόλις 4% των εξαγωγών μας προς τις ΗΠΑ. Τέλος, ένα σημαντικό τμήμα της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα μας, κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα, προέρχεται από κατοίκους των εν λόγω χωρών. Στελέχη τραπεζών υπογραμμίζουν σε κάθε ευκαιρία ότι η επέκταση στη Βαλκανική χερσόνησο αποτελεί επένδυση στρατηγικού χαρακτήρα και όχι μια περιστασιακή κίνηση με βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Στο τέλος του 2008 οι εγχώριες τράπεζες είχαν αναπτύξει στις χώρες της περιοχής ένα σύνολο ενεργητικού 53,3 δισ. ευρώ, που αντιστοιχεί στο 14% του συνολικού ενεργητικού του ελληνικού πιστωτικού συστήματος, ένα δίκτυο με περισσότερα από 3.500 καταστήματα στο οποίο απασχολούνται 40.000 περίπου εργαζόμενοι.

Σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές, οι εγχώριες τράπεζες δεν έχουν προχωρήσει ούτε σε μείωση προσωπικού ούτε σε κλείσιμο καταστημάτων στις αγορές όπου δραστηριοποιούνται, τουλάχιστον σε μεγάλη κλίμακα. Έχουν πραγματοποιηθεί μικρής μόνο κλίμακας κινήσεις μείωσης καταστημάτων, ενώ η κύρια προσπάθεια εστιάζεται στον περιορισμό των λειτουργικών εξόδων. Εδώ και αρκετούς μήνες οι τράπεζες έχουν προχωρήσει στην επαναδιαπραγμάτευση των ενοικίων των καταστημάτων, στον αποτελεσματικότερο έλεγχο των προμηθειών, στη μείωση των δαπανών διαφήμισης και προβολής καθώς και στον δραστικό περιορισμό των bonus και άλλων έκτακτων αμοιβών, ενέργειες που έχουν οδηγήσει στη σημαντική μείωση των λειτουργικών εξόδων. Η προσπάθεια αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη και ήδη αποδίδει σημαντικά θετικά αποτελέσματα ενώ σύμφωνα με τα επιτελεία των τραπεζών υπάρχουν περαιτέρω περιθώρια μείωσης των δαπανών.

Επιπλέον οι εξελίξεις στις οικονομίες της περιοχής δεν είναι τόσο άσχημες όσο προβλεπόταν. Σε πρόσφατη μελέτη¹²¹ της Eurobank EFG για τις οικονομίες της

¹²¹ <http://www.eurobank.gr/online/home/research.aspx?mid=620&lang=gr> «Μαΐος 2009, Η Χρηματοοικονομική Κρίση και η Νέα Ευρώπη» Γκιώνης Ιωάννης

περιοχής υπογραμμίζεται το συμπέρασμα ότι, παρά τη σημαντική πίεση που δέχθηκαν, οι οικονομίες της Νέας Ευρώπης δεν κατέρρευσαν. «Οι βραχυπρόθεσμοι κίνδυνοι έχουν υποχωρήσει χάρη στην παρέμβαση των διεθνών οργανισμών και της Ε.Ε., γεγονός που αυξάνει την αισιοδοξία ότι η παρούσα κρίση δεν θα αναχαιτίσει τη διαδικασία σύγκλισης των οικονομιών αυτών με την υπόλοιπη Ευρώπη, που καλούνται να αντιμετωπίσουν με συνέπεια και ορθό σχεδιασμό τις μεσομακροπρόθεσμες προκλήσεις της παγκόσμιας κρίσης» σημειώνεται στη μελέτη.

Παράλληλα, η προοπτική οικονομικής ενίσχυσης ορισμένων χωρών της Βαλκανικής από το ΔΝΤ τονώνει τις προσδοκίες για ταχύτερη δημοσιονομική προσαρμογή και πειθαρχημένη διαχείριση. Έτσι οι τράπεζες στηρίζουν τις θυγατρικές τους και ελπίζουν στην ομαλοποίηση της κατάστασης, στην έξοδο από το τούνελ της κρίσης και σε επόμενο στάδιο στην ανάκαμψη των οικονομιών των χωρών της περιοχής.

Παρ' όλα αυτά, η πορεία δεν θα είναι εύκολη και οι δυσκολίες που έχουν να διαχειριστούν οι τράπεζες είναι μεγάλες. Οι επιτελείς των τραπεζών αναγνωρίζουν ένα σοβαρό στρατηγικό πρόβλημα των χωρών της περιοχής: το μεγάλο χάσμα μεταξύ αποταμιεύσεων (οι οποίες είναι απογοητευτικά χαμηλές) και επενδύσεων. Η έκρηξη των επενδύσεων στα χρόνια της ευφορίας (που τροφοδότησαν και την ισχυρή οικονομική ανάπτυξη των χωρών της περιοχής) γινόταν μέσω άμεσων ξένων επενδύσεων και τραπεζικού δανεισμού, όμως και οι δύο αυτές πηγές στέρεψαν εξαιτίας της κρίσης.

Στελέχη τραπεζών αναγνωρίζουν ότι το μοντέλο ανάπτυξης των χωρών της περιοχής τα προηγούμενα χρόνια χαρακτηριζόταν από σοβαρές ανισορροπίες, οι οποίες είναι φυσικό να έχουν περάσει και στο τραπεζικό σύστημα και κατ' επέκταση και στις θυγατρικές των εγχώριων τραπεζών. Προσθέτουν ότι σταδιακά θα πρέπει να αποκατασταθεί η ισορροπία στις τοπικές αγορές και στο τραπεζικό σύστημα. Στο περιβάλλον αυτό οι εγχώριες τράπεζες θα πρέπει να αναδείξουν μια νέα στρατηγική ανάπτυξης, η οποία να βασίζεται σε περισσότερο παραδοσιακά μοντέλα, δηλαδή μιας ισόρροπης ανάπτυξης δανείων – αποταμιεύσεων.

2. ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2008)

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ	ΘΥΓΑΤΡΙΚΗ (1) ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ (2)	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΘΥΓΑΤΡΙΚΗΣ - ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
ΑΛΒΑΝΙΑ		
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	EMPORIKI BANK ALBANIA S.A.
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	TIRANA BANK IBC
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2	NBG S.A .-TIRANA BRANCH
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	2	TIRANA BRANCH
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	UNITED BULGARIAN BANK
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	EMPORIKI BANK BULGARIA EAD
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	PIRAEUS BANK BULGARIA AD
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK - ERGASIAS Α.Ε.	1	EUROBANK EFG BULGARIA A.D.
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	2	SOFIA BRANCH
ΣΕΡΒΙΑ		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	VOJVODJANSKA BANKA
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	PIRAEUS BANK BEOGRAD AD
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK - ERGASIAS Α.Ε.	1	EUROBANK EFG STEDIONICA A.D. BEOGRAD
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	ALPHA BANK SRBIJA AD
Π.Γ.Δ.Μ.		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	STOPANSKA BANKA AD - SKOPJE
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	ALPHA BANK AD SKOPJE

(Πηγή: «Τράπεζα της Ελλάδος»)

2.11 Επίλογος –συμπεράσματα- συγκεντρωτικοί πίνακες.

Η δημιουργία ενός βιώσιμου και υγιούς χρηματοοικονομικού συστήματος στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, υπήρξε θεμελιώδους σημασίας για όλες τις χώρες που πραγματοποίησαν την μετάβαση σε οικονομίες προσανατολισμένες στην αγορά και οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε με πολύ δύσκολες συνθήκες διότι στην αρχική φάση τα χρηματοπιστωτικά συστήματα των χωρών αυτών ήταν ασθενή και σημαντικά υποανάπτυκτα. Κατά το 1990, οι προσπάθειες αναδόμησης του τραπεζικού συστήματος άρχισαν να γίνονται απαραίτητες.

Στις αρχές του 2000, έπειτα από μια δεκαετία μεταβολών και διαδικασιών αναμόρφωσης σε όλους του τομείς, σχεδόν όλες οι χώρες αντιμετώπιζαν ακόμα ,σε διαφορετικό βέβαια βαθμό, ποικίλα προβλήματα. Είναι γεγονός το οποίο έχει επιβεβαιωθεί πρακτικά σε όλες τις χώρες ότι η οικονομικές επιδόσεις , η μακροοικονομική σταθερότητα και η μακροχρόνια ανάπτυξη εξαρτώνται πολύ έντονα από την αποτελεσματικότητα με την οποία λειτουργεί το χρηματοοικονομικό σύστημα καθώς και από τις επαρκείς υποδομές και το κατάλληλο κανονιστικό πλαίσιο.

Σχεδόν στα μέσα της τρέχουσας δεκαετίας, η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, εισήγαγαν ένα αριθμό μέτρων που αφορούσαν το σύνολο των τομέων του τραπεζικού και χρηματοοικονομικού συστήματος. Έτσι, το νομικό , θεσμικό περιβάλλον καθώς και το πλαίσιο επίβλεψης των τραπεζών έχει βελτιωθεί και ενδυναμωθεί ουσιαστικά και σαφώς η προσπάθεια αυτή συνεχίζεται. Χρησιμοποιούνται από την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τόσο εργαλεία και μέθοδοι όσο η εμπειρία που αντλείται από επιτυχίες και αποτυχίες του παρελθόντος , ώστε να τεθούν τα θεμέλια για ένα σύγχρονο τραπεζικό σύστημα στην περιοχή.

Ένα κύμα αναδομήσεων και μεταβολών, κατευθυνόμενο από διεθνή χρηματοοικονομικά ιδρύματα, εστίαζαν τις προσπάθειές τους στην τραπεζική αναδόμηση, στην ρευστοποίηση αφερέγγυων ιδρυμάτων , εξαγορές, συγχωνεύσεις και άλλες μορφές σταθεροποίησης και ενδυνάμωσης της εύθραυστης αυτής αγοράς. Στα μέσα περίπου τη δεκαετίας, εισήχθησαν σχήματα εγγύησης καταθέσεων.

Φαίνεται συνολικά, η προσπάθεια που έχει εστιαστεί στον τραπεζικό τομέα να έχει τραβήξει την προσοχή από την πραγματική οικονομία και είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή που ασκείται σε άλλους τομείς.

Η μελλοντική επιτυχία του τραπεζικού και χρηματοοικονομικού τομέα στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης, είναι πιθανόν να προσδιοριστεί καθοριστικά από την αφοσίωση και την ικανότητα που επιδείξουν οι δημόσιες αρχές να πραγματοποιήσουν αναμορφώσεις προσανατολισμένες στην αγορά και σε άλλους τομείς των οικονομιών τους.

Όπως ήδη αναφέρθηκε σε πολλά σημεία, οι αδυναμίες και τα προβλήματα στους τραπεζικούς τομείς των χωρών που αναλύσαμε μπορούν να αποδοθούν κυρίως στα εξής στοιχεία:¹²²

- i. Αργή, ατελής και σε κάποιες περιπτώσεις προβληματική διαδικασία ιδιωτικοποίησης.
- ii. Η συσσώρευση μη εξυπηρετούμενων δανείων ιδίως στους ισολογισμούς των δημοσίων τραπεζών.
- iii. Η έλλειψη αξιοπιστίας στις δημόσιες και ιδιωτικές συναλλαγές.
- iv. Η κληρονομιά της ασθενούς ομοσπονδιακής διακυβέρνησης.
- v. Η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τα δημόσια ιδρύματα από μέρους του κοινού.¹²³

Η προσπάθεια συνεχούς βελτίωσης του τραπεζικού τομέα πρέπει να συνεχίσει ώστε να λυθούν μεθοδικά και αποτελεσματικά τα προβλήματα που εξακολουθούν να υπάρχουν. Γενικότερος στόχος όλων αυτών των χωρών παραμένει η σταθεροποίηση του συστήματος ώστε να είναι σε θέση να ξεπερνάει εσωτερικά και εξωτερικά σοκ, να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στους διάφορους οικονομικούς κινδύνους και τις προκλήσεις που σχετίζονται με το ολοένα ανταγωνιστικότερο περιβάλλον, τόσο εντός της εγχώριας οικονομίας όσο και διεθνώς. Η επιτυχία της διαδικασίας αυτής θα βοηθούσε πολύ στην δημιουργία κατάλληλων συνθηκών ώστε να γίνει πιο προσιτός ο στόχος της ένταξης στην ΕΕ.

¹²² Banking Sector Developments in South-eastern Europe by George Stubos, Ioannis Tsikripis, 2004, Global Development Network Southeast Europe (GDN-SEE) Research Area: 'The path towards accession to the EU'

¹²³ Financial Intermediation in Southeast Europe: Banking on the Balkans", Bonin P. John, 2001

Έχουν γίνει πολύ ουσιαστικά βήματα προς την μετάβαση στον σύγχρονο τραπεζικό τομέα σε όλες τις χώρες. Παρόλα αυτά υπάρχουν ακόμα σημαντικά περιθώρια προόδου και βελτίωσης στα πλαίσια της ενίσχυσης του κανονιστικού πλαισίου, εμβάθυνσης της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης και ιδιωτικοποίησης των υπόλοιπων κρατικών δυσλειτουργούντων τραπεζών. Τα τελευταία έτη ο τραπεζικός τομέας έχει αυξήσει αισθητά την κερδοφορία του, την ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων του και τους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας.

Κατά τη δεκαετία του 1990, όλες οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παρουσίασαν πολύ σημαντικά προβλήματα εξαιτίας της χαμηλής ποιοτικής στάθμης των περισσότερων δανείων στα χαρτοφυλάκιά τους. Τα περισσότερα από τα προβλήματα αυτά είχαν κληροδοτηθεί από τα παλαιότερα καθεστώτα όπου η αξιολόγηση του κινδύνου και των επισφαλειών των συναπτόμενων δανείων δεν λαμβάνονταν καθόλου υπόψη, και παράλληλα το νομικό πλαίσιο ήταν ανεπαρκές.

Στην ουσία η πολιτική χορηγήσεων των τραπεζών ήταν ένα κυβερνητικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιούνταν σε συμφωνία με την ανάγκες μίας κεντρικά σχεδιασμένης οικονομίας. Τα μέτρα για την βελτίωση της ποιότητας των χορηγούμενων δανείων καθώς και η υιοθέτηση των προτύπων BIS και η εφαρμογή συστημάτων διαχείρισης κινδύνου, έπαιξαν κεντρικό ρόλο στις πορείες μετάβασης όλων των χωρών της περιοχής.

Ο παρακάτω πίνακας εμφανίζει για κάποιες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στοιχεία για την ποιότητα των δανείων μεταξύ 1998 και 2002.

SEE Countries' Banks Loan Portfolio Quality		
	Year	Non-Performing Loans/ Total Loans (%)
Albania	1998	35,4%
	2002	5,6%
Bosnia/Herzegovina	1999*	58,7%
	2002	11,5%
Bulgaria	1998	11,8%
	2002	10,4%
FRY (Serbia/Montenegro)	1998	13,1%
	2002	28,5%
FYR Macedonia	1998	50,3%
	2002	35,7%
Romania	1998	58,5%
	2002	2,3%
Greece	2003	3,4%
EU Large Banks	2002	2,7%

Source: EBRD, Bank of Greece, ECB

Source: EBRD, Bank of Greece, ECB

*There is no available data for 1998

Με εξαίρεση την Σερβία –Μαυροβούνιο και ΠΓΔΜ η ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων ανάμεσα στα έτη αυτά βελτιώθηκε σημαντικά σε όλες τις χώρες Στην ΠΓΔΜ η κρίση του τραπεζικού τομέα και η οικονομική κρίση επηρέασε σημαντικά την ποιότητα του δείκτη αυτού για το συγκεκριμένο διάστημα. Ακόμα και σήμερα οι δείκτες αυτοί παραμένουν δυσμενέστεροι σε σχέση με εκείνους των χωρών της ΕΕ, επομένως στόχο αποτελεί η σύγκλιση αυτή.

Η χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση παρέμενε αρκετά ρηχή κατά την πρώτη δεκαετία της μετάβασης κυρίως λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης από μέρους του κοινού απέναντι στην αξιοπιστία των τραπεζικών υπηρεσιών ιδιαίτερα στην Βουλγαρία, Αλβανία και ΠΓΔΜ, ως αποτέλεσμα των κρίσεων της δεκαετίας του '90. Συνεπεία όλων των παραπάνω, το χαμηλό ποσοστό αποταμιεύσεων των νοικοκυριών και οι συντηρητικές πολιτικές επέκτασης οδήγησαν σε αναποτελεσματική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση. Παρά τις δυσκολίες ο δείκτης αυτός βαθαίνει στο πέρασμα της δεκαετίας που διανύουμε στις περισσότερες χώρες τις Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η βάση καταθέσεων αυξήθηκε σημαντικά και η

στοιχειώδης νομική προστασία των δανειστών έγινε δυνατή, ενώ εισήχθησαν σύγχρονες πολιτικές διαχείρισης κινδύνου. Παράλληλα οι βελτιωμένες επιδόσεις του επιχειρηματικού τομέα και η επέκταση πολυεθνικών εταιριών στην περιοχή οδήγησαν σε αύξηση των αναγκών χρηματοδότησης και συνεπώς στη ζήτηση κεφαλαίων. Ο παρακάτω πίνακας απεικονίζει την εξέλιξη των εγχώριων πιστώσεων στον ιδιωτικό τομέα, ως ποσοστό του ΑΕΠ στις χώρες που αναλύουμε:

SEE Countries' Banking System Intermediation		
	Year	Domestic Credit to Private Sector (% of GDP)
Albania	1998	0,6%
	2002	4,7%
Bosnia/Herzegovina	1999*	8,9%
	2002	12,0%
Bulgaria	1998	12,2%
	2002	18,0%
FRY (Serbia/Montenegro)	1998	11,2%
	2001	5,6%
FYR Macedonia	1998	17,7%
	2002	14,4%
Romania	1998	11,6%
	2002	8,4%
Greece	2003	26,3%
EU	2002	48,5%

Source: EBRD, Bank of Greece

*There is no available data for 1998

Γενικώς το επίπεδο της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης, είναι στενά συνδεδεμένο με την συνολική οικονομική ανάπτυξη.

Όπως ήδη αναφέρθηκε σε πολλά σημεία προηγουμένως, η ιδιωτικοποίηση των κρατικών τραπεζών αποτελεί σπουδαίο βήμα μετάβασης και η καθυστέρηση της σε ορισμένες χώρες οφείλεται κυρίως στην απροθυμία της κυβερνητικής πολιτικής. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται δεδομένα που αφορούν στην ιδιοκτησιακή δομή του τραπεζικού τομέα στις Βαλκανικές χώρες στο διάστημα μεταξύ 1998-2002, ώστε να λάβει ο αναγνώστης μια γενική εικόνα της ταχύτητας της μεταβατικής πορείας. Συνολικά θα μπορούσε να πει κανείς ότι η ιδιωτικοποίηση των τραπεζών

στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης χαρακτηρίστηκε από την είσοδο ξένων τραπεζών στην αγορά. Οι ξένες τράπεζες συνήθως μπαίνουν σε αλλοδαπές αγορές είτε εξαγοράζονταν εγχώριες τράπεζες είτε ιδρύοντας υποκαταστήματα. Στην περίπτωση δε περιοχών που διέρχονται από μεταβατικό στάδιο και περνούν μια διαδικασία εκσυγχρονισμού των αγορών τους, η είσοδος ξένων εταιριών προσφέρει βελτίωση στις τεχνικές διαχείρισης κινδύνου και της χρηματοοικονομικής τεχνογνωσίας(know-how).

SEE Countries' Banks Ownership			
	Year	Total number of Foreign Owned Banks	
		Banks	Banks
Albania	1998	10	8
	2002	13	12
Bosnia/Herzegovina	1998	n/a	n/a
	2002	n/a	n/a
Bulgaria	1998	34	17
	2002	34	26
FRY (Serbia/Montenegro)	1998	104	3
	2002	50	12
FYR Macedonia	1998	24	6
	2002	20	7
Romania	1998	36	16
	2002	31	24
Greece	2003	59	20

Source: EBRD, Bank of Greece

Ένας πολύ σημαντικός δείκτης που αποδεικνύει το αποτέλεσμα της ριζικής αναδόμησης του τραπεζικού συστήματος της περιοχής τα τελευταία χρόνια είναι εκείνος της κερδοφορίας των τραπεζών. Η μεγάλη αύξηση οφείλεται σε στοιχεία όπως η διαγραφή των μη εξυπηρετούμενων δανείων ου επιβάρυναν τους ισολογισμούς, οι ιδιωτικοποιήσεις που ενέτειναν τον ανταγωνισμό , η εισαγωγή της σύγχρονης τραπεζικής, η επέκταση των πιστώσεων αλλά και τα πολύ υψηλά spreads χαρακτηριστικό στοιχείο της ευρύτερης περιοχής και γενικώς μεταβατικών και

ανώριμων αγορών. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει δείκτες κερδοφορίας και αποδόσεων. Καθώς τα spreads αμβλύνονται όπως έχει διαπιστωθεί από πολύ πρόσφατα δεδομένα ,σε άλλο σημείο, οι τράπεζες θα αναγκαστούν να βρουν διαφορετικούς τρόπους αύξησης του μεριδίου τους στην αγορά στο μέλλον, στα πλαίσια λιανικής τραπεζικής και διαχείρισης κεφαλαίων. Παράλληλα θα πρέπει αν ελέγξουν τα λειτουργικά κόστη τους και να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους συνετά ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι απώλειες από δυσμενή δάνεια.

Συνοψίζοντας, βλέπουμε ότι πράγματι ο τραπεζικός τομέας των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχει πραγματοποιήσει πολύ μεγάλα και ουσιαστικά βήματα εξέλιξης και για όσες χώρες δεν έχουν επιτύχει την προσχώρησή τους στην ΕΕ, η προσπάθεια αυτή, καθώς και η υιοθέτηση των αποφάσεων της Επιτροπής Βασιλείας II αποτελούν πρόκληση και τον βασικότερο στόχο των οικονομιών τους.

SEE Countries' Banks Profitability			
	Year	ROA	ROE
Albania	1998	-1,8%	-82,3%
	2002	1,2%	19,1%
Bosnia/Herzegovina	1998	n/a	n/a
	2002	n/a	n/a
Bulgaria	1998	1,7%	15,8%
	2002	2,1%	16,2%
FRY (Serbia/Montenegro)	1998	n/a	n/a
	2002	n/a	n/a
FYR Macedonia	1998	2,0%	8,2%
	2002	1,5%	6,9%
Romania	1998	0,1%	1,0%
	2002	2,6%	18,3%
Greece	2003	0,9%	12,8%
EU Large Banks	2003S	0,4%	11,4%

Source: National Central Banks, Bank of Greece, ECB

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Βιβλία:

1. “Banking in Central and Eastern Europe 1980-2006: a comprehensive analysis of banking sector transformation in the former soviet union, Czechoslovakia, East Germany, Yugoslavia, Belarus, Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Hungary, Kazakhstan, Poland, Romania, the Russian Federation, Serbia and Montenegro, Slovakia, Ukraine and Uzbekistan”, Stephan Barisitz, Routledge International Studies in Money and Banking, 2008.
2. “Banking Reform in Macedonia”, Gligor Bisev στο βιβλίο “Banking Reforms in SouthEast Europe” Zeljko Sevic, 2002, Edward Edgar Publishing Limited.
3. Bulgaria: the dual challenge of transition and accession , World Bank
4. The Central and Eastern Europe handbook, Patrick Heenan, Monique Lamontagne, 1999, Fitzroy Dearborn Publishers
5. The EU and Romania: accession and beyond, David Phinnemore, Federal Trust for Education and Research, 2006

Άρθρα:

1. “A very successful banking reform-but watch out!”, by Mr Harald Hirschhofer, Resident Representative, November 2006, The Banker Magazine, International Monetary Fund.
2. “Banking and Finance in South-Eastern Europe: The Albanian case”, Kliti Ceca, Kelmend Rexha, Elside Orhan, July 2008, Bank of Greece, Working Paper.
3. “Banking in Serbia and Montenegro”, Report, Economics Department, Bank Austria Creditanstalt, 2005.
4. Banking in the Balkans: the structure of banking sectors in Southeast Europe”, Bonin P. John, Economic Systems 28(2004), 141-153.
5. “Banking Systems in Albania, Problems of its Development”, Dr Shklliqim Cani, Prof. Dr Marta Muno, Teuta Baleta, 2000, Bank of Albania.
6. Banking reforms in South-East Europe , Željko Šević, 2002, Edward Edgar Publishing.
7. “Bank Risks from Cross Boarder Finance in Slovenia”, joint work by the Bank of Slovenia and the International Monetary Fund”
8. “Bank Reserve dynamics under Currency Board Arrangement for Bulgaria”, Boris Petrov, 2000, Bulgarian National Bank.
9. Banking Sector Developments in South-eastern Europe, George Stubos ,Ioannis Tsikripis, 2004, Global Development Network Southeast Europe (GDN-SEE) Research Area: ‘The path towards accession to the EU’.
10. “Banks soundness and economic growth”, Gligor Bishev, Working Paper no7, 1999, National Bank of the Republic of Macedonia.

11. "Banking Transformation (1989-2006) in central and eastern Europe with special reference to Balkans", Stephan Barisitz, 2008, Working paper, Bank of Greece
12. Bosnia and Herzegovina: selected issues, 2006, International Monetary Fund.
13. "Capital Flows and Speculative attacks in prospective EU members states", Heather Gibson, Euclid Tsakalotos, working paper no 6, 2003, Bank of Greece.
14. "Citizens savings and the increase of confidence in the banking sector of BH", Ljubisa Vladusic, Vidosav Pantic, 2007, Special Topics in Research, Central Bank of Bosnia-Herzegovine".
15. "Contagion Risk in the Croatian Banking System", Krznar Marko, Working Paper, Croatian National Bank, 2009
16. "Efficiency of Commercial Banks in Bulgaria in the Wake of EU Accession", Kiril Tochkov, Nikolay Nenovsky, 2009, Discussion Papers, Bulgarian National Bank. "Financial Intermediation in Southeast Europe: Banking on the Balkans", Bonin P. John, 2001
17. Financial development, integration and stability: evidence from Central Eastern and Southeastern Europe, Klaus Liebscher, Josef Christl, Peter Mooslehner, Doris Ritzberger-Grunwald, Edward Edgar Publishing, 2006
18. Financial Intermediation in Southeast Europe: Banking on the Balkans", Bonin P. John, 2001
19. "Financial Sector Reform in the Balkan Countries in Transition", Srdjan Golubovic, Natasa Golubovits, Economies and Organisation Vol 2, No3, 2005, pp. 229-236.
20. "Fiscal Federalism in Bosnia-Herzegovina the Dayton Challenge", Christine Wallich, Fox William, 1997, The World Bank, Europe and Central Asia Region
21. "Foreign Direct investment in Albania, Fiscal Year 2004", vol9, no 2, June 2006, Economic Bulletin, Bank of Albania.
22. "Greece and Southeastern Europe: Economic and Financial Outlook", Economic Research Division, 2008, Alpha Bank
23. "Influence of the global financial crisis on Bosnia and Herzegovina", Kemal Kozarić, M.Sc , January 2009, Central Bank of Bosnia and Herzegovina "The Bulgarian Banking System", Bulgarian National Bank, 1995
24. "Non government credit in Romania: perspectives and implications", Florian Neagu, Angela Margarit, Mihai Copaciu, Irina Racaru, Romulus Micrea, Arpad Andrassy, Occasional Papers no4, 2006, National Bank of Romania
25. "Privatization, Foreign Bank Entry and Bank Efficiency in Croatia: a Fourier-Flexible Function a Stochastic Cost Frontier Analysis", Evan Kraft, Richard Hofler, James Payne, Working papers, Croatian National Bank, 2002.
26. "Regional Integration challenges in South East Europe: Banking Sector Trends", George Stubos, Ioannis Tsikripis, Working Paper no 24, 2005, Bank of Greece.
27. Republic of Montenegro: financial system stability assessment, International Monetary Fund, 2008.
28. Republic of Serbia: Selected Issues , International Monetary Fund, 2008

29. Romania: selected issues and statistical appendix , International Monetary Fund
30. Slovenia: Economic Transformation and Eu Accession : Main Report, Τόμος 1, World Bank
31. “The development of the financial sector in Southeast Europe: innovative approaches in volatile environments” Ingrid Matthäus-Maier, J. D. Von Pischke, Springer-Verlag Berlin-Heidelberg, 2004,
32. “The Evolution of Bulgarian banks-efficiency during the twenties: a DEA approach”, Nikolay Nenovsky, Martin Ivanov, Gergana Mihaylova, 2008, Working Paper, Bank of Greece.
33. The road to stability and prosperity in South Eastern Europe: a regional strategy paper , 2000, The World Bank, Europe and Central Area Region.
34. “Who is next to buy my bank in South Eastern Europe?”, Simona Mihai Yiannaki , European University Cyprus, April 2007

Ηλεκτρονικές πηγές:

1. el.wikipedia.org:
 - <http://el.wikipedia.org/wiki/Γιουγκοσλαβία>.
 - <http://el.wikipedia.org/wiki/Αλβανία>.
 - http://el.wikipedia.org/wiki/Πρώην_Γιουγκοσλαβική_Δημοκρατία_της_Μακεδονίας.
 - http://el.wikipedia.org/wiki/Διεθνή_Λογιστικά_Πρότυπα
2. en.wikipedia.org:
 - http://en.wikipedia.org/wiki/Currency_board
 - http://en.wikipedia.org/wiki/Basel_II_Accord
 - http://en.wikipedia.org/wiki/Overnight_market
 - http://en.wikipedia.org/wiki/Offshore_bank
 - http://en.wikipedia.org/wiki/London_Club
 - http://en.wikipedia.org/wiki/Bosnia_and_Herzegovina
3. <http://eur-lex.europa.eu>
4. <http://europa.eu/>
5. <http://www.imf.org/external/about.htm>
6. www.bankofalbania.org
7. <http://www.ebrd.com/about/index.htm>
8. <http://www.mfa.gr>
9. <http://www.hnb.hr>
10. <http://www.imf.org/external/np/loi/2001/yug/01/index.htm#mefp>
11. http://www.cb-mn.org/eng/index.php?mn1=about_us&mn2=legislation
12. <http://eng.bankofgreece.gr/epopteia/epopteia-B4.asp>
13. <http://www.nbrm.gov.mk/default-en.asp>
14. www.nbg.gr/microsites/Stopanska/ZB_Profil.htm
15. <http://www.postbank.bg/TransformationService.aspx/XHTML?strXML=%2Fen-US%2Fabout%2FInvestor+Relations%2FAnnual+reports%2F>

16. http://www.bancpost.ro/documents/Bancpost_AnnualReport_2008_EN.pdf

17. <http://www.piraeusbank.gr/ecPage.asp?id=233577&lang=1&nt=96&sid=&fid=233>

544

18. <http://www.emporiki.gr>

19. <http://62.1.43.74/4Statistika/UplPDFs/Netabroad08.pdf>

20. <http://62.1.43.74/4Statistika/UplPDFs/Netabroad108.pdf>

21. <http://www.eurobank.gr/online/home/research.aspx?mid=620&lang=gr>
,Μαΐος 2009, «Η Χρηματοοικονομική Κρίση και η Νέα Ευρώπη» Γκιώνης
Ιωάννης.

22. <http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndex?OpenFrameset>

Ετήσιες Αναφορές(Annual Reports) από επίσημους διαδικτυακούς τόπους Κεντρικών Τραπεζών.:

- “Annual Report 1993”, Bank of Albania
- “Annual Report 1995”, Bank of Albania
- “Annual Report 2000”, Bank of Albania.
- “Annual Report 2002”, Bank of Albania
- “Annual Report 2003”, Bank of Albania
- “Annual Report 2004”, Bank of Albania
- “Annual Report 2005”, Bank of Albania
- “Annual Report 2006” Bank of Albania.
- “Annual Report 2007”,Bank of Albania.
- “Annual Report 2005”, Bulgarian National Bank.
- “Annual Report 2008”, Bulgarian National Bank.
- “Annual Report 2000”, Bank of Bosnia and Herzegovina.
- “Annual Report 2001”, Bank of Bosnia and Herzegovina.
- “Annual Report 2002”, Bank of Bosnia and Herzegovina.
- “Annual Report 2003”, Bank of Bosnia and Herzegovina.
- “Annual Report 2005”, Bank of Bosnia and Herzegovina.
- “Annual Report 2007”, Bank of Bosnia and Herzegovina.
- “Annual Report 2008”, Bank of Bosnia and Herzegovina.
- “Annual Report 2002” , National Bank of Romania.
- “Annual Report 2003” , National Bank of Romania
- “Annual Report 2004” , National Bank of Romania.
- “Annual Report 2006” , National Bank of Romania.
- “Annual Report 2007”, National Bank of Romania.
- “Annual Report 2008”, National Bank of Romania.
- “Annual Report 2004”, Croatian National Bank.
- “Annual Report 2005”, Croatian National Bank.
- “Annual Report 2007”, Croatian National Bank.
- “Annual Report 2008”, Croatian National Bank.
- “Annual Report 2005”, Central Bank of Montenegro.
- “Banking Sector Supervision and Regulation 2007“, Central Bank of Montenegro.

- “Report on Banking Supervision and the banking system of the Republic of Macedonia in 2002”, National Bank of the Republic of Macedonia.
- “Annual Report 2005”, National Bank of Macedonia.
- “Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2005”, National Bank of Macedonia.
- “Annual Report 2006”, National Bank of Macedonia.
- Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2006”, National Bank of Macedonia.
- Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2007”, National Bank of Macedonia.
- Report on Banking System and Banking Supervision of the Republic of Macedonia in 2008”, National Bank of Macedonia.